Regionala
Hunedoara-Deva

PROLETARI DIN TOATE ȚĂRILE, UNIȚI-VĂ!

LUCEAFĂRUL

ANUL V Nr. 17 (100) — 1 SEPTEMBRIE 1962 | REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. | APARE LA 1 ȘI 15 ALE LUNII — 12 PAGINI — 1,50 lei

100

O sută de semne tinerești, scrise cu migală și închegate cu grijă în cămașa de plumb a tiparului. O sută de încercări de a spune cu primul glas al condeiului că te miri și că-ți place lumea, că iubești și că vrei să pornești spre stele. O sută de pamflete adresate celor ce vor să tragă omenirea spre cavernă, o sută de mărturisiri mîndre că iubim viața și oboseala dulce a palmelor de după orele de lucru.

„Luceafărul" sărbătorește din mers cele o sută de popasuri pe masa de citit a fiecăruia. Poate hîrtia a fost răbdătoare citeodată, poate penița începătorului a aruncat în jur prea multă cerneală și din vreunele versuri n-a răsunat cu destulă forță bătaia unei inimi de poet. Laboratorul nostru de literatură în 12 pagini a fost o casă cu toate ușile deschise pentru toată lumea și așa intenționează să rămînă. Numai cine n-a bătut cu spaima în suflet la pragul debutului nu știe ce înseamnă această revistă pentru începătorul timid, gata să se înhame la careta năstrușnică a literelor ce străbate drumuri ametitoare și întortochiate. Numai cine n-a fost fericit măcar o oră după ce și-a citit numele într-un pomelnic anonim așezat sub magicile cuvinte „Mai trimiteți" nu poate să înțeleagă ce așteptată a fost cea mai tînără revistă românească. Numai cine n-a umblat cu foile ferfenițite de entuziasm în buzunare trădătoare ca să arate prietenilor că și-a găsit un colțișor în Parnas, nu iubește „Luceafărul".

La capătul acestui început de drum, privim înapoi și înainte și ne gîndim la acei scriitori din trecut, lipsiți de bucuria de a avea o astfel de publicație accesibilă. N-o să neg că burghezia nu avea revistele ei literare și, ca unul care a mai apucat unele tarabe rău famate, pot să spun cîte ceva despre dughenele încropite în ganguri sau la mansarde sordide. Ce era la drept vorbind o revistă literară în trecut? Dacă nu servea de apendice unei publicații impuse prin **abonamente** clerului și corpului școlar, de unde o oarecare securitate materială și nu una spirituală, hebdomadarul se improviza la cafenea între două șvarțuri. Un oarecare domn cutare, gelos de gloria literară a unui confrate, găsea, după lungi căutări, vreun negustor de brînză, cu amantă literară și portofelul plin, și, după cîteva tentații (fotografii la studiourile centrale, **vitrină** la Alcalay și volume viitoare recenzate superlativ), devenea **director** sau în cel mai rău caz **secretar de redacție**. O cotă din hîrtia de ambalat Telemeaua servea de cîmp de operații. Cînd săptămînalul nu murea de moarte naturală prin sleirea fondului după trei numere, longevitatea cifrei nu întrecea echivalentul unei duzini de duminici. Ținuta grafică trăda gustul aflat la strîmtoare și invazia de afișe țipătoare strica peisajul orașului, cît despre **conținutul** acestor reviste să nu mai vorbim! De la oful penibil cu rimă, sugerînd romanța trivială și pînă la **cantata patriotică**, nelipsită de **codrii strămoșești** și urletul ortodox, totul îți vorbea despre o gravă confuzie mentală. Nu lipseau aranjamentele și lansările cu surle și trompete. Decretele cele mai regretabile erau culese cu litere festive — și adevăratele valori, îngropate cu frenezie. Publicațiile oneste și progresiste erau huiduite cu vehemență și tînărul invitat să ia loc în pagină trebuia să dea un bir prealabil prostului gust. Dreptul de autor se împămîntenise ca un bacșiș invers: dacă vrei să-ți vezi numele pe afiș, cinstește mai întîi pe antreprenorul literaturii în porții și nu avea alte pretenții. Dar despre asta sînt multe de spus și într-o asemenea clipă e mai bine să nu ne amintim de lucruri neplăcute...

Întrebarea rămîne dacă „Luceafărul" a răspuns sarcinilor impuse de viața noastră literară. A fost el o rampă le lansare a tinerelor talente crescute în anii puterii populare? Dacă lăsăm la o parte unele alunecări, dacă putem fi îngăduitori cu unele confuzii și chiar cu mai desele lipsuri în ceea ce privește exigența artistică, putem afirma că, în mare, revista noastră și-a îndeplinit misiunea.

Se poate spune că mulți debutanți în aceste pagini, scrise poate cu stîngăcii, dar totdeauna cu entuziasm, și-au găsit loc sub soarele literaturii realist-socialiste. Nu vrem să înșirăm nume și nici să lăsăm impresia unei autolinișriri păgubitoare. Mai sînt foarte multe lucruri de făcut și toți membrii redacției sînt conștienți de acest fapt. De la forma tinerească, optimistă pe care trebuie s-o aibă revista noastră și pînă la conținutul ei, nimic nu poate fi neglijat în viitor. „Luceafărul" vrea să fie o revistă comunistă de cultură adresată tineretului, scrisă în primul rînd de tineri, o revistă combativă, pătrunsă de ideologia marxist-leninistă, militînd pentru o literatură de înaltă ținută, dedicată omului nou al societății noastre.

De pe aceste poziții partinice, sub oblăduirea părintească a partidului, călăuziți de ideologia clasei muncitoare în slujba căreia se află ceas cu ceas, „Luceafărul" va căuta să ajute și de aici înainte la formarea acelor artiști tineri care vor constitui schimbul de mîine al literaturii noastre. Oricine poate să-și pună pe frunte cununa de poet și dacă revista noastră va înlesni cu o clipă mai devreme lucrul acesta, vom fi bucuroși să aflăm peste ani că în paginile timide, asupra cărora veghem, au apărut primele producții ale vreunui viitor Eminescu.

Tinere, nestiut încă, ce obosești nopțile asupra hîrtiei albe, dorind cu tot sufletul s-o faci să ardă și să cînte, „Luceafărul" e casa ta și te așteaptă. Bate cu îndrăzneală la ușă și ți se va răspunde. Nu ți se cere decît talent și muncă, dorință de instruire și mai ales acea fierbinte dragoste de oameni, proprie artiștilor comuniști!

Ai aici prieteni, gata să te îmbrățișeze, gata să te sprijine și să se bucure dacă vei reuși să duci și mai departe flacăra unei culturi vestite pentru frumusețile ei.

Eugen Barbu

LA AL O SUTĂLEA ZBOR

Apare a suta oară **Luceafărul,** aducînd lumina crepusculară din zori a creației celor tineri și cîteodată împletite deasupra, ca niște brațe ocrotitoare, razele operei celor în vîrstă pe tărîmul muncii literare. Aceste apariții sînt tot atîtea răsărituri, pline de buburuzele talentului ținute în palmă înainte de a-și lua zborul către azurul în care se înscriu pe orbita nemuririi cîntecele și poveștile noastre despre om și lumea sa. Foaia de hîrtie este palma întinsă, numele tău, iubite începător în ale scrisului, e minunata făptură cu aripi de coral, punctate cu bob de catifea neagră. De-aici vei pleca nu în necunoscut, ci acolo unde se va cunoaște ce ești, spre inima cititorului.

De-o sută de ori s-a desfăcut această revistă plină de sute de nume, remorcîndu-și încărcătura de gînd și de vis întruchipat în cuvinte, au pornit departe, sub ochii încercați și grijulii ai redactorilor și ai zburătorilor mai bătrîni. Din aceste roiri, un nume sau altul s-a și prins de creanga de aur a gloriei artistice, zbătută în sufletul puternic și necontenit al timpului.

Cui și ce să-i urez cu prilejul acestei sărbătorești apariții, în al sutălea zbor? **Luceafărului?** Redactorilor, să aibă norocul în pregătirea și lansarea numelor tinere, de a-i ghici pe aceia care se vor îneca în oceanul anonimatului după primul lor zbor, doboriți de o sarcină ce i-a strivit. Celor ce scriu, să vină cu așa combustibil din viață, încît, înscriindu-se printre numele ce nu le mai doboară timpul, să se vadă că-și trag tăria din contactul cu realitățile contemporane, în ceea ce au ele mai viabil, mai durabil și mai omenesc. (Și ce oare corespunde în mai mare măsură decît omenirea comunistă acestor cerințe?) Iar cititorilor le urez să aibă de multe ori bucuria de a vedea aparînd lucrări literare în care vibrează corzile majore ale armoniilor ce se înalță din faptele oamenilor muncii, din mișcarea pentru pace și pentru înfrățirea popoarelor; dar dorim, ca atunci cînd nu se simte aceasta în paginile revistei **Luceafărul,** s-o spună deschis. Căci pentru ei se scriu aceste pagini, cum în general lor, sub semnul luptei partidului oamenilor muncii, li se cuvine toată strădania scrisului nostru.

După succesul, cîteodată trecător, adeseori de lungă durată și semnificative urmări, al celor o sută de numere din **Luceafărul,** aș dori ca urările mele să fie socotite nu numai din partea celui ce oficial reprezintă Uniunea Scriitorilor, ci din partea unui coleg, tovarăș de muncă și cititor, cot la cot cu redactorii și colaboratorii **Luceafărului,** din toată inima.

Mihai BENIUC

PERSPECTIVĂ

Sriem uneori o cifră menită să aniverseze, să conștientească solemn trecerea ireversibilă a unei perioade de timp și pe nesimțite răsare sub condei, de undeva — dintr-o taină parcă — nostalgic și mereu altul pentru fiecare dintre noi horațianul: Eheu fugaces, Postume, Postume labuntur anni...

De data aceasta scriem cifra 100 cu rotunjimi — în sens strict metaforic vorbind — pitagoreice, indicînd prin ea numerele revistei Luceafărul într-un răstimp de patru ani și nu ne încearcă nici o nostalgie. Parc-a fost ieri, un vechi entuziasm tineresc a devenit azi o pagină de istorie literară. Căci anii aceștia au impus revista definitiv în conștiința publicului cititor care o stimează, bucurîndu-se de rezultatele bune și o critică pentru neîmpliniri. În paginile ei, în acest răstimp, a cunoscut deplină maturizare o generație de scriitori și și-au făcut apariția altele, pe cît de tinere, pe atît de promițătoare. Aceste generații — cărora le este în primul rînd destinată revista — educate și sprijinite de partid — au scris cu o participare entuziastă cronica anilor noștri glorioși. Și cronica asta necolbuită are, la o sută de numere, 600 de pagini pline cu sentimente și gînduri contemporane din care omul de mîine va descifra preocupările și fizionomia morală a epocii noastre. Claritatea acestei fizionomii va fi direct proporțională cu eforturile, exigența și pasiunea noastră de astăzi. În numele unei astfel de idei, colectivul redacțional s-a străduit și se va strădui în continuare, ținînd seama de criticile juste, principiale primite din partea presei de partid și a celorlalte reviste, să-și îmbunătățească stilul de muncă, să sporească pasiunea pentru actualitate, pentru problemele mari ale constructorilor socialismului, să ridice nivelul artistic al oglindirii lor în poezie, reportaj, schiță, nuvelă, teatru, să le dezbată cu competență și obiectivitate în cronicile și articolele de critică literară. Alături de celelalte reviste literare, „Luceafărul" s-a străduit să traducă în viață recomandările Conferinței pe țară a scriitorilor, să urmeze cu consecvență principiile metodei de creație ale realismului socialist, să fie un ecou autentic al contemporaneității. Acest lucru l-a putut realiza printr-o strînsă legătură cu masa cititorilor, prin consfătuiri, discuții, corespondență etc. Știm că o revistă literară nu poate fi o antologie, dar nu poate fi nici un teren de exerciții minore. „Luceafărul" e o revistă a tineretului, scrisă pentru tineret; colectivul redacțional a înțeles, ajutat fiind de Conducerea Uniunii scriitorilor, acest lucru și a urmărit cu consecvență promovarea de noi talente tinere. Pot fi citate zeci de nume care pînă mai ieri zăceau modeste într-un catalog de școală și care acum circulă sub poezii, schițe, articole de critică în paginile revistei „Luceafărul".

Vor trece ani — și nu mulți poate — și din „Luceafărul" de astăzi vor răsări spre înălțuri Luceferi de mîine ai literelor românești. Să facem totul ca drumul lor să fie cît mai sigur.

I. D. Bălan

Ion Brad

Luceferii îndrăgostiți

Înalt și din veac, spre luceferi
Priveau cu nădejdi de ostateci
Doar cei rătăciți, singurateci:
Ciobanii —
Între valurile munților,
Navigatorii —
Între munții valurilor,
Nefericiții în dragoste
Rugînd luceferii să coboare,
Geniile pustii ajunse în cuibul cu aripi
La reci depărtări, nemuritoare.

Pentru ei, între nădejde și vis,
Stelele
Erau lăcăte pe cerul închis.
Toți ceilalți se uitau cu teamă-n tării,
Ca nu cumva
Să-și vadă căzînd încă de vii
Propria stea.

Cum se spulberă secole-n ore și pior!
Acum omenirea-și îndreaptă
Cu mîndrie privirea spre cer.
De tulburătoare-nălțime chemați
Oamenii teferi
Genii și frați
Sporesc nesfîrșirea cu noii luceferi.
Ai noștri,
Pe care-i vedem
Urcînd
Peste vechiul blestem,
Coborînd
În casă și-n gînd
Ca statornici îndrăgostiți
De fetele tale,
De mările tale,
De cerul tău, Pămînt!
Cu frica, umilința, însingurarea
Batem război.
Am umplut de astre toată zarea
Luceferii sîntem noi!

Ovidiu Genaru

Noapte de August

Vibrează-n somn copacii, orașele vibrează.
Știam că nu sînt singur în timpul sultor.
Acolo înspre Nord e cerul ca o oază,
În dreptul mîinii stîngi întinse printre nori.

E-o Stea Polară-acolo și eu privesc mereu
Cum o întreagă lume i se rotește-n jur
Și parcă-mi picură pe față aur greu
Și sufletu-mi preschimbă, zidindu-mă mai pur.

Eu sînt al ei întreg, cu fiecare pas,
Ating în juru-mi schele și timpu-n ele sună,
Sau poate că învie un cîntec ce-a rămas
În treapta de-aluminiu ce urcă înspre lună.

Numai o lume, una, din cele ce există
Mă cheamă și ființa întreagă îi răspunde
E într-un flux continuu azi lumea comunistă,
O undă se ridică și cheamă alte unde.

Și raza ei i-aproape, cu mîna dacă-aș vrea
Aș da deoparte timpul ca pe-un frunziș de pom.
O, să măsor distanța pîn' la Polara Stea,
Știu bine, îmi ajunge statura mea de Om.

Vibrează-n somn copacii sub cerul în rotire,
Meteoriții-atîrnă în ramuri lungi cercei
Sînt'nalt, adînc contemplu a lumii devenire
Cu sufletul întors spre steaua ei.

RETROSPECTIVĂ

PROZA

Ar fi, desigur, inutilă străduința de a găsi în paginile revistei „Luceafărul" trăsături distinctive, de fond, literaturii publicate în cele o sută de numere. Creația noastră nouă are un caracter unitar, determinat de baza ideologică unică, deosebindu-se fundamental de ceea ce se scria pe vremea cînd fiecare revistă însemna un curent sau o orientare literară aparte. Dar unicitatea concepției nu înseamnă de loc un cîmp cu tolui cenusiu în literatura românească nouă. Caracteristicile individuale ale fiecărui scriitor își spun aici din plin cuvîntul, realismul socialist permițînd afirmarea unei game numeroase de mijloace artistice.

În cadrul acestui complex, revista Luceafărul *are un loc aparte, un rol bine definit. În prologul numărului 1 răsuna o chemare entuziastă : „Ne adresăm în primul rînd tinerilor, celor care s-au afirmat de pe acum, sau se vor afirma (...). Vrem să rezervăm cît mai mult spațiu talentelor ce pornesc la asaltul dificultăților înălțimi ale artei realist-socialiste". Întreprinderea era grea, dar pasionantă.*

Revista Luceafărul, *prin sarcina pe care și-o asuma chiar de la primul număr, trebuia să arate grijă și înțelegere față de afluxul de tineri ce se îndreaptă către creația literară.*

Este îndeobște cunoscut că în literatura noastră au apărut o serie de nume noi, care s-au impus, rapid, publicului. În fruntea lor trebuiesc trecuți, în ceea ce privește proza : Fănuș Neagu, Nicolae Velea, Vasile Rebreanu, Ștefan Bănulescu. Ilie Purcaru. Fiecare din acești tineri au trecut prin paginile Luceafărului, *unii dintre ei, — cum e cazul cu Fănuș Neagu, — datorînd, aproape în întregime, revistei, popularitatea operii lor. De remarcat că majoritatea schițelor, nuvelelor sau reportajelor publicate în* Luceafărul *au intrat ca principale piese în volumele tipărite de tineri : „Ningea în Bărăgan" de Fănuș Neagu, „Covor oltenesc" de Ilie Purcaru, „Ochelari de împrumut" a lui Nicolae Velea.*

Alături de cea mai tînără generație, paginile Luceafărului *au fost deschise și scriitorilor care, deși tineri, erau de acum formați, ca de exemplu Al. Ivan Ghilia, Ion Lăncrănjan, Petru Vintilă, Nicolae Țic, Petre Sălcudeanu, Pop Simion, Nicuță Tănase, Paul Anghel, Corneliu Leu și alții, precum și scriitorilor noștri maturi : Eusebiu Camilar, V. Em. Galan, Marin Preda, Eugen Barbu, Titus Popovici etc. Împletirea aceasta de generații s-a dovedit foarte fructuoasă, sporind exigența tinerelor „speranțe" față de propria lor creație.*

O activitate deosebită a depus Luceafărul *cu tinerii din cenaclurile literare și cu cei ce publicau prima oară. La rubrica* Steaua fără nume, *au fost publicate proze de Ștefan Cismaru, Ion Georgescu, M. Porumbescu, Gh. Gheorghe, Gheorghe Hoinaru, Dan Ioan, Ion Ilie Mileșan, George Bălăiță etc. Lista e foarte lungă și aici cred că e un viciu al muncii redacției. Dintre toate numele inserate pentru prima oară în paginile* Luceafărului, *doar unul, George Bălăiță, a reușit să devină cît de cît o permanență. Ce a determinat redacția revistei să le publice primele creații, dacă ulterior paginile lor n-au mai obținut bunul de publicat ?*

„Nuvela, schița, reportajul rupte direct din frămîntările oamenilor" — cerea articolul-program din numărul 1. În general, proza Luceafărului *a răspuns exigențelor actualității, dar nu se poate să nu sesizeze în creația celor o sută de numere, că tinerii scriu prea puțin despre tineri, despre ei, despre cei cu care au crescut și cu care sînt tovarăși de muncă. De asemenea* Luceafărul *are de întărit frontul scriitorilor cu tematică muncitorească. Numeric, schițele și nuvelele despre viața muncitorilor poate sînt suficiente. Dar cele mai bune creații ale tinerilor publicate de* Luceafărul *sînt cu tematică țărănească. Poate aceasta e explicația de ce, cîteodată. apar în paginile revistei, scrieri cu temă muncitorească, e adevărat, dar insuficient realizate artistic (Neagu Ștefan, Portretul).*

La Luceafărul *își găsesc locul, cu îndrăzneală, și creații care pun „probleme", pentru a fi supuse discuției publice, lucrări cu care redacția nu e în principiu de acord. Aceasta e de un mare ajutor pentru tineri care sînt scoși „în lume" cu lucrări discutabile, înfruntînd în mod direct judecata opiniei publice. Organizarea unor consfătuiri după ce s-a cristalizat această judecată este o școală pentru orice tînăr prozator. Recenta consfătuire în legătură cu schița lui Velea* În treacăt *și cu nuvela lui Fănuș Neagu* O sută de nopți *e concludentă în această privință.*

Însemnarea lui Fănuș Neagu din articolul „Îndatoriri" (nr. 15/1 august 1960) poate fi generalizată la toată pleiada de tineri din jurul revistei Luceafărul : *„Martori ai marilor prefaceri revoluționare din țara noastră la care mulți din noi au fost participanți activi, despre ele scriem, sînt ale noastre și pe acestea le cîntăm, fiecare după puterea și talentul lui".*

S. Ilin

POEZIA

Tinerețea e vîrsta poeziei. Așadar e firesc ca la o revistă a scriitorilor tineri, poezia să se simtă la ea acasă. Dăm noțiunii de tinerețe accepțiunea ei socialistă : cu formalismu-i sănătos, cu temeritatea și entuziasmul care o caracterizează. Iar din acest punct de vedere paginile celor o sută de numere ale revistei *Luceafărul* au adus cititorilor acea tinerețe fără bătrînețe la care visau secolele și pe care a întemeiat-o socialismul. Ea a fost îmbrățișată cu egală pasiune, de către scriitorii cu un îndelungat stagiu pe baricadele literaturii, ca Tudor Arghezi sau Mihai Beniuc și de către debutanții în cel mai juvenil sens al cuvîntului, ca Adrian Dohotaru, Ovidiu Genaru sau Ion Chiric. Aceasta, din motivul atît de limpede azi că revista nu este a actelor stereotipe, ci a inimii.

Maturizîndu-se ea însăși, revista *Luceafărul* a contribuit la maturizarea unei generații tinere de poeți al căror timbru distinct se face astăzi auzit cu autoritate în frontul nostru literar : Ion Brad, Ion Horea, Teodor Balș, Tiberiu Utan și alții, cum și a generației de poeți imediat următoare la procesul de maturizare a cărora asistăm cu bucurie : Gheorghe Tomozei, Niculae Stoian, Nichita Stănescu și alții.

Este necesar de spus că la Editura pentru literatură, în colecția „Luceafărul" (a cărei coincidență de nume cu revista tinereții literare este parcă simbolică) și-au făcut debutul editorial poeții (în bună parte colaboratori activi ai revistei noastre) : Mihai Negulescu, Darie Novăceanu, Ion Crînguleanu, Florența Albu, Victoria Ana Tăușan etc.

Metaforic vorbind, se poate spune că revista *Luceafărul* este o patrie literară a poeziei tinere. O adevărată biografie lirică i-a întovărășit în armonioasă confluență, pe elevul Vasile Petre Fați din Constanța, pe muncitorul Ion Chiric din Galați, pe profesorul Ovidiu Genaru din Bacău, pe tînărul Adrian Munțiu din Sibiu, pe inginerul Ilarie Hinoveanu din Craiova și pe mulți alți poeți tineri de pe numeroase meleaguri ale țării.

Revista *Luceafărul* și-a ales drept criteriu principial și principal și drept tradiție de aur, poezia unei limpezi și pasionate partinități, poezia accesibilă, refuzînd orice tribut și orice rabat ermetismului și formalismului. Lăsînd libertate desăvîrșită modului particular de manifestare lirică a poeților, ea nu a dat uitării niciodată ideile generale, ideile înalte ale socialismului științific, idei care sînt numitor comun al întregului nostru front literar.

Datorită acestei politici redacționale ferme și în același timp elastice, în paginile revistei au apărut numeroase poezii agitatorice de gen manifest, poezii abordînd probleme de etică socialistă, pasteluri oglindind o nouă Românie pitorească de esență socialistă, poezii de dragoste. Mai cu seamă în ultimele numere și anume după atît de fructuoasa conferință a scriitorilor, saltul calitativ și bogăția tematică s-au făcut necontenit simțite. De data aceasta promptitudinea cu care s-a răspuns evenimentelor a satisfăcut cu mult mai mult : peste noapte s-au născut cicluri de versuri elogiind zborul cosmonauților sovietici, cîntînd colectivizarea socialistă a agriculturii, sărbătorind succesele istorice în desăvîrșirea construirii socialismului.

Formele de familiarizare a cititorilor cu poezia tinerilor devin și ele acum mai iscusite și mai diverse : de la prezentarea unui poem de dimensiune la cicluri de versuri sau la pagini de poezii pe o tematică unică. În confruntările cu opinia cititorului, efectuate la numeroase șezători literare organizate de redacție, s-a subliniat pozitiv acest cîștig.

Pentru a oferi poetului tînăr și cititorului încîntat de frumos exemple de aleasă măiestrie artistică, redacția a publicat (mai cu seamă înainte de înființarea *Secolului 20*) atlase lirice concentrate ale poeziei universale contemporane, în traducerea unor scriitori de primă mînă.

Așa stînd lucrurile, e firesc ca astăzi poezia revistei Luceafărul să nu aibă aerul oropsit de diletantism, ci să contribuie paralel cu poezia celorlalte reviste literare la înflorirea necontenită a realismului socialist.

Trebuie însă spus cu aceeași sinceritate că pe parcursul muncii sale redacționale, revista *Luceafărul* a cedat locul (și pe alocuri mai cedează încă) unor poezii de valoare îndoielnică.

Am mai spune că revista, în setea sa necontenită de a da la iveală noi și noi talente, a uitat uneori pe drum talentele descoperite mai înainte cu atîta trudă din numărul copleșitor al tinerilor cu muze (căci doar rominul s-a născut poet !). Faptul că destinul acestor tineri poeți a fost lăsat la voia întîmplării se datorește pe de o parte pripei cu care au fost lansați, pe de alta tendinței de a cuprinde noi și noi nume de debutanți.

Perenitatea poeziei va rămîne necontenit măiestria artistică cu care poetul izbutește să răsfrîngă marile dimensiuni ale realității la zi și perspectivele ei de viitor. Conferința pe țară a scriitorilor și cuvîntarea tovarășului Gheorghe Gheorghiu-Dej au insistat cu deosebire asupra acestei legi fundamentale a artei poetice.

În spiritul acestui adevăr major dorim ca numărul 100 al revistei să fie nu numai un bilanț, ci și un angajament luat față de Partid față de cititori. Un angajament de împlinirea fericită a căruia răspund în mod egal redactorii și poeții.

Al. Andrițoiu

SINGURĂTATE

CRITICA LITERARĂ

Criticul literar nu este o dădacă. De altfel, ce artist veritabil ar accepta să fie dus didactic de mînă către culmile artei ? Să nu ne mirăm, așadar, dacă în paginile „Luceafărului", întîlnim mai puține metode „practice" („cum se scrie o capodoperă"), mai puține sfaturi și mai multe luări de atitudine, ample discuții colective, aprecieri ale creației literare, deschise, uneori chiar tăios, expuse fără ceremonial.

O literatură în plin avînt nu are nevoie de cocoloșire a lipsurilor, de asemenea acte de încurajare gratuită, care nivelează și amestecă valorile. Criticii literari de la „Luceafărul" sînt în primul rînd niște cititori pasionați. Și lectura este o creație — așa cum s-a mai spus de multe ori. Asumîndu-și sarcina de a lămuri maselor de oameni, mesajul creației artistice, de a descoperi în ce constă valoarea unei cărți, de a explica unde a izbutit autorul și de ce sau de ce n-a izbutit, ei sînt capabili de entuziasme atunci cînd descoperă talent autentic, pasiune scriitoricească, dar sînt capabili și de mînie cînd observă că de sub pana artistului nu iese decît plictiseală și platitudine. Aceasta, pentru că ei, ca de altfel întreaga noastră critică, și-au format o înaltă concepție despre artă, despre minunata menire a scriitorului chemat să îmbrace în imagini artistice, imaginea plină de frumusețe a zilelor de azi.

Să răsfoim cei... patru ani ai Revistei. În acest răstimp, s-au supus dezbaterii publice probleme importante ale literaturii actuale.

S-a luat atitudine împotriva unor manifestări negative în critica literară dîndu-se dovadă de intransigență, fermitate, curaj. Subliniind prețiosul ajutor dat criticii literare de către partid, într-un articol publicat în revistă se spunea : „Însușindu-și principiile de bază ale criticii marxist-leniniste, situîndu-se ferm pe pozițiile ideologice ale clasei muncitoare, „Luceafărul" va contribui prin toate mijloacele la lupta împotriva revizionismului în literatură, va fi intransigent, nefăcînd nici o concesie împăciuitorismului sau perfidei teorii diversioniste a așa-zisei „coexistențe pașnice" între două ideologii cu un conținut fundamental deosebit... Critica literară trebuie să militeze pentru o artă realist socialistă cu un puternic caracter popular. Ea trebuie să fie democratică, să respingă cu hotărîre snobismul literar, să vestejească forma goală, lipsită de un conținut bogat..." Aceste cuvinte demonstrează o dată mai mult poziția sănătoasă pe care s-a situat întotdeauna critica literară a acestei reviste.

Dar unul din meritele principale ale „Luceafărului" este acela că și în domeniul criticii literare „a lansat" talente valoroase, bine cunoscute astăzi cititorilor.

O dată cu revista, au crescut și s-au afirmat critici literari ca I. D. Bălan, Valeriu Ripeanu, Dan Hăulică, Gh. Achiței, Marin Bucur, Pompiliu Marcea, Dinu Săraru ș. a. (și porțile revistei nu sînt închise. Apar mereu nume noi, tineri critici talentați, unii în plină afirmare). Cronicile literare și dramatice, articolele, studiile teoretice, de sinteză, semnate de aceștia au constituit număr de număr un aport substanțial, la aprecierea fenomenului literar actual. Nu e cazul și nici spațiul nu ne îngăduie să vorbim mai pe larg despre fiecare dintre ei. Articolele lor au imprimat un profil revistei, caracterizat prin entuziasm tineresc și spirit principial.

Făcînd aceste observații și aducînd cuvinte de laudă redactorilor și colaboratorilor revistei, să nu uităm însă că nici aici nu a fost o linie dreaptă de la început pînă acum, nici sectorul de critică al „Luceafărului" nu a fost scutit de unele lipsuri, eșecuri, explicabile într-un fel, dar care au scăzut uneori nivelul revistei. Și în paginile „Luceafărului" s-a făcut simțit spiritul apologetic, au fost găzduite păreri despre literatură arbitrare, recenzii anoste, articole pretențioase care în fond nu spuneau nimic ; s-au făcut concesii unor cărți slabe, s-au trecut cu vederea unele tendințe negative, manifestate în frontul literar. Cititorii așteaptă mult mai mult de la sectorul de critică al „Luceafărului", așa cum așteaptă de la întreaga revistă. Combativitatea, spiritul activ, fermitatea de care vorbeam la început, trebuiesc sporite.

Parafrazînd un vechi poet satiric german care la sfîrșitul unui volum de epigrame întreba :

Cititorule, cum îți plac eu ție ?

Cititorule, cum îmi placi tu mie ?"

Critica literară a „Luceafărului" s-ar putea adresa acum cu aceste întrebări scriitorilor.

Pentru ca această părere reciprocă să fie cît mai bună, atît scriitorul cît și criticul trebuie să depună eforturi sporite. Nu ne îndoim că aceste eforturi (care se numesc pasiune, talent) vor fi deopotrivă de fructoase.

Marin Sorescu

Mult e dulce...

„Dacă pasiunea (!) e o sursă de combativitate, critica nu este mai puțin și, în descoperirea nodului de conflict dintre vechi și nou, în demascarea primului și în susținerea celui de al doilea pe concretul materialului cercetat, stă datoria reporterului și valoarea practică cea mai activă a reportajului".

. . . . . .

„Cînd reporterul este chemat să se ocupe și să zugrăvească nu o situație definitivată, ci un proces, în curs, un fenomen de geneză, momentul însuși al transformării și al noutății, o acțiune dinamică, în cursul căreia oamenii se schimbă și se caută pe ei înșiși, căutînd în același timp, prin eforturi extraordinare și de toate felurile, drumul unei existențe neîncercate și al unei plămădiri întrezărite, în asemenea cazuri, reporterul se găsește în fața unei lumi în care totul își schimbă forma, volumul și culoarea, — și, în primul rînd, omul".

(Radu Popescu — „Însemnări pe marginea unor cărți de reportaje" — Viața Românească Nr. 8 august 1962).

„Pentru a fi un mare artist al vorbirii, trebuie să devii un virtuos al sunetelor nearticulate. Și vice-versa".

. . . . . .

„Arta poetului este arta lui cum. Arta ta este aceea a lui ca și cum".

. . . . . .

„La soare te poți uita, la rival'tă ba !"

Radu Stanca — „Histrioneea — Aforisme pentru un actor tînăr" — Tribuna — Nr. 33 (289) 16 august 1962)

cronica literară

Mihai Negulescu:

Nopțile albe ale orașului

„Nopțile albe ale orașului" dezvăluie încă din titlu o predispoziție spre lumină a poetului. Lirica lui Mihai Negulescu înfrește în acest regim solar în care a crescut și tinerețea lui. El e de altfel printre puținii poeți ai generației tinere pentru care lumina, soarele, au apărut o dată cu primii lor ani de viață, fiind „întîii oameni ce nu mai vin de ieri". De aceea romantismul tineresc al poetului este scăldat în razele fierbinți ale soarelui, aprins și energic, lipsit de umbrele și tenebrele-i obișnuite odinioară. O predispoziție, altă dată manifestată în poezie ca o stare temperamentală, a devenit acum o realitate și o necesitate. Peisajele și universul poetic al lui Negulescu se află cuprinse în acest imperiu al luminii. Totul e alb, imaculat și pur. Soarele e alb, țărmurile sînt albe, revărsarea de apă „se încolăcește albă" (Tulcea), „lumina albă vine de departe" nopțile sînt albe, ceasurile albe (Nopțile albe ale orașului), orașul alb e-n totul (Stanțe de seară), viscolul e alb (Drum în Bărăgan), pulberea e albă (Seară în cimp).

Lumina și soarele sînt folosite ca simboluri ale energiilor aprinse de revoluție, desferecate și eliberate ...**numele tău, geamăn cu-al luminii (Poemă).** În această „limpezime" a creșterilor, în acest mediu clar ca un cristal în care toate sensurile mari ale vieții se afirmă, tinerețea poetului crește împreună cu holdele și cu furnalele țării. Mihai Negulescu nu poetizează, ci simte poezia în tot ce-l inconjoară **mă regăsesc în totul — și mă-mpart / cu freamătul continuu al ființei / ce n-aș putea de țară să-l despart. (Ceas plin).**

Lumina provine din arderile revoluției, din flăcările care s-au aprins din focul ei, de care nu se poate apropia decît cu un singur instrument : poezia, **De voi, de anii voștri de flăcări / nu mă pot apropia / decît / cu cea mai nobilă sticlă de cobalt / cu poezia... (Apropiere).**

Un admirabil cătren cîntă această ținere a luminii din drapelul luptei, a inseparabilității celor două elemente **O rază ești, menită să cadă pe drapel, / ca de departe lumea să-i vadă fîlfuirarea ; / sau poate la răspîntii, țîșnești chiar tu din ei — / să descifrezi în față adîncul, creasta, zarea... (Jerfa luminii).**

Lumina aparține pămîntului, nu e un dar trimis din ceruri. Soarele poetului din care își aprinde lumina sufletului strălucește în focurile cuptoarelor „**o vastă mare de soare**". (Stea) și în topitoriile halelor, **...mă-ndrept cu dragoste spre frații mei — din halele în care scintează / al vremii noastre tinere însemn — / să îmi aprind a zilei mele rază / din astrul lor incandescent și demn ! (Nopțile albe ale orașului).**

Mihai Negulescu se afirmă ca un liric prin excelență. În poeziile sale imaginile vieții noastre cotidiene se clădesc sub acest climat al luminii. El e un poet al exploziilor de lumină, al tinereții care înfloresțe, se modelează și se desăvîrșește continuu. Poetul cîntă această bucurie de a se putea dărui tuturor ca fructele coapte dintr-un ram **făptura mea reface, în ea, un început / și, plină de dorință, se împarte iar în toate. (Faleză),** de a purta în sufletul său umanitatea, de a șăpsunde deci ca artist-cetățean de bucuriile și necazurile tovarășilor săi **V-am purtat pe toți în piept o secundă / și acum / am pornit / să mă-mpart tuturor.**

Cum s-a remarcat în critica literară, Negulescu este un pastelist, aducînd un suflu liric înnoitor în acest domeniu al poeziei. Nu este însă un descriptiv. Are o sensibilitate pentru peisaje, dar ele apar mereu subordonate unei stări sufletești ca o argumentare, nu ca subiecte. În poeziile sale care reclamă descripția sînt pagini admirabile, într-o modalitate lirică modernă. Pastelurile lui Negulescu nu sînt ca unele improvizații în vers alb, lipsite de orice emoție. Negulescu scrie o poezie trăită, cu rezonanțe multiple și cu substanță lirică consistentă. Am cita frumoasele versuri din poeziile : **Drum în Bărăgan, Seară pe cîmp** sau **Dranov** (cu accente parnasiene), **Razelm.**

Însă mai interesantă pentru difinirea liricei lui Negulescu rămîne ipostaza sa de poet citadin. Vechilor teoreticieni ai incomprehensibilității vieții orașului de către omul rural, Negulescu, poet aparținînd prin origină satului, le răstoarnă ipotezele. Un Densușianu ar fi salutat în el un poet pe care-l aștepta, un poet al orașului și al peisajului industrial, ca un nou cîmp de frumusețe. Orașul detestat de poezia vetustă în trecut, ca Gomora și Sodoma a vieții contemporane, e cîntat de Negulescu ca loc „al liniștii" în care mulțimile incită la acțiune și nu la refugiu, orașul uzinelor și al halelor de mașini ; cartierul, osîndit în literatura noastră dinainte de Eliberare, ca un loc al mizeriei fără margini, devine un loc de recreere. Negulescu e un poet îndrăgostit al orașului **Închid orașu-n suflet, cu tei, cu bulevarde, / cu pete-n alb, cu schele ce-l duc spre cerul clar.** Poetul își reclamă orașul ca urbe natală pentru că el nu-i mai simte ca pe un dușman al satului său **Îmi ești ca un părinte, oraș cu chipuri noi, / cu-atîtea case albe și atîta bucurie. (Stanțe de seară).** Orașul cîntat de Negulescu este legat de ideea de construcție și de creație — „geometrie nouă în goluri de azur" (Din stampe Turnul Colței...). El este locul coloșilor industriali, al „străzilor frînte", cu valuri de oameni, al vitrinelor de neon, vibrînd „în liniștea muncii". Orașul lui Negulescu este lăcașul activității, „orașul care privește spre țară", prin turnurile blocurilor noi ca niște turle de veghe, cu acoperișurile și ferestrele brumate de lumina neonului.

Pe viitor, poetul trebuie să caute a-i da poeziei sale citadine o plinătate de idei, adîncime imaginii. Fluența versului, căderea sonoră a rimei, colorismul, îl pot fura de la profunzime și migală. Poezia nu trebuie căutată în sonoritățile frazei și în cadențele versului, ci în faptul de viață. Împlintarea solidă în solul realităților vieții îi va fixa și mai mult durabilitatea și izbînda poeziei. Unele contaminări din lirica poeților vremii sale dintr-o altă generație trebuie consemnate numai ca amănunte de istorie literară. Filiațiile sînt însă insesizabile încă de pe acum. Nu asupra acestui fapt trebuie să mediteze Mihai Negulescu. Poetul posedă o imagistică bogată, o ușurință de a versifica, de a închega o poezie, „are harul cuvîntului" ca să folosesc cuvîntul inspirat al unui alt poet. Însă acest har este întrebuințat cîteodată cu ușurătate, fără a-i da un echivalent în idei. Negulescu, tocmai pentru că dovedește a fi un ucenic al Poeziei, trebuie să stăruie cu persistență în ucenicia versului. Poeziile : **„Cargou, Miraj, Sturioni, Maliuc, Matița, Mila 23,** cu sclipiri parțiale de frumusețe în întregul lor, nu spun mare lucru. Lirismul e de suprafață, nefixat pe nici o idee poetică mare. E păcat ca „harul cuvîntului" să se verse în tipare insuficient cizelate, cu gîndul și cu sufletul. Dan Deșliu, în niște **Note de lector,** îi atrăgea atenția lui Negulescu asupra unor cusururi ale formei care blochează emoția artistică. Rostul nostru nu este de a repeta observațiile făcute deja, ci de a insista asupra lor. Căci dacă poetul își compară tinerețea cu tăria pietrei cetății, versurile sale trebuie să păstreze aceeași rezistență, să dăinuie cît zidurile de piatră și să se înalțe cît orașele îndrăgite ale patriei.

Darie Novăceanu:

Autobiografie

Lirica lui Darie Novăceanu, așa cum se conturează după primul său volum de versuri, are o albie calmă, fără praguri abrupte și căderi de la diferite niveluri. Monotonia și uniformitatea pot pîndi pe poet în viitor ca doi inamici întrevăzuți de pe acum.

În mijlocul confraților săi de generație, unii dintre ei partizani zeloși ai versului alb și ai „inovațiilor" învechite de vreo trei decenii, Darie Novăceanu cultivă poezia într-o prozodie clasică, pentru că nu portativul ne-ar împiedica să compunem o muzică contemporană, modernă. Ca și Mihai Negulescu, Darie Novăceanu este un poet al mișcărilor mari, desfășurate în liniște, al adîncimilor sufletești privite fără patetism. Este în totul o reținere și o comunicare delicată, cum remarcă și I. D. Bălan, cutremurarea, durerea. amintirea tristă, entuziasmul juvenil, patosul vibrînd în interior.

Ciclurile de poezii, foarte disparate, fără o continuitate crescendo, sînt explorări, sondaje în terenuri diferite pentru a detecta vîna sănătoasă a poeziei. Nu se întrevede o predilecție deosebită pentru o anume tematică sau pentru un univers aparte de probleme. Mai tîrziu, cu cît se va îndepărta de prima tișnire, poezia lui Novăceanu se va limpezi și va primi o distincțiune, pecetea personalității sale poetice.

În timbrul curat al adolescenței și al tinereții, Darie Novăceanu și-a dăruit paginile autobiografiei sale, liricii cetățenești, de atitudine, fără a da o poezie patetică, de „nerv". Legătura sa cu contemporaneitatea are o încheietură organică, iar ultima poezie care a împrumutat volumului titlul, aruncă lumină asupra trecutului apropiat în care destinul său și-al poporului s-au îngemănat în aspirații și așteptări dureroase, iar după aceea, în urcușurile senine către prosperitate. Ciclul anti-războinic **Bună dimineața mamă,** cel mai reușit din cuprinsul volumului, este semnificativ pentru vîrsta poetică a lui Darie Novăceanu și cel care îl definește mai bine. Poetul nu caută metafore cu duiumul ori gesturi speculative. El convinge întotdeauna printr-un fapt semnificativ, discret. Astfel ideea că țara a rămas pustiită de bărbați, că războiul a pîrjolit ca o fiară hotarele țării, că se suferă, este sugerată în versuri care fac cinste poetului **Munții rămîn singuri de-acum... — / Pleacă la război bărbații, spun / Pe la porți femeile. Apun / Peste dealuri grupuri și îmi pare / Că și munții-s gata de plecare. / Vîntule, încotro îi duci așa hain / Și mă lași la poartă de străin ? / Fă-mă, vîntule, o boare cum au munții, / Să le curg peste sudeare frunții. (Munții rămîn singuri).** Metafora nu e strident, comparația nu e neapărat inedită, cum, în goana după originalitate, unii colegi de-ai condeiului ai lui Darie Novăceanu, își închipuie că pot face poezie, spunînd cu orice preț cum nu s-a mai spus. În schimb e ceva sincer, izvorît din suflet, nu de prin volumele unor tratați inovatori dintre cele două războaie mondiale. În viziunea lui Novăceanu, cărbunii scoși cu vagonetul **sînt fișii de infinit,** aluzii la virstele geologice **(Minerii),** decembrie-ai republicii și-al libertății totale **„ningea în sufletele noastre cu nădejdi și lumină" (Noapte de decembrie),** prăbușirea unui univers fals conceput, e asemănat unei ruperi a cerului **...S-a răsturnat o lume de imagini, / Cerul a curs albastru, jos, spre margini. (Drumul robilor).**

Căci poezia nu rezultă din bizareria comparațiilor și absurdul imperecherilor, ci din acea adeziune firească, posibilă, a fenomenelor, din acele corespondențe naturale ale lucrurilor și faptelor, cum numai adevărații poeți întrevăd. Aceștia „descoperă" noi relații, ceilalți improvizează.

Poetul nu-i dă iubitei nici luna și nici soarele, dar a spart din „sfera infinitului" un ciob pe care vrea să i-l ofere la plecare ca amintire. Gestul e sublim și profund, poetul voind să spună că îți dau drept amintire dragostea mea nesfîrșită și necuprinsă **Dă-mi mîinile. Am spart în vis / Din sfera infinitului un ciob pe care / Vreau să ți-l las pe țărmul de amintire nins / Drept talisman luhiril, la plecare. (Marină).** Cu aceeași discreție poetică amestecată cu oroare de grandiloc vență, Novăceanu intră în descrierea directă a timpului nostru. Vremea o topește în foață, scurgînd-o în liparele noastre, „în cărămizi, în ape", dînd veșnicie clipei din această încarnare materială durabilă **(Topesc în foață vremea).** Măreția epocii noastre este sugerată prin viziunea sculpturalului și monumentalului. Orice „împlinire" este un monument, iar viziunea sculpturalului lasă să se înțeleagă ideea de împlinire a frumosului uman, de armonie a lumii, de clasicitate nouă. Barajul e o statuie, un colos de piatră și marmură ce trimite **„imnul luminii în fiecare vatră" (Sculptorii de la Bicaz).** Însă aceste frumusețe sînt uneori sugrumate și trunchiate de pasajele nepoetice, de generalități și locuri comune. Portretul comunistului este nereușit, bazat pe comparații **tari,** fără o forță emotivă, puternică **Apa tresărînd în artere de lumină, / Lemnul schimbat în casă și scaun, / Pustiul transformat în livezi, / Bucuria sădită între triștețile veștede, / Belșugul dansînd în cuptoare incandescente. (Portret).** E prea puțin spus. Toate acestea la un loc nu pot face portretul comunistului. Înțelegem undeva ceea ce a vrut să spună Darie Novăceanu în **Corturile albe,** dar plasticizarea imaginii este compromisă de o comparație, în cazul de față forțată **(Ascult cum albatrosul din spre sud / Sfîșie ceasul în prelungu-i zbor. / Și parcă-n mersul lui aud / O oștire a noastră-n zbor spre viitor).** O oștire, o armată, un popor, mulțimea în marș spre viitor, nu pot fi asemănate unui zbor de albatros. Metafora lui Gorki are un înțeles deplin, pentru că nu iese din sfera relețiilor posibile. Chiar și unele procedee poetice sînt șablonizate, șterse din cauza frecventelor lor utilizări în poeziile tinerilor **(Liniștea doare ; Răzbate superb ; Zvicnind ca o săgeată de foc ; Voltaicele arce** și altele). Cîteodată imagistica poetului e sărăcită de fantezie **(„Își legăna albastrul ud al apei").** Poezii întregi ca **Față mîndră, Marșul năvii, Spirală dublă** sînt corecte, dar pentru că sînt lipsite de un fior liric pronunțat, dălăiți de viață, plutesc în platitudine. Poetul trebuie să tindă spre o imagine nouă, inspirată din realitățile curente, evitînd calea de mijloc, adunînd belșugul poetic din faptele de viață ale prezentului pe o viitoare corabie a Poeziei.

Marin Bucur

ÎNTERVIU CU

PERPESSICIUS

DESPRE MĂIESTRIA LITERARĂ

O convorbire cu directorul Muzeului de istoria literaturii romîne, academicianul Perpessicius, purtată într-un birou încărcat cu mape pline de manuscrise, documente literare şi între vrafuri cu cărţi de rară bibliofilie, îşi găseşte, sporit pînă la emoţie, datorită tocmai acestei atmosfere de erudiţie şi pasiune literară, climatul cel mai potrivit.

Discuţia preliminară despre tematica interviurilor noastre luase sfîrşit. Din scaunul său, cu fruntea abia ridicată de deasupra unui nou manuscris intrat în colecţia muzeului, cunoscutul critic şi istoric literar aştepta într-o tăcere meditativă, prima din seria de întrebări la care doream răspuns.

— Inovează fiecare talent literar ori acesta rămîne un dar rezervat numai talentelor excepţionale? Ce raporturi sînt între talent şi cultură, între tradiţie şi inovaţie?

Fostul nostru dascăl de filologie romanică, dar şi de poezie ultramodernă, mai exact simbolistă, deşi, în 1910, simbolismul, cu tot prestigiul lui Remy de Gourmont şi al revistei „Mercure de France", începuse să devie subiectul a diverse teze de doctorat — am numit pe Ovid Densuşianu. — a vorbit cu pasiunea şi competenţa ce i se cunosc, despre tradiţie şi inovaţie în problemele de folclor. Învăţatul care a dus mai departe generoasa concepţie folclorică a lui Haşdeu nu pregeta să propovăduiască continua împletire a dragostei pentru bunurile tradiţionale ale culturii cu aspiraţiile de viitor, cu înnoirile, fie în concepţie, fie în metodă, fie în aplicaţie. Aşa se explică, bănuiesc, noua orientare pe care Ovid Densuşianu a adus-o în culegerea, la sursă, a produsului fantaziei populare. În afara textelor clasice, beletristice, satul figurează de astă dată (în culegerile sale pe teren „Graiul nostru", „Graiul din ţara Haţegului" ş. a.) şi în povestiri despre lumea înconjurătoare, cu reminiscenţe istorice şi biografice, în care receptivitatea şi psihologia ţăranului apar mai la largul lor. Acelaşi lucru şi în literatură. Prelucrătorul cronicelor şi al vechilor monumente de limbă pe care le-a asimilat ca nimeni altul şi le-a folosit în substructura studiilor sale, de amănunt sau de sinteză, era în acelaşi timp unul din spiritele cele mai deschise, accesibil inovaţiilor, lărgirii orizontului de inspiraţie şi primenirii mijloacelor de expresie. Căci dacă a extras din autentic granit folcloric figura lui Alion ciobanul, tot el în poemele sale, a cîntat, în plin semănătorism, oraşele tentaculare şi cuceririle tehnicii moderne.

Cu astfel de exemple, la o vîrstă, ca aceea studenţească, de formaţie şi favorizat şi de predispoziţiile firii mele, eclectică de la natură, pe care e mult prea tîrziu ca s-o mai pot schimba pe una sectară (ceea ce, de altminteri, nu mi-a surîs niciodată), am crezut întotdeauna că tradiţia şi inovaţia pot coexista în bună tihnă, mai mult: că nici o inovaţie nu e viabilă dacă nu se altoieşte pe trunchiul viguros, care şi-a dovedit vitalitatea, al tradiţiei.

Adevărul s-a impus cu putere de lege îndeosebi acelor popoare ce, rupte de trecut, au intrat în orbita altor orînduiri sociale.

Deviaţiilor autarhice ale proletcultismului, Lenin, se ştie, le-a opus dintru început un categoric veto. În reacţiunile, uneori violente, cu care s-a răspuns acestor deformaţiuni, stă şi geneza conceptului de moştenire literară, atît de în cinste în toate ţările socialiste. Nimic din ceea ce aparţine trecutului, valabil sub raportul artei literare, nu este abandonat, ci, dimpotrivă, valorificat şi folosit ca ferment al noilor literaturi. Nici „*Baltagul*", nici „*Fraţii Jderi*", celebrele romane ale lui Sadoveanu, n-ar fi fost cu putinţă fără o perfectă sudură între inovaţie şi tradiţie, pe care numai un cunoscător al literaturii populare şi un familiar al cronicarilor, cu Neculce în frunte, o putea opera cu atîta ştiinţă, dar şi cu aşa de înalte intuiţii de artă. Deoarece, urmînd sugestiilor „Mioriţei", Sadoveanu a creat o neuitată figură de Electră moldavă şi, adîncindu-se în studiul epocii lui Ştefan cel Mare, a reconstituit culoarea istorică veridică, în care se drapează deopotrivă şi măreţia voevodală şi vrednicia oamenilor Măriei sale. Or, pentru aceasta, Sadoveanu n-a folosit nici versul popular, nici stilul arhaic, şi cu atît mai puţin n-a pastişat graiul cronicarilor. Marele poet al limbii romîneşti era un mult prea desăvîrşit şi original artist ca să fi putut comite o astfel de greşeală. Inovaţiile sale sînt în regenerarea temelor folclorice sau a romanului istoric nou şi, înainte de asta, în spiritul de duh, fără de care oricîtă cultură, aşadar documentare, nu poate rupe peceţile izvoarelor sigilate ale trecutului.

Exemplul lui Sadoveanu ilustrează în chipul cel mai elocvent raporturile dintre cultură şi talent. Mai mult, se impune o revizuire radicală a noţiunii de cultură, în sensul că ea nu e numai a cărţilor şi tratatelor, iar Sadoveanu avea, în ciuda modestiei sale, şi o astfel de cultură, dar şi, dacă nu în şi mai mare măsură, a cunoaşterii vieţii prin sine, oameni, locuri, moravuri. Memoriile „anilor săi de ucenicie" răspund multor întrebări, referitoare atît la problemele artei sadoveneşti, cît şi la acelea ale scrisului de azi. În concluzie, orice talent inovează. Precum vedeţi n-am spus nimic despre inovaţiile în limbă, despre gîlceava gramaticilor care pasionează într-un grad atît de mare obştea romînească şi aceasta, mai puţin din prudenţă, cît din convingerea că poziţia lingviştilor, fără continuul contact cu scrisul frumos şi continua confruntare, individuală, cu exemplele clasicilor, nu poate mare lucru. Nu de la justiţie trebuie să aşteptăm stîrpirea calomniei, spunea Caragiale, aflînd de activitatea lui Caion, cît de la educaţie. În cazul de faţă, de la instrucţie, de la cultura individuală.

— Ce ne puteţi spune despre tendinţele actuale ale prozei noastre realist-socialiste?

Tendinţele actuale ale prozei epice realist-socialiste, de la noi, mi se par limpezi. Cînd scriitorul care practică realismul socialist se numeşte Marin Preda, creatorul „*Moromeţilor*" nici capul nu mă doare, prinzătoare, că într-însa încap şi stilul prin excelenţă liric al lui Sadoveanu, bogat în culori şi mirezme, şi stilul epic prin sobrietate, din „*Ion*" şi „*Pădurea Spînzuraţilor*" al lui Rebreanu. Stendhal a trecut în legendă cu stilul său făurit prin lectura Codului civil. Flaubert, dimpotrivă, era un admirator al Codului penal. Cît de antrenante, cu toată deosebirea de stil, sînt atît romanele celor doi scriitori francezi, cît şi „jurnalul" celui dintîi, sau „corespondenţa" celui de-al doilea, fiecare cititor o ştie îndeajuns. Perioadele incantatorii ale stilului lui Geo Bogza au altă cadenţă decît stilul, net oratoric, cu infinite ramificaţii ale scrisului lui Nicolae Iorga. Pornind de la scriitura artistică a fraţilor Goncourt, stilul scriitorului Gala Galaction a trecut prin multe şi rafinate laminarii înainte de a căpăta acea mlădiere dolentă din tînguirile de libov ale popei Tonea pentru iubita din Cladova. Iată, aşadar, cîteva stiluri, distincte unul de altul, fiecare în felul său îndeajuns de în stare să asigure operei pe care o întrupează, perenitatea de care vorbiţi. Şi aceasta pentru că fiecare în felul său reprezintă acel stil potrivit de care vorbea cu superioara intuiţie a meşteşugarului, stăpîn pe secretele artei literare, Caragiale. Cu excluderea celui pastişat, neoriginal prin urmare, toate celelalte stiluri, liric, cizelat, sec, de proces-verbal, înflorit sau nu, toate duc în posteritate şi perenitate.

— Sînteţi unul din cei mai profunzi cunoscători ai manuscriselor eminesciene, cu numeroasele lor variante şi cu grafia lor ce dovedeşte o îndelungată şi plină de răspundere muncă de elaborare a operei literare. Să aibă glas (şi are!) ce ar spune unui tînăr poet, bogata colecţie de manuscrise eminesciene?

Vă gîndiţi desigur la acele manuscrise torturate, piese prin excelenţă de atelier, în care planurile se întretaie uneori pînă la anulare, ca într-o prăbuşire seismică şi pentru a cărora descifrare se cere şi timp şi răbdare. Un astfel de manuscris, (niciodată unul: date fiind numeroasele reluări nu numai ale aceluiaşi motiv, dar şi ale aceleiaşi strofe, aceluiaşi vers, şi chiar aceluiaşi cuvînt), va vorbi întotdeauna de stăruinţa şi de truda cu care Eminescu şi-a elaborat poemele pînă să le dea acea şlefuire din urmă, acea orbitoare lumină solară care a surprins din primul moment (amintiţi-vă pururi de emoţia „Junimei" la debutul poetului şi de marea preţuire de a-l clasa, pe temeiul a trei poezii numai, imediat după Alecsandri!), care l-a impus admiraţiei tuturor şi care durează, nescăzută, chiar dimpotrivă, şi astăzi. Altminteri, se înţelege, orice manuscris eminescian, oricît de caligrafic, deci fără cicatricele creaţiei pe dînsul, nu interesează mai puţin, cîtă vreme mîna care a gravat aceste inscripţii nepieritoare era a sărmanului Dionis. Totuşi, un album cu numeroase facsimile din cele cîteva zeci de grafii şi planşe de laborator ar constitui una din cele mai pasionante peregrinări prin labirintul vulcanic al creaţiei eminesciene.

— Ce pot învăţa tinerii scriitori de la critici, în ce priveşte desăvîrşirea măiestriei literare?

Am cunoscut în lunga mea existenţă, felurite specii de critică şi critici. Desigur, tinerii scriitori pot învăţa multe şi se pot desăvîrşi în arta scrisului însă cu două condiţii: să aibă obiceiul a citi pe critici, dar nu şi a se supune orbeşte aprecierii lor. Aşa cum sînt scriitori ce reclamă o sentinţă oricît de severă însă sinceră, există şi critici îngîmfaţi, ce nu s-au îndoit niciodată de justeţea verdictelor lor. Experienţa noastră, de pe cele două laturi ale baricadei, ne-a învăţat că greşesc şi unii şi alţii. Chiar dacă mediocră, calea de mijloc e de aur.

— Şi acum, la sfîrşit, situîndu-ne în tradiţia interviurilor noastre, vă rugăm să ne evocaţi cîţiva scriitori pe care i-aţi cunoscut.

Naşul meu literar, şi am repetat-o de cîteva ori, a fost Gala Galaction. El mi-a deschis porţile „Cronicei" şi tot el şi-a reamintit de aceasta în una din dedicaţiile cu care m-a onorat, pe vremea cînd eram colegi de Academie. Vorba lui caldă şi învăluitoare te mîngîia tot timpul. Îl revăd încă în mica chilie a casei sale din strada ce astăzi îi poartă numele, după unul din primele asalturi ale boalei, stînd cuminte în jilţul său monahal şi bucuros de vizita colegilor săi de Academie: Rosetti, Eftimiu, Sterian.

La Academie am cunoscut, şi în persoană, pe marele vraci al prozei romîneşti Mihail Sadoveanu. Şedinţele prezidate de el, pe cît de scurte, pe atît de fructuoase, erau tot atîtea sărbători. Îl ascultam cu aceeaşi evlavie, cu care, elev de şcoală, cocoţat în galeria teatrului Rally din Brăila, îi degustam lecturile, pe vremea şezătorilor scriitoriceşti de-acum jumătate de veac. Nu voi uita niciodată din cîte lecturi a psalmodiat acea „Cîntare a cîntărilor", inedită pînă la ora aceasta, despre care auzisem cîte ceva de la prietenii săi ieşeni şi în intimitatea căreia m-a invitat, numai în doi, după terminarea unei şedinţe, la el acasă. Cu un pahar de cotnari dinainte, am ascultat mai bine de două ceasuri, fascinat şi surprins în acelaşi timp, inspiratele poeme de iubire ale lui Mihail Sadoveanu.

Pe Ion Minulescu şi Liviu Rebreanu i-am frecventat cu osebire la cafenea, pe vremea perioadei boeme din viaţa noastră de bucureşteni. Poeziile lui Minulescu le ştiam din liceu. Omul era prietenos, entuziast şi mare pedagog în artă şi poezie al tinerilor. Am recitit de curînd în frumosul volum din publicistica lui Liviu Rebreanu, întocmit de N. Liu, editorialul-program la revista săptămînală „Mişcarea literară", pe care o patrona, camaradereşte, Liviu Rebreanu, şi al căreia colaborator am avut cinstea să fiu. Cînd după un taifas şi un schwartz la cafenea, o porneam spre căminuri, conducîndu-ne seniorii, şi-n strada Corăbiei, în faţa casei lui, ne despărţeam de dînsul, ştiam că pentru Liviu Rebreanu noaptea de lucru de-abia începe. Era la puţin timp după succesul lui „Ion" şi puţin înainte de apariţia „Pădurii spînzuraţilor".

Mi-a făcut plăcere să văd evocat, sub condeiul colegului meu de Academie, Mihai Beniuc, numele poetului Al. T. Stamatiad care l-a fost profesor de literatură la liceul „Moise Nicoară" din Arad, unde am fost colegi puţin timp şi unde bunul meu amic a desfăşurat o frumoasă activitate culturală, editînd, între altele, şi eleganta revistă „Salonul literar". Ca şi Minulescu, Stamatiad era un mare iubitor de poezie şi de exegeză poetică. Discuţiile cu el luau, nu o dată, proporţiile şi aspectul unei adevărate bătălii... literare. Îşi amintea cu plăcere de anii de la Arad şi de fostul său elev, acum preşedinte al Uniunii scriitorilor, Mihai Beniuc, pe care-l vizita la răstimpuri. „Îi vorbesc, îmi spunea cîteodată, îi vorbesc, îi vorbesc, şi el tace, şi tace, şi tace..." — „Dar şi face", îl întrerupeam eu, şi ei era de acord. Pe mulţi scriitori aş vrea să-i evoc, ca şi pe foştii mei dascăli, hîrsutul cu inima de aur, Ion Bianu, doctul şi elegantul Densuşianu etc... Dar poate că editura pentru literatură îmi rezervă un loc în seria autorilor ei de „amintiri literare"...

★

O şedinţă precipitată cu cercetătorii de la Muzeul de istorie a literaturii l-a făcut pe academicianul Perpessicius să se ridice de pe scaun şi să întrerupă convorbirea tocmai cînd ea începuse a se încălzi. „Pe altă dată", ne-a spus dînsul încurajator, dar apoi treburile noastre divergente n-au mai făcut posibilă reluarea convorbirii, aşa încît, mulţumindu-ne cu cît am putut consemna, ne oprim aici.

Petru Vintilă

Mărturisire

Bunăvoinţa bătrînilor ostaşi ai călimării, care-şi află răgazuri să împărtăşească celor mai tineri şi foarte tineri, învăţămintele unei trude îndelungate, dăruite frumosului şi omului, invită la reflexie şi mai ales la bunăcuviinţă.

Cine oare a socotit vreodată, că s-a descoperit de destule ori înaintea învăţătorului său? Şi întrucît sînt de invidiat atitudinile culese dintr-o panoplie de nesăbuinţe, armele boante de vitejie ale ingratitudinii? Iată de ce niciodată nu trebuie să ostenim a ne mărturisi iubirea şi profundul respect faţă de truda maeştrilor noştri de slovă şi de opera lor; pilda lor fiindu-ne îndemn şi călăuză în probitatea muncii scriitoriceşti.

Peniţa scriitorului de talent este peniţa veşnicului debutant.

Munca scriitorului de talent este modestie, cinste şi stăruinţă.

Cuvîntul maeştrilor noştri, cărora revista „Luceafărul", le-a acordat găzduire dintr-o fericită iniţiativă, înlesneşte cunoaşterea peisajului brutal, din punct de vedere material şi moral, care înconjura munca şi viaţa scriitorului odinioară.

Munca de creaţie artistică este cazină încordată, efort susţinut. De pe culmea unei experienţe îndelungate, maeştrii scrisului romînesc transmit povaţa lor cu generozitate celor tineri, datori să-i continuie într-o viaţă unde lumina alungă din ce în ce mai mult întunericul. Să nu uităm că maeştrii noştri au scris de multe ori în condiţii neasemuit de grele. Pentru unii din noi aproape de neînchipuit şi de aceea socotim că în confesiunile lor găsim un tulburător mesaj pe care ne simţim obligaţi să-l amintim cu prilejul apariţiei celui de al o sutălea număr al revistei. Niciunul din adevărurile spuse nouă cu modestia lor caracteristică nu va rămîne în afara noastră. Ne vom contopi străduinţile noastre cu ele şi vom face în aşa fel încît să-i merităm ca înaintaşi.

GEORGE BĂLĂIŢĂ; GEORGE CARPAT; E. TEODORU; MILICĂ STAN; TEODOR URSU; GEORGE SUCIU.

Chioşcul

Venisem la convocare, dintr-un sat de margine a regiunii, cprind „Gaz"-ul peşte drum de un chioşc. Se răsfiringea în acceprişul lui ţugulat lumina crudă a după-amiezii de mai.

Maşina prăfuită, noi prăfuiţi. Soarele coplesitor nu ne iertase de la Brăneşti încoace, aşa că risipiserăm de dimineaţă la drum se risipiseră, pînă ce între noi se aşternuse tăcerea.

Tot praful drumului îl strînsesem în haine şi în maşina transformată parcă în aspirator.

— Gata! ne spuse Ghilan cînd coborî, adăpostindu-se de arşiţă sub perdeaua dungată a unei patiserii.

Îl urmarăm.

Şoferul trase vehiculul îmbîcsit de colb pe o stradă dosnică.

Ne aşezarăm, în sfîrşit, în jurul unei mese. Ne astîmpărarăm setea, sorbind pe nerăsuflate cîte trei pahare de apă. Focul de vorbă se redeştepta însă ceva mai greu şi de aceea rămaserăm cu ochii spre stradă. Cînd te ajută lumina să-ţi străduţi încet privirile de pe o faţadă pe alta — căci la ora aceea nu era nici ţipenie de om — începi să priveşti ceea ce-i mai viu în decor, şi noi am luat-o cu chioşcul.

Chiar şi primul trecător, un bătrîn, cu mers nesigur, cu haine cenuşii, cenuşii ca şi obrazul său, ca şi mîinile, ca şi ochii (cea mai veselă culoare avînd-o părul: aducea cu o masca de ghips), s-a oprit tot în dreptul chioşcului şi, după o vreme, a pornit mai departe, ca o maşină ostenită, dispărînd după colţ.

Iar ne atrase privirile chioşcul, zăvorît, ce-l drept, dar cu atîtea reviste atîşate pe obloane, şi chiar sub geam, încît părea înzorzonat pentru un carnaval.

Mi-a făcut impresia că vîntul ar fi zmuls, de pe teigheaua unui magazin universal, un balot de pînză în carouri, l-a purtat prin aer şi, cînd a ajuns aci, s-a înşurubat de el, împodobindu-l.

De sub streaşina unui bloc nou, cu umbră deasă sub cornişe şi răcoroasă îmi închipui, de vreme ce zidurile erau încă umede, un copil fără somn, de la ultimul cat, alunga de zor o mahala de vrăbii. Ca frunzele lunecau păsările de sus, tot spre chioşc. Grăuntele ochilor erau pe semne atrase şi ele de curcubeele de acolo. Dar cum ajungeau deasupra acoperişului conic şi simţeau fierbinţeala tablei, se depărtau ca de o vatră încinsă, înghesuindu-se într-un copac firav, — unicul supraviejuitor al unei demolări recente.

Trecu aproape un sfert de ceas de la dispariţia bătrînului şi pe stradă intrară, călcînd sonor asfaltul puţin muiat, trei fete. Două erau subţiri, înalte, după înfăţişare şi îmbrăcăminte păreau gemene. Între ele, la mijloc, ţopăia una mică, bondoacă, cu părul în ochi ca un pechinez.

Mărginaşele călcau ţepene, mărete, făcîndu-mă să cred ca sînt fiicele unui militar sau ale unui profesor de limbi clasice.

Mărunta, păşind iute, se prăpădea de rîs de propriile-i glume. Colegele i se uitau în creştet cu un aer atît de consternat, încît nu-ţi ţeleg eam de ce n-o părăsesc; parcă mijlocia le-ar fi avut cu ceva la mînă.

Întregul grup s-a oprit să privească chioşcul, uitînd pentru un timp de glumeaţă, uitînd chiar să se desprindă din locul acela mai bine de jumătate de ceas; am devenit curios şi, după plecarea lor, am trecut şi eu strada.

Ce-i un chioşc? Un univers la scară mică. Evenimentul transfigurat în semne tipografice, potrivite sub titluri mari sau mici care-ţi transmit freamătul lumii. Acolo te încearcă marea forţă a cuvîntului tipărit.

Panorama continentelor tălmăcită în slove, menite să învăluie omul din stradă în talazurile contemporaneităţii.

Munţi de hîrtie se istovesc zilnic, nenumărate cisterne de tuş curg peste cilindrii rotativelor, valurile de plumb topit şi apoi îngheţat întră în linotipe, pentru a zvîrli în lume ştirile şi iată cea mai ciudată floare a lumii. Floare cu petale de hîrtie tipărită, întîmpinînd oamenii la răspîntii, să le dăruiască veştile meridianelor.

...După un timp, m-am întors îndărăt la prietenii mei, toropiţi de dulceaţa după-amiezii de mai. Vîjia se mai astîmpărase şi, nu ştiu de unde, un miros de liliac a poposit sub perdeaua de dor.

I-am văzut uitîndu-se la ceas, se apropia ora plecării spre sala de festivităţi a Sfatului. Acolo se convocaseră colectivele de conducere ale G.A.C.-urilor din regiune. De aceea eram şi noi aici: preşedintele, secretarul, medicul veterinar şi eu, inginerul agronom.

Nu le-am împărtăşit, deocamdată, ideea pe care mi-o sugerase chioşcul, deşi mi se umpluse sufletul de ea, deşi nerăbdarea pusese într-atîta stăpînire pe mine, că simţeam nevoia rostirii ei. Cu toate astea, zăboveam. S-o gust în întregime, s-o cumpănesc bine, să văd dacă există putinţa împlinirii ei.

Am închis pleoapele pe jumătate, pierzînd o vreme contururile din jurul chioşcului. L-am purtat cu ajutorul închipuirii, aşa întreg, în mijlocul pieţii noastre, pardosită de puţin timp cu piatră.

L-am aşezat la umbra celor trei plopi înalţi, de-i vezi tocmai din gară, veghind acoperişurile comunei ca nişte sentinele uriaşe, încinse cu eşarfe de lumină. E bun locul, mi-am zis. Mişună prin crengi sute de păsări, iar cînd vom instala bănci şi oamenii vor lua ziarele în mîini să le răsfoiască, cîntecele lor îi vor desfăta.

La ce credeţi că m-am mai putut gîndi după pornirea maşinii, cînd dispăreau din parbriz strada şi chioşcul? La nişte porumbei. Ziceam să cumpărăm cîţiva, să-i obişnuim cu piaţa noastră, să-i vedem apoi cum urcă şi se rotesc deasupra oamenilor ca-n multe pieţe ale lumii. Mai tîrziu, îmi ziceam, s-or învăţa să nu se aşeze pe umeri şi palme. Poate pînă atunci, dramatica floare cu miros de plumb va aduce în sfîrşit vestea păcii depline.

Trebuie să mă îngrijesc, neapărat, ca porumbeii să fie albi, nespus de albi...

Eugen Teodoru

LOCURI ISTORICE

de DUMITRU CORBEA

Primul popas l-am făcut la Tg. Neamț. Voiam să mai văd o dată ruinile Cetății, Ozana, Humulești și atîtea și atîtea sate și locuri dragi lui Ion Creangă și nouă.

E plăcut drumul pînă la Cetate. Urci prin pădurea de brad, mai mult la răcoarea copacilor. Auzi susurul aerului tare prin vîrfurile brădetului. Se clatină încet cucuruzul bradului. Miros de rășină, ozon și verdeață. E parfumat aerul. E parfumat și de finața cosită din preajma Cetății, e parfumat și de florile din poenile verzi și bogate din depărtare.

Un lucru îmbucurător am aflat la Cetate : vor începe curînd lucrările de reconstrucție și arheologie. Savanții vor putea reconsidera pe baze mai bune trecutul. Se vor dezgropa multe pagini necunoscute de istorie. Se va deschide drum și mai larg vizitatorilor din țară și din străinătate. Cetatea poate atrage și poate încă avea grai...

De pe culmea ei se văd împrejurimile. Vezi pînă dincolo de Humulești, dincolo de Vînători. La Vînători s-a descoperit catapeteasma micii capele din Cetate despre care, de secole, nu știa nimeni nimic. Este un lucru de mare valoare istorică. Locul ei nu-i la muzeul din București, după cum se hotărîse, ci aici, la Cetatea reconstruită, redată istoriei și poporului, țării.

Dar adevăratul pelerinaj nu-i la Cetate. Adevăratul pelerinaj l-am aflat tot la Humulești, la casa lui Ion Creangă. Am găsit drumul barat de autobuze, mașini, motociclete. Curtea și casa sînt pline de tineri și bătrîni, elevi și studenți, profesori și învățători. Le distingi meseria, ocupația, după cum vorbesc, după cum își iau note sau scriu în registrul muzeului.

La „Meșterul Neculai"

De la Humulești, am luat drumul Agapiei. Vizitatorii vin aici pentru marele Neculai Grigorescu. Frumosul atrage mulți turiști străini. Vin vizitatori din Uniunea Sovietică, din Franța, Anglia, America, Bulgaria, Polonia, Cehoslovacia și din alte țări. Păcat că nu se grăbește asfaltarea drumului pînă aici. În felul acesta s-ar prelungi și traseul autobuzului din Tg. Neamț și nu te-ai opri la patru kilometri de monumentul istoric.

Am cunoscut-o pe bătrîna Agafia Unucu, călugăriță, de loc din satul Agapia, care a venit la mînăstire cînd avea cinci ani. A fost ucenică la o altă maică, Preda care l-a apucat și l-a cunoscut pe Neculai Grigorescu. În casa Agafiei Unucu se află un lucru de preț, moștenit de la maica Preda. Era tînără călugărița Preda și tînărul Grigorescu o asemuia cu sfînta Agafia. De aceea i-a și făcut dar o iconiță, pictată de el cît a stat trei ani și mai bine la Agapia. Poate că a luat-o ca model chiar pe călugărița Preda... Această lucrare ar face cinste Muzeului Republicii. Ar putea s-o achiziționeze de la bătrîna Agafia Unucu. Iconița s-a prăpădit o dată. I-a fost reîntoarsă după douăzeci de ani. I-a luat-o un profesor, care a mințit-o pe bătrînă, dîndu-i o sută de lei, știind că iconița era evaluată la mai multe mii de lei de către specialiștii care au văzut-o și admirat-o.

Și acum se mai află în casa în care a locuit „meșterul Neculai". Este o căsuță mică, cu cerdac, cu vedere în măgura numită Dealul Mare, de unde se aude și susurul pîrîului Agapia. Trei ani și mai bine a locuit Grigorescu aici. Iarna îi era mai greu. Lucra mai puțin la zugrăvirea mînăstirii. Iarna făcea școală cu ucenicii și lucrătorii, pregătea lucrul pentru vară.

Se bucura cînd se topeau zăpezile, cînd înflorea ghiocelul și brîndușa. Știa că iarna a fost mîncată de lupi. Îl bucura gălăgia cotofenelor, șiretenia gaițelor care își ademeneau victimele prin imitarea diferitelor țipete și ciripituri. Putea auzi și alte cîntece, alte sunete. În varietatea și mutitudinea cîntecelor și sunetelor pădurii trezită la viață, se armonizau, altfel toaca și clopotul mînăstirilor de pe aici.

Buciumul și cucul îl vrăjau. Asculta, asculta și nu se mai sătura. Asculta cucul, mierla și privighetoarea. Asculta ciocănitoarea. Atunci i se părea, cînd era lună, că și astrul ceresc are glas.

Cunoștea potecile măgurii Crucii, poenile și pășunile Muncelului, îl cunoșteau țăranii, pădurarii și ciobanii, îl cunoșteau călugării și călugărițele, țapinarii, vînătorii.

Se ducea le pescuit pe pîrîul Secu. Prindea păstrăvi și privea cum se jucau micii boișteni pe lîngă răstoace. Frumusețea locului îi da aripi la lucru.

Nici n-a știut cînd au trecut trei ani. Ducea o viață simplă, modestă. Se mulțumea cu puțin pentru trai. Făcea schițe peste schițe și voia s-atingă desăvîrșirea. Și-a desăvîrșit arta. „Meșterul Neculai", cum i se spunea la Agapia, a devenit marele și ilustrul Neculae Grigorescu, care a dus gloria artei românești și universale.

Natura țării l-a îmbogățit și i-a dat sensibilitatea artistică. Pădurile și munții Neamțului au făcut parte din inima și sufletul său.

Lîngă casa în care a locuit Grigorescu se află și casa în care a locuit Alexandru Vlahuță. Vlahuță avea și o soră aici, călugăriță. Mulți își mai aduc aminte de sora poetului, Elisaveta Strejescu. În casa surorii sale a stat mai mult. Pe veranda acestei case se întîlneau și discutau cu aprindere Caragiale, Coșbuc, Ibrăileanu, Vlahuță, Delavrancea. S-ar putea face și aici un muzeu, care ar folosi la educarea tinerelor generații, la educarea poporului, cu atît mai mult cu cît în muzeul improvizat din incinta mînăstirii se află un panou care vorbește de scriitorii care au stat la Agapia mulți ani.

Arta de a dălti și a da viață lemnului

Aveam oarecare idee despre arta ornamentală în lemn. Știam că aici, în Neamț, este patria acestui meșteșug. Mai văzusem ceva prin Oltenia, prin Munții Apuseni.

Ornamente și sculpturi în lemn am văzut și la Cracovia, în Polonia. Unele lucrări aș putea spune că nu sînt reușite. Sînt niște sfinți dolofani... Lemnul s-a degradat și arta meșterului sau artistului a dispărut în mare parte. Văzusem lucrări și ornamente în lemn în multe din orașele germane. Multe orașe ale Germaniei se disting tocmai printr-un specific al lor. La Rostok se știe că se fabrică nave ; la Meissen se fabrică porțelanul, vestitul porțelan cunoscut în toată lumea ; la Sonneberg, în munții Harz, se fabrică jucării din lemn și sticlă ; la Ulm și Nürenberg sînt vestiții meșteșugari ai artei lemnului. Statele catedralei din Ulm sînt înfrumusețate cu busturile patriarhilor, profeților și înțelepților antichității, sculptate în lemn de Syrlin cel bătrîn.

La bisericuța nouă din Sihăstria, am văzut un basorelief al celor doisprezece apostoli. Lucrarea și ornamentele stranei aparțin sculptorului Gheorghe Gheorghiță din Tg. Neamț. Știam prea puțin despre el și am vrut să-l cunosc. La stația de autobuz din satul Agapia am stat de vorbă cu un bătrîn, venit și el în vilegiatură. M-a întrebat pentru ce mergeam la tîrg și i-am spus. Atunci el și-a adus aminte de un fost coleg de-al său, Gheorghiță, de la școala normală din Iași. Era prin 1904. Spiru Haret a venit la „Vasile Lupu", la normală, în vizită. Era ministrul instrucțiunii publice. Elevul Gheorghiță i-a făcut portretul și Haret l-a privit și l-a admirat. L-a pus pe elev să-i mai facă unul, să se convingă de talentul său. Elevul a făcut și al doilea portret. Haret la felicitat pe elev, i-a dat cartea sa de vizită și i-a spus :

— Să vii la mine cu această carte de vizită cînd termini școala normală. Să nu uiți. Ori sînt, ori nu, ministru, tu te prezinți la mine.

Acesta era un unchi al sculptorului Gheorghe Gheorghiță, care a fost trimis de Haret să studieze pictura la München, dar a paralizat și nu s-a mai putut realiza ca artist. A rămas profesor de desen la liceul din Tg. Neamț. După 23 August 1944, a devenit director al liceului. Vasile A. Gheorghiță a murit anul trecut în vîrstă de 75 ani. Dacă unchiul a fost descoperit ca un portretist bun în tuș și creion, urmașul este un neîntrecut portretist în sculptură. Acest lucru se vede imediat cînd privești lucrarea sa de la Sihăstria. Gheorghe Gheorghiță este un artist adevărat, plin de sensibilitate. „Torcînd" este una din lucrările sale mari, care poate sta alături de „arcașii", „apostolii" și „țăpinarii" săi. Arta sculpturii în lemn este grea și mai ales este în dezavantaj față de piatră și metal. Gheorghiță nu s-a temut de acest gen arhaic, socotit minor de către unii specialiști. El nu s-a temut că de sub dalta sa vor ieși frumusețí cu efecte limitate. Gheorghiță este un artist realist. În fiecare lucrare, în fiecare portret găsești forța de expresie, bogăție de sentimente, armonie, echilibru. „Apostolii" săi sînt umanizați. Le-a pus ceva din natura muntenilor.

Sculptorul Gheorghiță este o valoare a genului. Dalta sa este chemată să înfrumusețeze sufletul omenesc.

UN CAPITOL AL LUPTEI ANTIJUNIMISTE

A început în ultima vreme să fie mai temeinic și mai sistematic studiată natura relațiilor pe care scriitorii noștri le-au avut cu Junimea. Semicentenarul morții lui I. L. Caragiale — de pildă — a prilejuit cîteva studii și articole binevenite pe această temă.

În ceea ce îl privește pe Alexandru Vlahuță, am arătat, tot în coloanele acestei reviste, cauzele care l-au făcut să debuteze în coloanele „Convorbirilor literare", să frecventeze ședințele Junimii și să rămînă cîțiva ani legat de cercul lui Titu Maiorescu. Ajunsesem la concluzia că Alexandru Vlahuță venise la „Convorbiri literare" deoarece în paginile ei publica Mihail Eminescu, poetul adolescenței și al tinereții lui. După ce arătasem natura sporadică a relațiilor lui Vlahuță cu „Convorbirile" și faptul că încă de la început el manifestase un spirit independent față de Titu Maiorescu, rămăsese să urmărim etapele declanșării conflictului dintre ei doi.

Conflictul dintre Titu Maiorescu și Alexandru Vlahuță începe să se declanșeze din anul 1884. După întoarcerea sa din străinătate, în martie 1884, Mihail Eminescu rămîne o vreme la București, iar după aceea se stabilește la Iași. În felul acesta, Titu Maiorescu se consideră descărcat de orice obligație și nu dorește decît să-l vadă plecat pe cel care-l stînjenea. După propria lui expresie, plecarea lui Eminescu îi dădea putință „să răsufle" și să se gîndească la „treburile" sale [1]). Lăsîndu-l pe Eminescu în părăsire într-o mizerabilă cameră de hotel din Iași, socotind că poetul manifesta numai „avariție de bani" (vezi „Însemnări zilnice" p. 241) și că deci nu trebuie să se intereseze de situația lui materială, Titu Maiorescu credea că și-a făcut pe deplin datoria.

Aflîndu-se la Iași în iulie 1884, Alexandru Vlahuță se întîlnește cu Eminescu. Impresionat puternic de starea sănătății marelui poet, el îi trimite o scrisoare lui Titu Maiorescu.

Scrisoarea lui Vlahuță, redactată de altfel în termeni foarte prevenitori, se situa la antipodul părerilor lui Maiorescu despre starea psihică și situația materială a lui Eminescu. Titu Maiorescu susținea atît în „Însemnări" cît și în scrisori că Eminescu dă dovadă de o **„bolnăvicioasă preocupare de mijloace pentru existență imposibil de înlăturat nici cu argumente raționale. Trebuie să așteptăm așadar refacerea sistemului său nervos în stare normală.**

Zgîrcenie și lăcomie de bani ca totală lipsă a oricărei demnități personale" [2]) și se considera mulțumit din momentul în care intervenise pentru obținerea unei sinecure.

Cu totul de altă părere decît Titu Maiorescu, Alexandru Vlahuță spune în scrisoarea lui că lipsa de ocupație îl demoralizează pe Eminescu și că în nici un caz nu poate fi vorba de a privi cu liniște evoluția bolii poetului. Scrisoarea constituie deci indirect o polemică cu părerile lui Titu Maiorescu. Alexandru Vlahuță începea să-și manifeste deschis opiniile și să-l înfrunte pe Titu Maiorescu, somîndu-l aproape să întreprindă ceva pentru Eminescu. Reproducem integral textul [3]), deoarece este foarte puțin cunoscut și marchează — insistăm asupra acestui fapt — începutul războiului mai întîi mocnit și, nu mult după aceea, din ce în ce mai fățiș dintre Vlahuță și Maiorescu, război care se va solda cu o dușmănie ireconciliabilă :

Stimabile Domnule Maiorescu : «„Am văzut pe Eminescu, și-am stat cu el o zi. Mi-a fost cu neputință să-l înduplec a veni cu mine la țară — de ce — zicea el să mai porți prin lume un om mort !

Doarme puțin, vorbește puțin și sînt zile în care uită să mănînce. Și cu toate astea se îngrașă — asta-l amărește mult. Groaza-l tulbură și-l demoralizează lipsa de ocupație hrănitoare. El o spune adesea. De aici, poate, în mare parte vădita umilință — sfiala copilărească din vorba și mișcările lui. E mișcător pînă la lacrimi cînd vezi la ce e redusă viața lui. Toată existența i se încheie într-o dinamică foarte restrînsă și înceată — cît îi trebuie cuiva ca să nu fie mort. Citește tare puțin — căci îl obosește. Nu scrie nimica. S-a încercat — mi-a spus — dar i-a fost cu neputință. L-ar trage inima la un post de revizor.

I-am propus locul de la azil și S-ta Ecaterina [4]) la care eu dacă e să mi se dea — aș renunța cu o adevărată mulțămire — pentru Eminescu ; l-ar primi și i-ar prii mult. În tot cazul — grăbiți a-l numi undeva. Altfel îl pierdem — fără nădejde de întoarcere".

„Sînt grozav de demoralizat — mi-a spus de nenumărate ori — cît am stat cu el, — aș vrea să adorm și să nu mă mai deștept. Cum nu poate omul să moară cînd vrea.

Nu mă-nduplec la acte de violență — cu mine însumi. „E nespus de sfîșietor» [5]).

Ce atitudine a avut Titu Maiorescu față de aceste rînduri atît de elocvente în dramatismul lor și atît de drastice în fond ? Scrisoarea nu i-a provocat o reacție deosebită și pu l-a făcut să ia vreo măsură în consecință. Aflat într-o călătorie prin Elveția, la înapoiere în țară notează sumar : „Acasă totul în regulă, cetit un nesfîrșit teanc de jurnale și scrisori, în noaptea de vineri spre sîmbătă" [6]). Scrisoarea lui Vlahuță se afla în mod cert printre cele cetite de Maiorescu ! De atunci Maiorescu începe să devină din ce în ce mai rezervat față de Alexandru Vlahuță. La repetatele apeluri ale acestuia din urmă, aflat și el într-o situație materială disperată, Maiorescu se menține doar la simple făgăduieli. A intuit oare Vlahuță această rezervă ? De bună seamă că da, de vreme ce, din toamna acestui an este tot mai evidentă îndepărtarea sa de revista „Convorbiri literare". Atunci cînd el publică atît de cunoscuta poezie „Lui Eminescu" scrisă în toamna anului 1884, deci după vizita de la Iași, nu o mai trimite „Convorbirilor literare", ci „Rominiei libere" [7]).

„Lui Eminescu", poezia atît de cunoscută, reprezintă afirmarea publică a adevărurilor cuprinse în scrisoarea către Titu Maiorescu, datată iunie 1884 [8]). Dar nu numai atît : poezia constituie — mai ales prin strofa finală — o polemică deschisă cu Titu Maiorescu și cu toți acei care priveau nepăsători chinul marelui Eminescu. Ironia din ultimele două versuri îl vizează fără îndoială în special pe Titu Maiorescu. Privită în această nouă lumină, poezia lui Vlahuță capătă deci semnificații mai largi, fiind o adevărată exprimare a poziției sale anti-junimiste. De altfel junimiștii încep de la sfîrșitul anului 1884 să nu-l mai considere pe Vlahuță ca pe unul din membrii cercului lor. De aceea la 3 mai 1885 [9]), Nicu Gane îi scrie lui Iacob Negruzzi : „Un copac care a stat douăzeci de ani într-un pămînt (este vorba de „Convorbiri literare", n.n.) ce i-a priit nu poate fi transplantat aiurea fără să tînjească ; de aceea era natural să vezi că i se usucă cîte o creangă precum : Creangă, Olănescu, Vlahuță, Anghel Demetrescu și alte crengi. Noroc că mai sîntem noi rădăcinile din Iassi".

Probabil Iacob Negruzzi a căutat să reia legăturile cu Alexandru Vlahuță și să-l determine să colaboreze din nou la „Convorbiri". Cu tot respectul pe care îl purta celui care i-a publicat primele versuri, Alexandru Vlahuță îi răspunde în iulie 1885, că „nu voi putea decît foarte rar să vă mai trimet cîte ceva" [10]). Ceea ce se va și întîmpla. După cîteva poezii publicate în anul 1885, Vlahuță nu mai trimite „Convorbirilor" decît mult mai tîrziu o poezie ocazională. Vlahuță începe să iasă din ce în ce mai mult din sfera de gravitație a cercului convorbirist și să se orienteze, deocamdată fără o busolă prea sigură, spre alte meridiane literare și politice. Prezența lui la ședințele „junimii" este din ce în ce mai sporadică, iar conflictul deschis izbucnește abia la începutul anului 1886.

Cum s-au petrecut faptele ? Ziarele bucureștene anunțau o conferință a lui Vlahuță despre poeziile lui Eminescu [11]). La 11 ianuarie apărea în „Epoca", sub semnătura Fra Barbaro, o cronică la „Despot Vodă" de Vasile Alecsandri. O analiză amănunțită a piesei, ca dramă istorică și ca meșteșug de scenă, ar ajunge inevitabil la încheierea că : „Despot e o mare copilărie". Aceasta o spunea Delavrancea, în ianuarie 1886, nedeosebindu-se prea mult de vechile campanii pe care cu puțini ani înainte Alexandru Macedonski le dirija împotriva celui ce — credea el — îi uzurpa gloria. Numai că atunci, în 1882—1883, Vasile Alecsandri își afla un apărător în persoana tînărului și puțin cunoscutului jurnalist Alexandru Vlahuță care în paginile „Rominiei libere" desfidea pe toți cei ce îndrăzneau să întineze numele și opera maestrului.

„Ia te uită cu ce liniște dumnezeiască trece bătrînul și marele Alecsandri prin droaia de mucoși, cari-l hulesc pentru că și-a iubit poporul cu dragostea nețărmurită și binefăcătoare a celor aleși, pentru c-a dat neamului românesc o poezie curată și limpede, pentru că, prin munca lui vrednică și prin darul și podoaba minții lui, a ridicat așa de sus slava literaturii noastre..." („Rominia Liberă" 14 mai 1883).

De data aceasta însă Alexandru Vlahuță nu schițează nici un gest în apărarea lui Vasile Alecsandri, ci, cîteva săptămîni mai tîrziu, de la tribuna vechiului Ateneu, continuă atacul dezlănțuit de prietenul și colegul său de redacție, delimitîndu-i mai clar țelurile. Contemporanii au resimțit atunci faptul că focul concentric deschis de tinerii combativi de la ziarul „Epoca" nu viza atît deposedarea lui Alecsandri de aura gloriei sale, ci în primul rînd afirmarea superiorității nete a lui Mihail Eminescu. Dar conferința lui Alexandru Vlahuță și cronica lui Barbu Delavrancea constituiau în același timp și o luare de poziție anti-junimistă. Tînăra generație începea să se elibereze de sub tutela spirituală a lui Titu Maiorescu, să-și afirme propriile lor credințe, să urmeze o cale literară deosebită de cea indicată de Junimea.

De aceea Titu Maiorescu ripostează. Prin articolul său „Poeți și critici", el refuză dreptul artiștilor la aprecieri critice, explicînd apoi meritele lui Alecsandri în complexul culturii românești. Deosebirile de principiu s-au precizat acum public, animozitățile s-au declarat fățiș. Dacă poezia „Lui Eminescu" era odă pornită din admirația nemărginită a ucenicului față de maestru, aluziile conținute în versurile ei putînd fi trecute cu vederea, conferința însă afirma idei net opuse vederilor lui Maiorescu. Prima conferință a lui Vlahuță în fața publicului bucureștean avea să surprindă, prin îndrăzneala adevărurilor pe care le cuprindea [12]). Tînărul gazetar și nuvelist mergea acum spre apogeul carierii lui combative. Interesant de știut este faptul că în seara cînd Titu Maiorescu și-a citit articolul său la ședința junimii, Alexandru Vlahuță se afla de față [13]) dar nu știm ce atitudine a luat.

Încercînd să tragem concluzia acestui îndelungat proces literar, putem afirma că dacă Vlahuță a venit la „Convorbiri" atras de mitul lui Eminescu, despărțirea lui de Junimea se leagă tot de numele lui. Eminescu. Dar între cele două puncte ale acestei curbe există o deosebire esențială : în timp ce apropierea de „Convorbiri" se datora necunoașterii esenței fenomenului, despărțirea de Junimea marchează descoperirea adevărului.

Conferința despre poeziile lui Eminescu și articolul-răspuns al lui Titu Maiorescu aduc nu numai sfîrșitul unor relații și așa destul de artificial susținute, dar ele declanșează un război care, cu intensități mai mult sau mai puțin sporite, deschis sau aluziv, public sau în corespondențe, se va perpetua mulți ani după aceea.

Dar Vlahuță nu se oprește aici în ofensiva sa antimaioresciană. Divorțul său spiritual de Junimea îl găsește în plină luptă antimonarhică.

Valeriu Ripeanu

[1]) Vezi în acest sens scrisoarea către Emilia Maiorescu în „Studii și documente literare" vol. VI, p. 50—53 (traducere românească).

[2]) Vezi scrisoarea în Studii și documente IV, pag. 51 și Însemnări II, p. 241.

[3]) A fost publicată în „Studii și documente literare" vol. III, p. 124 și în Al. Bojin „Bibliografie" p. 329.

[4]) Vlahuță se afla încă în învățămînt la Tîrgoviște. Din toamna anului 1884 însă avea să rămînă fără post din pricina faptului că gimnaziul de acolo își schimba profilul. În vara acelui an căuta un loc de profesor la susamintitele instituții.

[5]) Vezi în acest sens și scrisoarea lui Eminescu către Chilici Rîvneanul, datată Iași 20 octombrie, 1884 : „Sănătatea mea sciițiie într-una ca o moară de mult stricată, ba poate ireparabilă. Săptămîna aceasta am avut friguri și dureri de cap ; cît despre picioare — ele sînt într-o stare așa de plîns, precum erau la București. O tristă larnă mă așteaptă și o tristă viață". (Studii și documente literare, vol. IV, p. 160 și N. Petrașcu, op. cit., ed. 1933, p. 57—58)

[6]) Titu Maiorescu : Însemnări zilnice II, 259.

[7]) După o perioadă de colaborare la „Rominia Liberă" îl aflăm pe Alexandru Vlahuță printre membrii comitetului de redacție a ziarului „Epoca", apărut în 16 noiembrie.

Prim redactor era Barbu Ștefănescu Delavrancea „căruia i se adăuga, în calitate de colaborator literar, dar cu aceleași dispoziții luptătoare, poetul Alexandru Vlahuță" (vezi N. Iorga „Istoria presei românești" 1922 p. 147.)

[8]) Că poezia a fost scrisă sub împresia vizitei de la Iași, nu încape îndoială. Pentru a dovedi afirmația noastră, cititorul este rugat să compare scrisoarea citată integral mai sus cu strofa : „Și te-nțeleg — te simt aproape / Cu aceiași suferință-n față, / Cu ochii gînditori și galeși, / Sătul de trudnica-ți viață", care nu reprezintă altceva decît imaginea versificată a celor relatate lui Titu Maiorescu. De fapt cu cîteva luni înainte Vlahuță publicase „Răspuns la o cronică rimată" în care afirma valoarea operei lui Eminescu : „Măreț pluti-va printre veacuri / Maestrul dulce Eminescu".

[9]) Vezi „Studii și documente literare" vol. I, p. 128.

[10]) Vezi Al. Bojin : Bibliografie, pag. 326.

[11]) „Conferința a avut loc în ziua de 28 februarie 1886, vezi în acest sens „Epoca" : „Prietenul și colaboratorul nostru dl. Al. Vlahuță va face mîine la Ateneu o conferință asupra poeziilor lui Eminescu" (Epoca, an I, nr. 82, 27 februarie 1886, p. 3.

[12]) Reacția presei a fost destul de curioasă. Un gest de mirare și mai apoi de aprobare rezervată a însoțit expunerea lui Alexandru Vlahuță, care după cîte se pare se bucurase de o caldă apreciere mai ales din partea auditoriului tînăr, fapt ce a putut alarma pe Titu Maiorescu. Poziția fermă a lui Vlahuță deși a stîrnit admirația publicului (este de fapt și începutul receptării numelui și operei sale în masa cititorilor de atunci) nu a fost primită cu același entuziasm de presa vremii. Astfel chiar „Familia" revista de numele căreia se leagă debutul lui Eminescu nu se ralia în întregime punctului de vedere susținut de Vlahuță : „Despre poeziile lui Eminescu dl. Al. Vlahuță a ținut la București, în Ateneul Romîn o conferință care a stîrnit multe vorbe în lumea literară română de altcum destul de adormită.

Cauza principală a fost că conferențiarul a făcut oareșcari comparațiuni între Alecsandri și Eminescu, în favorul acestuia din urmă. Însuși dl. Maiorescu a venit să sprijinească prin articolul său „Poeți și critici" pe Alecsandri. Dl. Vlahuță a spus multe aprecieri bine cugetate asupra lui Eminescu, dar n-a fost lipsit nici de exagerațiuni. A avut însă mare dreptate cînd a combătut indiferatismul publicului românesc. („Familia" an. XX, nr. 15, 13/25 aprilie, p. 186 la rubrica „Literatura și arta".)

[13]) „Seara, Junimea" la mine : foarte mulți... Vlahuță (s.n.).

VINE PLOAIA — *Foto : Vasile CUCU*

CRONICA LIMBII

Proprietatea termenilor este o temă care poate reveni destul de des în cronicile limbii, întrucît, din păcate, se înîlnesc mereu greșeli de acest tip, chiar în paginile revistei „Luceafărul" sau ale volumelor din colecția cu același nume.

Uneori asemenea greșeli apar la cuvinte cu mare circulație pe care, probabil, toată lumea le consideră cunoscute. Cine nu folosește, de exemplu, cuvîntul *(zi) onomastică* ? Dar, dacă cei mai mulți îl folosesc corect, cu sensul de „ziua numelui", unii vorbitori au ajuns să-i extindă întrebuințarea și pentru „ziua nașterii". Lărgirea sensului unui cuvînt este un fenomen obișnuit în limbă, dar alci ea este o greșeală care contravine etimologiei cuvîntului, și acesta nu e, în cazul de față, o cunoștință de strictă specialitate lingvistică : grecescul *onoma* „nume" și familia lui stau la baza a numeroase cuvinte, ca *onomatopee, toponimie, anonim* etc., legate de ideea de *nume*, iar *onomastică* însuși are și sensurile „disciplină care studiază numele proprii" și „totalitatea numelor proprii dintr-o limbă" și nu e bine ca *(zi) onomastică* să fie rupt de ele. De aceea este regretabil faptul că întrebuințarea greșită a lui *onomastică* drept „ziua nașterii" pătrunde și în scris, așa ca la Ion Băiesu (Luceafărul V nr. 13 (96), p. 11, col. 5) : „E interesant, foarte interesant cum muncesc, învață și trăiesc acești 1.050 de tineri, care au absolut toți vîrsta de 24 de ani (74 dintre ei și-au sărbătorit *onomastica* în ziua în care vizităm șantierul)". Desigur că autorul nu a vrut să spună că cei 74 de tineri sovietici aveau același prenume și serbau împreună o zi a numelui !

Adesea se întîlnesc confuzii între cuvintele din aceeași familie cu aspect formal foarte apropiat. Este curentă confuzia dintre adjectivele *familial* „de familie", „privitor la familie" și *familiar* „bine cunoscut, obișnuit", „nepretențios", pe care mulți vorbitori le reduc la un singur cuvînt, în — *ar*. Cu toată răspîndirea acestei confuzii, ea rămîne o greșeală pe care tînărul prozator Ion Arieșeanu sau redactorul responsabil al cărții ar fi trebuit să o evite, pentru a nu contribui la impunerea expresiei *consiliu familiar* în loc de *consiliu familial* („Anii adolescenței", colecția Luceafărul, 1962, p. 184 : „Atunci, mama, care reprezenta alfa și omega în casă, întruni un *consiliu familiar* și hotărî răspicat..."). Ar fi de acord autorii confuziei citate să confundăm și alte adjective în situații similare, de exemplu pe *temporal* și *temporar* ?

Din același volum al lui Ion Arieșeanu s-ar mai putea cita și alt exemplu de întrebuințare a unui cuvînt în locul altuia înrudit : *finit* pentru *finisat*. Un tînăr privește blocul la care urma să lucreze în „echipa de finisaj" : blocul „era *finit* la exterior" (p. 162) ; să fie vorba oare, pur și simplu, de *finit* cu sensul „terminat" ?

Destul de frecvente sînt cazurile de folosire improprie a unor cuvinte datorită faptului că sînt apropiate greșit ca înțeles de cuvinte cu care seamănă din punct de vedere formal. Am discutat o dată, la această rubrică, situația adjectivului *fortuit*, pe care unii îl întrebuințează greșit cu sensul „forțat" (pot adăuga acum că am mai întîlnit recent greșeala respectivă în „Gazeta literară" IX nr. 28 (435), p. 2, col. 6). Într-o situație asemănătoare se găsește adjectivul *salutar*, care înseamnă de fapt „salvator, folositor sănătății, vieții" (cf. lat. *salus* „salvare"), dar pe care mulți îl apropie de *salut* și *a saluta*, dîndu-i sensul aproximativ de „demn de a fi salutat".

Într-un interval relativ scurt am întîlnit de mai multe ori această întrebuințare improprie, uneori în contexte în care greșeala e mai puțin evidentă (inițiativa *salutară* a unui cerc dramatic din Cluj de a pregăti un festival Topîrceanu — „Tribuna" VI nr. 23 (279), p. 12, col.3 ; o cercetare care ar fi *salutară* — „Gazeta literară" IX nr. 28 (435), p. 2, col. 6), dar și în altele în care greșeala mi se pare indiscutabilă : cînd Al. Andrițoiu remarcă la „Poșta redacției" („Gazeta literară" IX nr. 30 (437), p. 6, col. 2) existența unor *„imagini salutare"* în poeziile discutate, întrebuințarea lui *salutar* nu mai are nici o urmă din sensul lui propiu. În continuarea răspunsului care remarcă imaginile „salutare" din poeziile primite, exemplificîndu-le cu un citat, se spune : „există și o *eufemie plăcută*, o *încantație* care place urechii. Dar, din păcate, nu cunoaștem bine încă sensul cuvintelor". Afirmarea acestei griji pentru sensul cuvintelor folosite pare curioasă după greșelile de proprietate a termenilor pe care le face Al. Andrițoiu însuși în numai cîteva rînduri. Lăsînd la o parte impresia personală că a întrebuințat termenul *eufemie* în loc de *eufonie* și chiar inutilitatea epitetului *plăcută* pe lîngă oricare dintre acești doi termeni, este evident greșită folosirea cuvîntului *încantație* : adevăratul sens al acestui cuvînt este „întrebuințare de cuvinte magice, magie, farmece" (cf. lat. *incantatio*, fr. *incantation*), dar acesta nu se potrivește în citatul dat ; e mai probabil că Al. Andrițoiu se referă acolo la cea ce alții numesc *cantabilitate* (Mihu Dragomir, în „Luceafărul" V nr. 14 (97), p. 8,) *muzicalitate*.

Între asemănările de formă care duc la confuzii de sens, cele care se bazează pe identitatea unor afixe sînt neobișnuite. Și totuși cred că numai confuzia lui *a proslăvi* cu *a se prosterna* ne poate da cheia pentru a înțelege următorul citat : „Bogzian, de un romantism exagerat, invocînd furtunile și *proslăvindu-se oceanului* (imaginea însăși a lumii fremătătoare), Traian Coșovei este..." (Eugen Simion, în „Gazeta literară" IX nr. 28 (435), p. 6, col. 4). Dintre sensurile proprii lui *a (se) proslăvi* nici unul nu se potrivește aici (decît dacă am admite că e vorba de „lăudîndu-se pe sine", ceea ce, evident, nu e cazul).

Imaginile poetice constituie un domeniu în care improprietatea termenilor este mai greu de demonstrat din cauza libertății pe care o dă metafora sau întrebuințarea cuvintelor cu sens figurat. Există pericolul ca din imagini în care cuvintele apar cu sens neașteptat cititorul să desprindă un sens greșit sau cel puțin să fie derutat. Pericolul acesta e cu atît mai mare atunci cînd poetul însuși nu e prea stăpîn pe sensul cuvintelor pe care le îmbină în versuri. Mi-e teamă că am surprins o asemenea nesiguranță la Mihai Negulescu în privința cuvîntului *maree*, pentru care pare a avea o deosebită predilecție. Iată patru citate din volumul de versuri „Nopțile albe ale orașului" (colecții Luceafărul, 1962) : „Moartea fuge-n zări ca o *maree*" (p.31) ; „Lîngă inima mea oțelul e o vastă *maree* de soare, crescînd... Și parcă rămîne doar zborul să-și ieie ușor, ca o stea, peste-al țării pămînt" (p. 54) ; „Continuă *maree* prin spațiile line, sub arcul frumuseții destins sub cer egal, tăiem cu vîrful provei neliniști opaline" (p.88) ; „Și parc-auzi, deasupra, vagoane-n ritm egal — frenetică *maree* de fier, de la Palazu" (p.99). Care o fi sensul de la care pornește poetul în toate aceste imagini ? Dacă elementul de bază în definirea cuvîntului *maree* este mișcarea *alternativă* a apelor mării, nu văd cum se explică prezența lui cel puțin în primele trei pasaje citate. Respectarea proprietății termenilor este deci o cerință care se impune și poeților, ca și tuturor scriitorilor și vorbitorilor : numai cuvintele bine înțelese pot duce la imagini reușite.

Mioara Avram

SAREA

de ROMULUS ZAHARIA

Roşul aprins al salicorniei — această buruiană a sărăturilor — contrasta irumos cu vînătul marmoreean al sării de ocnă. Nu ştiu prin grija cui a ajuns aci, pe dealurile Dejului, vegetala aflată în „apele“ ei doar pe ţărmurile Mării Negre, la suprafaţa ghiolurilor. Ceva mai departe de ochiul de apă sărată se întinde grădina destul de mare şi foarte bine îngrijită a administraţiei salinei, unde, în straturi paralele, se găseau alături de răzoare cu ceapă, usturoi, salată verde şi varză, şi fasole verde, iar în spate cîmpul de cartofi. Mi-au răsărit în minte cuvintele lui Mocodeanu, preşedintele gospodăriei colective din Unguraş. Spunea preşedintele :

— Doi metri dacă sapi, dai de sare. Peste pîrîiaşul de colo n-am putut dura un podeţ decît săpînd în sare. Apa spală pămîntul şi rămîne sare Nici iarbă nu creşte, nici floare nu creşte, nici grîu nu putem semăna aici. Iar livezile de piersici californieni, atît de frumoase la vedere, au fost sădite şi îngrijite cu o trudă mare. Am cărat pămînt şi am făcut paturi pentru pueţi. Am plantat aşa o sută optzeci şi patru de hectare. Zgîriind pămîntul, cărîndu-l cu mîinile, bătătorindu-l cu picioarele. Şi iată : azi mîncăm piersici ce-şi trag dulceaţa din sarea de pe cămăşile noastre şi din adîncul pămîntului.

...Piersicul şi salicornia au o viaţă atît de deosebită !

Coborîm în salină. Colivia face popas la fiecare strat. Auzim strigătul paznicului :

— Orizontul doi...i...i

— Orizontul cinci... nci...ci

— Orizontul nouă...uăăă...ăăăă...

Sunetele se răsfrîng de pereţii tăiaţi geometric. Hăulite, le auzim mai tîrziu, cînd se suprapun cu e-ul, prelung şi el, de la orizontul unsprezece.

Coborîm. Deodată, colivia se deschide larg. Galeria are pereţii netezi, tăiaţi cu haveza de trei metri şi doar din loc în loc, mai mult deasupra noastră pe boltă, sînt cioplituri. Înaintăm. Apoi drumul subteran se bifurcă.

— Mergem la dreapta, la ocna veche, anunţă inginerul însoţitor şi paznicii scot lacătul de pe uşa din scînduri groase.

Cioplită într-un larg arc de cerc, galeria sfîrşeşte brusc. Coborîm scări de lemn de brad. Miroase a cetină iar întunericul este de nepătruns. Flacăra lămpaşului cu acetilenă pare un far cu eclată nesigură, şi-i mult aplecată de curentul de la hornurile de aerisire. Apoi coborîm o spirală fără sfîrşit. Lămpaşul proiectează umbrele noastre pînă se contopesc cu întunericul. Mergem pe lîngă un parapet. Ni se spune :

— În stînga sînt o sută cincizeci şi patru de metri adîncime.

Înţelegem că în stînga, lîngă parapet, nu avem voie să facem un pas greşit. Arunc un bulgăre de sare în negrul de nepătruns. Clipe lungi încremenim în aşteptare. Se aude, în sfîrşit, un sunet înfundat din adîncuri, parcă clipocit de ape. Mai coborîm cîteva scări pînă cînd poposim într-un platou larg, foarte larg şi foarte neted, — o vastă cîmpie selenară. Întunericul ne apasă cu o uriaşă şi de nepătruns boltă.

Ne aşezăm cu toţi la o masă de oaspeţi, lungă, cioplită în sare, în fotolii vinete, cioplite şi ele în sare, şi toate ridicate în mijlocul platoului, şi toate tăiate din masivul netezit. Dacă am fi priviţi de undeva, de pe un punct al boltei întunecate, am părea locuitorii ciudaţi ai unei împărăţii de sare. Masa e tăiată grosolan, pare a fi după modelul uneia dintr-un han medieval. Lipsesc doar cănile de cositor şi berea, lipsesc cavalerii şi cerşetorii, trubadurii şi o prea frumoasă doamnă, toţi în costume de epocă.

Mai lipseşte verdeaţa .Lipseşte şi viaţa. Totu-i lespede lucioasă cu sclipiri selenice — cenuşiul sării — totul este rece şi încremenit şi tăcut. Nu punem întrebări, fiecare e singur în această imensitate de sare, fiecare ascultă gîndurile lui. Doar lămpaşul cu acetilenă îşi tremură flacăra aruncînd umbre prelungi. În ocnă umbrele oamenilor sînt tulburătoare. Sînt ascunse şi opace ca ceaţa, pentru că miriade de cristale refractă lumina, oricît de slabă ar fi, şi fel de fel de prisme îi dau fosforescenţă. Privindu-ţi umbra lunatecă întinsă pe netezişul de sare, frîngîndu-se undeva, pe pereţii catedralei de sare, pleci capul şi-ţi muţi gîndurile într-o lume de umbre.

...Umbra se alungeşte pornind subţirică şi tremurătoare, de la piciorul mesei. Devine imensă, diformă, o pată neagră, întuneric. E cocoşată. Îşi mişcă braţele ritmic, sau şi le adună cu iuţeală, repezit. Îşi freacă bărbia. E chipul unuia din cei ce-au tăiat în sare masa grea şi fotoliile nemişcate ? Strănută. Îşi răsfiră degetele prelungi şi nohoteşte.

Hohotesc umbrele în ocnă !

O învolburare de sunete, vine de undeva, din pereţii subpămînteni. Ca un susur întîi. Ca un picur de ploaie se aude. Ca liniştea unei nopţi. Acum sisîie şerpeşte :

— „Cum era la ocnă, Ioane ?“

E glasul Ancăi, glasul fostei soţii a ucisului din pădurea Corbenilor.

— „Cum era la ocnă, Ioane ?“

Şopotul este zidit în încremenirea pereţilor.

— „Cum era la ocnă, Ioane ?“

Latră căţeaua lui Dragomir ucigaşul, despletindu-şi părul, despuindu-şi trupul. Polobocul cu doage de sare şi adîncuri, polobocul cu sînge şi durere, imensa ocnă, răspunde cu gîlgîituri, de parcă i s-ar fi dat cep. Susură obosit sîngele negru de amar şi sărătură :

— „Bogdaproste, bine !“

Ocna înghite nevinovăţia lui Ion cu zuruit de lanţuri grele şi ghiulele legate de picioare. Scîrţîie în întuneric :

— „Bogdaproste... bogda...proste... 'gda... proste...“

Şuşotit, temător, cu mare nelinişte. Se adună glasul umbrelor : năpasta... năpasta... asta... E un hohot, imens şuvoi de durere — plînsul Ionilor logodiţi cu veşnicia în ocnă.

Ascult înspăimîntat. Mă cutremur. Sînt readus pe lespedea de sare din imensa catedrală a Încremenirii de un glas tineresc, plin de vioiciune :

— Vîlva băii...

— Ce vîlvă ?...

— ...a băii...

Mă întorc în lumea umbrelor. Aud un scrîşnet de parcă ar clănţăni hîrca. Apoi un hohot prelung, dureros. Se preschimbă într-un rîs înecat în sughiţuri — rîde ? — şi iarăşi s-aude plînsul acela tînguitor — scîncet de cumpănă de fîntînă cu ciutură plină de lacrimi. De undeva din copilărie... Prin minte îmi fulgeră o amintire :

„...Cu cizme negre de lac, ciucuri de-aur la tureac, haine de perovian, şi la piept cu măgheran...“ — aşa arăta holoangărul. Chipeş ca nimeni altul, mîndru şi plin de el şi de puterea lui ; sfidător. Cu ochi adînci, negri şi mari, înrouraţi de nelinişte, cu gene prelungi şi faţă albă, rasă proaspăt. Darnic şi chefliu. Scîrbit de viaţă în gesturi, dar sorbind din ea cu sete — în nopţi de petrecere şi bunătate omenească cînd plătea cu aur curat tot ce se bea noaptea la resturant. Cu mîndre în mai multe sate şi cu jandarmi măsurîndu-i temători paşii împleticiţi de ameţitorul riesling de Lechinţa. Cu iscoadele societăţii „Mica“ puse pe urmele lui şi înmărmurite de groază cînd dispărea aşa, deodată, în adîncuri, înnebunite mai apoi de zadarnică căutare şi multe alarme. Zîmbetul lui Vălcan, şerpuirea trupului strecurat la cumpănă de noapte în adîncul băilor de aur, glasul lui de mătasă, salutul plin de voie bună dat foştilor ortaci — minerii aurari ; — părul gălbiu răsfirat în vînt, — ăsta-i Vălcan de odinioară.

A coborît într-o singură noapte dinspre Cavnic, dispre Baia Sprie, fugărit de telefoane şi potere. Lucirea rece, metalică, a lunii, era ca şi a bulgărului de aur de mai multe kilograme din dăsaga găurită de cartuşe, ca şi lucirea baionetelor de la puştile jandarmilor. Încolţit ca o sălbăticiune, a poposit la conacul lui Alexandru Vaida Voevod, stăpînul satului Olpret. A ajuns aici pe drumuri dosnice şi se putea crede scăpat doar dacă tăia drumul, în mare grabă, peste dealuri, pînă la munţii Gilăului. Sau dacă îl va fi scăpat cineva de la conac cu preţul aurului. A ales calea de pe urmă — credea în puterea aurului — trimiţînd pe cineva să-i şoptească stăpînei cuvîntul acela fermecat care-o făcu pe boieroaică să-l ascundă în mare grabă în odaia mare şi să-l ospăteze pe omul cu dăsaga ciuruită şi cu cismele cu ciucuri de aur inecaţi în noroaie. Boieroiaca avea obiceiul să plece la vînătoare în costum de baie, nu se putea ţine ascunsă. Acum însă, o dată vestit holoangărul, ea îl dosi bine, cu desaga lui cu tot, într-una din camerele de sus. Asta, pînă după masă cînd au venit jandarmii să-l înhaţe. Seara, bulgărul de aur luat pe nimica iucea în poala stăpînei. Avea lumini reci, ca ale baionetelor...

L-au plîns ortacii, foştii lui ortaci, cîrciumile şi caldarimul, femeile.

Jandarmii au pus mîna pe o pradă de preţ — valora cît greutatea lui în aur — ; Vălcan le-a spus mai în urmă că o să se lase de furat după ce o să acopere greutatea lui cu aur. N-a fost prins furînd — era doar bănuit — dar toată lumea ştia, holoangărul era vestit prin curajul şi dibăcia sa. De teama lui s-au plătit bani grei pentru răul mare ce avea să i se facă.

A apărut la judecată cu încheieturile mîinilor bandajate.

Mîinile le tinea chircite, acum. Erau adunate în semicerc, parcă îmbrăţişînd o sferă. Faţa îi era căzută, ochii duşi în fundul capului, lipsiţi de strălucire.

— ...Este adevărat că ai opus rezistenţă şi ai rănit forţa publică ?

— Nu...

— ...adevărat că ai fost prins în mină, unde te aflai ilegal ?

— Nu...

— ...

— Nu...

— ...

— Nu...

— ...

A gemut, a rostit cu scrîşnet :

— Nuuu !...

— ...Am fost prins de potere — striga, acolo, la tribunal. N-ar fi putut altcineva să mă prindă. Jandarmii mi-au tăiat mîinile. Iată, doar pansamentul a mai rămas şi vinele care-mi hrănesc palmele. Mi-au tăiat cu lama tendoanele, luîndu-le puterea. M-au batjocorit. Acum jandarmii vă mint c-am vrut să mă omor. Nuuu !... N-am vrut !... li-i frică de mine...

— Zece ani de ocnă !

Zece ani lungi, nesfîrşiţi, la sare.

În adîncul acesta, în noaptea care ne înconjoară, în acest altar al încremenirii, al tăcerii. Zece ani fără lumina soarelui.

...Umbra lui Vălcan-holoangărul scormoneşte mărunţaiele pămîntului cu ciocanul greu de un kilogram şi opt sute de grame. Ciocanul are tăiş, arată ca o scoică retezată la un capăt şi cu cioc vulturesc la celălalt. Coada ciocanului-i elastică, din lemn necojit de cireş, lunecoasă şi lustruită. Cînd umbra izbeşte cu ciocanul, coada pendulează molatec, fărîmînd bulgării de sare. Vălcan prinde ciocanul anevoie între palmele chircite. Cioplеşte în sare masa la care stăm acum cu toţii, ascultînd vîlva băii ? Vrea să rămînă după el un lucru temeinic. ...E gîrbov Vălcan, cu ochii sticloşi, cu o barbă încîlcită şi tristă, de paranoic. Un om stins. Doar din vreme în vreme în negrul mat al ochilor se aprinde licărul unor trăiri intense, dintr-o lume de nepătruns. Ochii lui Vălcan reînvie, par ca odinioară. Rîd la ceva sau cuiva din întunericul ocnei sau se înroureză de nelinişti. Se umplu treptat de groază. Atunci ocna se preface într-un lac întins, cu suprafaţa uşor încreţită de adierea vîntului Vălcan stă singur pe luciul acesta şi nu se scufundă. Îi e sete. Se apleacă să soarbă din apa întunecată a lacului cît netezişul platoului din adîncuri. Apa se preface în sare. Vălcan se îndreaptă de şale, şi apa vălureşte îmbietor. Iar se apleacă şi iar dă de sare, — lui Vălcan îi e sete, — nu-şi poate potoli setea, vede apa şi nu o poate sorbi, mereu se preface în sare. Aşa, pînă cînd din depărtări se apropie o nălucă de foc cu vuiet de automobil, taie netezişurile lacului ca săgeata şi retează capul lui Vălcan, îi ciopîrţeşte mîinile cu o lamă de bărbierit lungă cît un joagăr, iar lama se tînguie de întîlnirea aceasta violentă şi se pierde în întuneric. Vălcan dă să-şi ridice capul dar capul i se preface într-un bulgăre de sare vînăt şi greu. Strigă :

— Capul... Capul... Mi l-a tăiat...

Paznicii rîd. Ştiu că holoangărului i s-au ciuntit mîinile şi i s-a stricat şi mintea. Îl pun să taie la sare, să se convingă că are mîini. Neîncrezător, dar cuminte, holoangărul prinde coada de cireş a ciocanului între degetele înţepenite, — coada pendulează timpul cu fiecare lovitură. Nu crede paznicilor. Strigă. Ochii i se umplu de groază, bărbia-i tremură, horcăie. În jurul buzelor se cristalizează sarea — are febră mare — pare fardul unui clown. I se dă apă. O soarbe cu turbare, hălpăind ciineşte.

L-au scos din ocnă.

Abulic, ziua, la spital nu făcea nimic rău. Noaptea se plimba agitat în toate camerele, deschidea larg ferestrele, se ducea la patul bolnavilor şi cu degetele lipsite de viaţă, scotocea după mîncare sau după ţigări. Dacă s-ar fi trezit careva, ar fi întîlnit doi ochi imenşi, cu fosforescenţa acum intensă, acum stinsă, îndepărtată, ca ochiul magic al aparatului de radio. Întîlnea o barbă încîlcită, două mîini — coarne de rădaşcă, o umbră...

O umbră diformă, alungită pînă în noapte. Aşa cum sînt aici, în vechea ocnă, atîtea umbre, la această masă a umbrelor, sub absida de întuneric.

Vîlva băii hohoteşte din nou.

— De unde vin zgomotele ?

— De la puşcările din mina nouă şi de la moară, răspunde inginerul însoţitor.

Ne ridicăm de la masa tăcerii. Părăsim noaptea halucinantă şi grea de amintiri. Urcăm nesfîrşite spirale — ne pătrunde mirosul de cetină al scîndurilor. Ajungem la galeria principală, la stratul unsprezece. Ni-i dor de auriul pufului de piersici ce se coc deasupra noastră. Pătrundem în halele subterane ale minei noi — imense hangare feeric iuminate. Cîteva zeci de haveze cu braţe lungi taie blocuri uriaşe din masivul de sare. Frontul este deschis în cele patru puncte cardinale.

★

Munca la sare e grea.
E grea ca sarea.

Undeva, e arhitectură. Masivul în care ne aflăm — parabolă cu abscisa deasupra noastră, la 215 m. — are galeriile tăiate ca o stivuire de lemne puse la uscat. La mijloc se află, sarea. De aici se face exploatarea spre adînc. Trebuie calculată rezistenţa galeriilor şi căutată, tot prin calcule, lăţimea şi înălţimea zonelor de exploatare — acele imense hangare subterane. Cele pe care le străbatem sînt înalte de patru metri şi douăzeci de centimetri, late de cincizeci de metri şi lungi de cîteva sute de metri. La distanţe egale se taie lateral alte galerii. Sarea se exploatează săpînd în jos, cîte patru metri şi douăzeci, orizont după orizont. Toată salina pare un imens iceberg în care havezele sapă galerii fără sfîrşit, reducîndu-i la icosaedri înfimi, — cristalele opace atît de trebuitoare vieţii — fărîmele de sare.

Inginerul Viorel Minhorit scutură şpenţerul maron pe care străluceşc cristalele de sare împroşcate de haveză. Victor Dan şi Vasile Moldovan, havatori, sprijină cîrtiţa mecanică în drumul ei sigur. Braţul havezei taie în semicerc şi are ca diametru cei şase metri — dimensiunea dublă a braţului. „Originea“ semicercului este vizibilă în peretele de sare găurit de ştiftul de fixare al maşinii. De aici haveza se mută în altă parte, înaintînd cu cîte şase metri. Cercurile concentrice rămase pe zidul de sare la colţii havezei dau o frumuseţe severă arhitecturii galeriei. Sînt unicele ornamente în această uniformitate de linii drepte ale gigantic-ului paralelipiped.

Victor Dan, tăietor principal la haveză, are între 40 şi 45 de ani. Părul îi e ca sarea. Nu-ţi dai seama dacă pulberea de la haveză l-a nins sau dacă-i ajuns aşa din pricina vîrstei. E scund, cu umeri largi şi cu mîini muşchiuloase, cu împletituri de vine mari. Împinge manşa havezei şi o sprijină în mersul ei vertical. Celălalt, Vasile Moldovan, ceva mai deosebit decît tăietorul principal, — îşi ţine capul într-o parte, ferit de împroşcătura de sare a havezei. Amîndoi alcătuiesc echipa celor mai buni tăietori de sare din salină. În urmă-le, la sare, sînt cei cinci încărcători, feluriţi între ei : Simion Muntean are capul mic, plin de cute adînci. cu doi ochi vii, umbriţi de cască ; Vasile Todică are un batic roşu cu picăţele albe legat la gît iar la încheieturile mîinilor, curele late, prinse cu catarame de sandale — a fost marinar ! —; iarna şi vara, la „subteran“ umblă îmbrăcat cu un flanel negru (mi s-a spus că ar avea şase asemenea flaneluri lucrate identic, de aceeaşi mînă de tricoteză); Niculae Ion Ruse blond şi surîzător, cu o faţă netedă şi albă, cu mişcări molatice, dar sigure şi pline de spor ; e în stare să-şi schimbe ritmul de lucru la cererea ortacilor, cu condiţia să fie nevoie, nu oricum, nu la întîmplare ; dar veşnic e blînd, surîzător. În sfîrşit : Găvrilă Sabin, supranumit Bîr, supranumit Anteu pentru o veche poveste de dragoste la care a fost împricinat şi pentru care şi-a lăsat brigada timp de o săptămînă fără al patrulea încărcător (Anteu, pare-se, pentru că potrivit legendei nu voia să se dezlipească de pămînt ! Se spune despre el că într-o împrejurare grea, un vagonet plin cu sare ar fi luat viteză pe pantă, ameninţînd să distrugă cîteva motoare ; într-o asemenea împrejurare, se spune, a oprit cu umerii lui goana vagonetului). E cel mai tăcut dintre toţi ; pare o fire închisă.

— Nu-l cunoşti. Om de viaţă ca dînsul mai rar prin locurile noastre. „Măi. al dracului !“ — mi-am spus. „Pare o apă adîncă. Nu ştii ce ascunde“.

— ...Are o meteahnă, continuă interlocutorul meu.

— Care ?

— Motocicletele. A schimbat pînă acum vreo trei. E cel mai bun prieten al Corsarului.

— Al corsarului ?

— Vasile Todică şi-a construit o barcă în orele libere. O barcă splendidă, de o rară eleganţă... I-am spus să se încadreze la timplărie după ce am văzut cît poate. Dar nu vrea. Nu lasă echipa nici mort... Cu barca a făcut fei de fel de călătorii pe Someş. Mai cu seamă a pescuit mult. Visează să creească apele riului şi să-şi construiască o barcă cu motor.

Muşchii încărcătorilor dănţuiesc în sîrba muncii. Sudoarea picură. Hainele sînt scorţoase de sare, cu ape de moar din sare. Buzele sînt sărate, obrajii încinşi. Ochii albaştri ai lui Todică au adunat în ei largul mării însorite, Sabin îngîndurarea dată de drumeţie. Vagonetele pleacă unul după altul, trase de cablul zbîrnîind ca o coardă de mandolină. Sarea pleacă, vagonet cu vagonet, tonă cu tonă spre noi prefaceri. Dan Victor împinge maneta cu mai multă putere, haveza muşcă cu scrîşnet, muşchii străluceşc în sudoare. 212 mineri se iau la întîncă cu salina şi scot 60 de tone de sare pe oră şi se scot în aşa fel aceste tone de sare, încît adîncurile rămîn frumoase, rămîn întinderi de ghiaţă, dar frumoase. Munca la sare e arhitectură.

Munca la sare e grea.

E minerit complicat. Mai cu seamă puşcările. Exploatarea raţională obligă la sisteme rapide, eficace şi mai cu seamă sigure, de spargere a sării. Falup Valentin Mihai este artificierul cel mai cunoscut, cel mai bătrîn, cel mai priceput din cei cinci cîţi lucrează la salină. În echipa lui se află Mănăilă, feciorul cel mai mare al bătrînului Falup.

Mănăilă nu-i ca oricare altul.

Mai întîi e deşirat, slăbănog, deşi mănîncă foarte bine. Dar Mănăilă nu-i ca oricare altul pentru că nu-i copil care să nu-l cunoască în orăşelul de mineri. Pentru că Mănăilă pregăteşte focurile de artificii la maialuri. Lui i se încredinţează focul bengal la Casa Pionierilor. Mănăilă face puşcături pentru serbările Anului Nou. El face motonave cu rachete în care drept combustibil este folosit zahărul. (Mamele întotdeauna duc lipsa acestui aliment dacă copiii sînt în prietenie cu Mănăilă, fiecare dintre copii e hotărît să facă ce face şi Mănăilă !). Ce mai, Mănăilă mai are cîţiva ani pînă să facă armata — neîndoielnic, la pioneri, spune el — acum are doar cîteva tuleie şi după el puştanii se ţin droaie. E în clasa a X-a la liceul seral, are note excelente la chimie, e un nemulţumit — „ce să mai învăţ chimia mineralelor, abia aştept să trec la cea organică, aia da, e ceva mai complicată“, spune tot el —; undeva este adolescent, altundeva, artificier prudent şi deosebit de îndemînatec ; undeva, este tatăl său, Falup Valentin Mihai care nu ştie atîta chimie ca fiul său, dar este un artificier de mare valoare. Metoda puşcărilor cu întîrziere — dintr-o zecime de secundă în altă zecime, întreagă seria de 15-20 de puşcări — face ca exploatarea sării în trepte să fie de mare productivitate. Aşa fărămiţarea blocului de sare se face uniform, nu necesită operaţia suplimentară de spargere, scade mult preţul de cost la exploatare.

Bătrînul Falup, un om închis la fire, cu o înjurătură plină de fantezie printre dinţi (...trii părechi de dumnezăi şi un car cu sfinţi...) cu care obişnuieşte să blagoslovească sarea cînd mai rupe cîte un sfredel de la maşina de găurit, are o voce răguşită cînd vorbeşte încet. Îndată ce pregăteşte locul de puşcare, şi dă foc explozivului, întreaga mină îl aude.

— Ardeee !... Foc !...

Glasul plin se prăvale peste galerii cu o putere nebănuită şi se ştie în toată mina — „Falup-baci puşcă !“.

Falup-baci rămîne decanul artificierilor, mîini iuţi şi sigure ca ale lui nu ţi-i dat să afli în multe locuri...

Munca la sare e grea.

Mai ales e grea munca la acele porţiuni din front pe care haveza nu le poate tăia. Atunci, pe o schelă improvizată se urcă cei mai buni mineri cioplitori. Loviturile de ciocan sînt seci şi împroaşcă sarea pînă departe. Coada de cireş este lunecoasă, nu e uşor să mînuieşti ciocanul cînd ai de tăiat sarea în planul din creştetul capului. Dar mina sigură a minerilor. îndelungata lor experienţă îşi spun cuvîntul. Cea mai bună echipă de cioplitori e a lui Marin Cristea, un miner rotofei, cu obrajii roşii şi cu tulee de păr auriu sub cască. Ion Someşan şi Pop Francisc sînt ortacii lui şi rareori sînt văzuţi despărţiţi. Ei alcătuiesc, în afara minei, echipa celor mai buni pescari. Ca nimeni altul cunoaşte obiceiurile mrenei Pop Francisc. După lucru, ia undiţa — o undiţă cumpărată din Bucureşti cu prilejul unei excursii prin ţară. Marin Cristea îi ţine de urît iar Ion Someşan îl concurează. Şeful de echipă se plînge de nenoroc la pescuit, dar peştele cel mare, somnul visat de pescarii de pe Someş el l-a prins, într-o zi cînd Pop i-a lăsat undiţa şi s-a dus pînă acasă să aducă cîrlige mari, că... „peştele mare nu umblă la undiţă“. Nu ştia Pop că peştele mare, cîteodată, umblă şi cînd nu ştie pescarul. De atunci Marin Cristea trece drept cel mai bun pescar din partea locului.

Citim pe unul din pereţii de sare : D.V. 6.XII.1961. Iniţialele sînt undeva, la înălţimi. Exploatarea în trepte descendente ne depărtează mult de bolta pe care se află literele scrise cu vopsea albă. Recunoaştem cu uşurinţă numele lui Dan Victor. Scrierea iniţialelor este un obicei păstrat de cioplitorii fronturilor. Cei care vin după ei, cum, de pildă. sînt Inţe Ştefan şi Sabău Iosif Martin, cioplitori suspendaţi pentru nivelare în coşuri, legaţi cu frînghii, respectă semnăturile, cioplesc în jurul iniţialelor, lăsîndu-le ca o bornă la hotarul imensei galerii.

Munca la sare e grea.

E grea ca sarea.

Pentru cei ce transportă sarea, mai cu seamă. De la frontul de exploatare şi pînă la zona de încărcare pentru moară sînt sute de metri. Vagonetarii muncesc din greu. Gilmăşan, mecanic-conductor de tren subteran, defineşte scurt această muncă.

— A fost şi mai greu cînd trebuia să împingem cu umărul.

Acum trenul electric, haveza, puşcările fac munca la sare umană, de rangul oricărei munci minereşti, poate ceva mai curată şi, din această cauză, căutată.

Munca la sare este grea pentru că are moraritui ca latură inseparabilă a muncii la saline.

Şi cum vă imaginaţi această moară ?... Undeva, la suprafaţa pămîntului, un schelet de fier cît un bloc cu două etaje susţine valţuri uriaşe. Într-un capăt se face alimentarea morii, pe cele 6 guri. Sitele „bat“ într-una, se scutură şi se zbuciumă, şi iată, pe categorii, fel de fel de sare : cristale fine de sare geme, — sarea lux. Dincolo, sare iodurată, la altă gură sare la pachet ş.a.m.d. Nu-i aşa ? Ce poate fi o moară de sare ?

Lucrurile stau altfel. Mai întîi locul unde este construită : 96 de metri sub pămînt, într-o galerie săpată în sare. O galerie imensă, de 62 de metri înălţime şi 159 lungime. Partea de susţinere a morii este îngropată în... sare. S-au cioplit 2-3m. în sare pentru fixarea pilonilor pentru stîlpii de întărire. Moara subterană de la Ocna Dej este unică în Europa tocmai pentru că este construită în adîncuri şi a fost construită cu utilaj în întregime fabricat în ţară de uzinele Independenţa Sibiu şi Satu-Mare. Montatorii Aurel Pop, Ioan Sabău, Vasile Smărcişan şi Dumitru Oros au lucrat la subteran unsprezece luni pentru fixarea scheletului cu fierărie de mii de tone şi cu gabarit maxim de 58 de metri. Munca aceasta sub bolta de sare a solicitat eforturi extraordinare şi o dibăcie deosebită. Maistrul Ştefan Toboci a montat cu dragoste moara care prezenta atîtea noutăţi tehnice, printre care trebuie amintită în primul rînd productivitatea extraordinară : 60 de tone pe oră, 500 de tone zilnic, la 8 guri, la 8 valţuri care în adîncuri se aud pînă departe ; percutează pereţii groşi de sare dînd naştere la temuta, halucinanta vîlvă a băii...

Munca la sare este grea.

Dar este frumoasă prin menirea ei. Aliment de bază al populaţiei, ieftin şi din belşug, sarea înnobilează pe muncitorii ei cu recunoştinţa şi bucuria oamenilor.

In adîncul salinei, ca peste tot, se şterge amintirea acelei ocne imense care odinioară a fost chiar această ţară bogată.

*

Afară, în orbitoarea lumină a zilei, facem popas la roşia salicornie. Este impresionantă stăruinţa ei de a vieţui. Inginerul Matei Dima, directorul minei, ridică din vagonet un cristal mare de sare. In transparenţa luminii, ne arată umbrele unui crustaceu pe care-l numeşte „din genul Artemia“.

— Lamelele caudale sînt scurte şi perii de pe ele mult reduşi. Trebuie să fie varietatea A. milhausen, acum însă e fosilizată...

„...crustaceul acesta — reia inginerul — trăieşte în locurile cu o concentraţie de sare foarte mare. Este dovada strălucită a triumfului vieţii“.

Afară, la orbitoarea lumină a zilei, ne desmiardă puful de aur al piersicilor de pe 184 de hectare ale colectiviştilor din Unguraşi.

Fotografie de SANDU MENDREA

Adrian Dohotaru

Bilanţ

O, mi-a fost ziua-ncărcată de sensuri,
Bogată şi plină de zbucium ca marea.
Fiece clipă a fost un poem
Rostit cu ardoare în stradă.
Oamenii pe care i-am întîlnit
Şi i-am cunoscut,
Mă umplură de bucurie
Cum izvoarele umplu ulcioarele fetelor.
Ştiu că treceam prin piete rizînd
Ca soarele prin oglinzi, bucuros,
De cîte victorii am sărbătorit lîngă cei
Care construiesc pentru eternitate,
De cîte îmbrăţişări dăruisem pe drum,
De cîte cuvinte frumoase am spus
Şi cîte destăinuiri îmi sunară prin suflet,
Ştiu că lăsam în urmă pe drum,
Mireasma surîsului meu
Ca a florilor de salcîm,
Şi că aş fi vrut să opresc trecătorii
Ca să-i sărut.
Noaptea, cînd mă retrag în odaie,
Cu amintirile înălţindu-se-n mine
Cîntînd şi rizînd, ciocnind pahare cu vin,
Ca la un festival,
Deschid fereastra şi umflndu-mi pieptul,
În locul cuvintelor, de fericire,
Imi dau lacrimile.

Expediţie geologică

filă de jurnal

Da, sub această orgă de culori,
Sub corzile acestor suple drumuri,
Pe sub pămînt, sub ierburi, sub ninsori,
Sub linişti vegetale şi de scrumuri

Sub ceru-acesta ca un cîrd enorm
De păsări călătoare şi albastre,
Sub nopţile tîrzii de capricorn
Culcate peste visurile noastre,

Ard minereuri, pietre de smarald,
Ne urmăresc cu ochii nestemate ;
Sub tăpile aprinse lutu-i cald
De bogăţii adînc sedimentate...

Se iscă lupte. Nopţile vibrăm
Ca sîrmele de-naltă tensiune,
Şi calculăm şi-apoi din nou săpăm
Peregrinînd orice dimensiune.

Ci unde ? Care straturi vă ascund
Păduri de antracit şi de rubine,
De nu cumva erupeţi doar în gînd,
Vă declinaţi caratele în mine ?

Săpăm mereu, cu trupul încordat
Chiar de vom da prin lutul cald de soare,
De cerul de la polul celălalt,
De păsările noastre călătoare.

NEAGU ȘTEFAN

PRIN GRÎU

Ilustrație de ADRIAN MAFTEI

Sanda Mitroi îi făcu semn Rădiței Mazilu și zise :

— Vine și Udreasa. Asta n-a mai muncit de patru ani la cîmp.

Toate cîte erau în căruță întoarseră privirile în aceeași direcție. Pe poarta gospodăriei tocmai intra o femeie nu prea în vîrstă. Deși mică de statură, avea umeri largi, rotunzi, iar sub bluza de culoare cărămizie — bluză nu prea mult purtată — se ghiceau brațele pietroase, albe, nemuncite.

— Ce față are, — zise Sanda din nou, luîndu-și vorba începută mai înainte. Apoi, a mirare : ca laptele, nu alta.

Între timp, femeia se apropiase. Sugrumată de teamă că va fi primită cu dușmănie, reuși să dea un bună dimineața abia auzit. La salut îi răspunseră doar cîteva. Celelalte femei o priviră în tăcere.

— Ai venit și tu ? — vorbi de data asta Rădița Mazîlu.

— Am venit.

După ce femeile îi făcură loc lîngă ele, în căruță, Rădița i se adresă din nou :

— N-are să-ți fie greu, **tovarășeo** Udreo ?

Abia acum Ștefana Udrea își dădu seama că nu-i puseseră întrebări așa, să fie numai. Răspunse înțepat :

— Cum le-o fi altora, mi-o fi și mie.

Și întoarse capul într-o parte, dînd a înțelege că nu-i prea pasă de ce spune lumea. Gestul ei nu plăcu nimănui. Sanda Mitroi, încurajată de privirile pline de înțeles ale celorlalte, vorbi iarăși :

— Păi, tu n-ai mai muncit cam de multicel.

— Și ?

Înțeleseseră cu toate, la fel de bine, ce-nsemna acest răspuns.

— O să-ți vie cam greu — nu se lăsă Mitruleasa.

— Vrei să te **ocupi,** să ne aduci apă ? Să ai grijă de hamurile întinse la soare?

Ce-ar mai fi **vrut** să spună sau ce-a mai spus Rădița Mazîlu care vorbise ultima, nu se mai înțelesese. Gică Prichici, **conductorul** de pe căruță, **asistase** la schimbul de cuvinte. Știa cît de ascuțite sînt limbile celor două, că doar nu o dată avusese el ocazia să le audă vorbind.

Șuieră o dată scurt și biciui spinările cailor. Murgii se smuciră și porniră dintr-o dată în galop după căruțele care ieșiseră pe poartă.

— Mă, zăbăucule. Ce-ai pornit-o așa ? — mai auzi el în spate gura Sandei.

Prichici făcu doar haz de mînia femeilor. Apoi se antrenă, în dimineața limpede, pe cîteva sute de metri, într-o întrecere de căruțe pentru primul loc în coloană, cu Radu Păpurică. Lucrul ăsta stîrni dojana conducătorilor mai bătrîni, care-l suduiră pentru că bate caii, că-i obosește. Gică Prichici se opri cînd prietenul său, Păpurică, dîndu-se bătut, rămase în urmă. „Bine că deocamdată pusei capăt discuției" — cugetă el domolind caii și așteptînd din partea Ștefanei Udrea o vorbă sau măcar o privire de mulțumire. Cum însă aceasta se arăta la fel de nepăsătoare, își întoarse capul înainte spre oiște.

Sanda și Rădița simțiră și ele pentru care motiv minase Prichici caii așa, că era gata să le răstoarne. Acum așteptau momentul prielnic să-i zică și lui ceva.

Ștefana Udrea urmărea pe sub gene fața fiecăreia dintre femeile aflate în căruță, dornică să le ghicească adevăratul gînd cu care o primesc la ele în brigadă. Prima oară se uită la cele două fete ale Comanei. Mărunte și îmbrăcate la fel, stăteau lipite una de alta. Își mușcau buzele, roșinate, ori de cîte ori Gică întorcea capul și, privindu-le, (cam obraznic Gică ăsta, și mai vrea să-l fac ginere, gîndi Ștefana) le făcea cu ochiul.

Rădița Mazîlu văzu trufia și sila cu care Ștefana îl privea pe Gică, — și întrebă, așa, într-o doară :

— Ce face Fira, măi Gică ? Am auzit să se mărită la oraș. Așa o fi ? Că Ștefana nu ne spune, se ține mîndră.

Luat pe neașteptate, flăcăul rămase cîteva clipe cu zîmbetul pe buze, cu ochii spre fetele Comanei. Apoi se întoarse brusc și privi țintă spre Udreasa, întrebînd-o parcă : „Așa-i, țață Ștefană, pleacă Fira ?

Rădița, ridicîndu-și nasul peste basmalele celorlalte femei, aștepta să-l audă pe Gică spunînd ceva, ca după aceea să mai zică una care s-o doară și mai tare la inimă pe Ștefana. În locul lui Prichici însă luă vorba Sanda Mitroi :

— Și dacă s-o mărita la Brăila, ce ? N-avem noi fete frumoase în sat ? Uite aici, ce mai boboci, spuse cu vocea ei groasă, făcînd semn cu capul spre fetele Comanei.

Ștefana ascultă nesimțitoare vorbele Sandei, iar privirea pironită a flăcăului o îndepărtă printr-o ușoară arcuire a sprîncenelor, gest care voia să zică : „ce-ar avea de cîștigat Fira dacă aș da-o după tine, cînd tu, încă de acum, te uiți la altele ? Și, pe urmă, ce ești, decît un mînător de cai ?"

Asupra lui Gică Prichici, răspunsul din ochii Ștefanei avu un efect neașteptat. Se mînie și, părîndu-i rău că nu le lăsase pe cele două să facă haz de Ștefana, plesni caii. Nici nu se uită înapoi, nici nu răspunse la ocările femeilor care veniseră grămadă unele peste altele.

Abia cînd caii se opriră singuri la pas, auzi în spate pe Stoiana Iordan vorbind :

— Ce draci aveți azi ? Ce v-a făcut băiatul de vă legați și de el ?

Ștefana Udrea, care pînă atunci urmărise mereu fețele femeilor, se simți pălmuită parcă de vorbele Stoianei. Prin urmare, dacă s-au legat de ea, înseamnă că-i vinovată, pe cînd Prichici, nu. „Ce va să-nsemne oare ? Nici acum Stoiana asta nu se astîmpără ? L-a criticat pe omul meu în ședință de partid și în adunarea generală, cît a vrut. Acum și de mine vrea să se lege ?".

Cugetînd astfel, Ștefana se revoltă. Ar fi vrut să-i spună ceva Stoianei, ceva greu care s-o doară așa cum o doare pe ea acum. Totodată ar fi vrut să mai fie cineva care s-o susțină, să zică la fel atunci cînd are să-i vorbească așa ,ca mai înainte.

Se uită la Rada Melinte, la Chiva. Dar și una și cealaltă aveau privirile îndreptate spre cele trei movile de unde trebuia început strînsul snopilor de grîu, de care între timp se apropiaseră. De la acestea întoarse capul spre Anica Nedelcu. Îi întîlni ochii, limpezi și senini, așa cum îi știa Ștefana, de cînd erau fete. În ochii Anichii însă găsi ceva ce semăna a îngăduință, a compătimire. Dar în nici un caz, Anica nu-i dădea dreptate. Mai degrabă spunea : „Știi doar că nu așa trebuie să te porți. Ești vinovată. N-ai fost alături de noi cît timp omul ți-a fost președinte. N-ai muncit, ne-ai privit cu batjocură și silă. Poate ne mai privești încă".

Parcă așa vorbeau privirea aceea blîndă, zîmbetul abia vizibil al Anichii.

— Nici tu... o întrebă Ștefana pe Anica, aproape în șoaptă.

Ochii Anicăi spuneau însă mai multe. Trufia cu care venise Ștefana și pe care o păstrase pînă atunci se frînse, sub simțămîntul apăsător de vinovăție ; se sperie că stă așa, străină de celelalte, izolată.

Cobori din căruță și, nemaiputîndu-și stăpîni lacrimile, luă primul snop care-i veni în cale și o porni repede înaintea celorlalte, să întocmească întîia claie de grîu din anul ăsta.

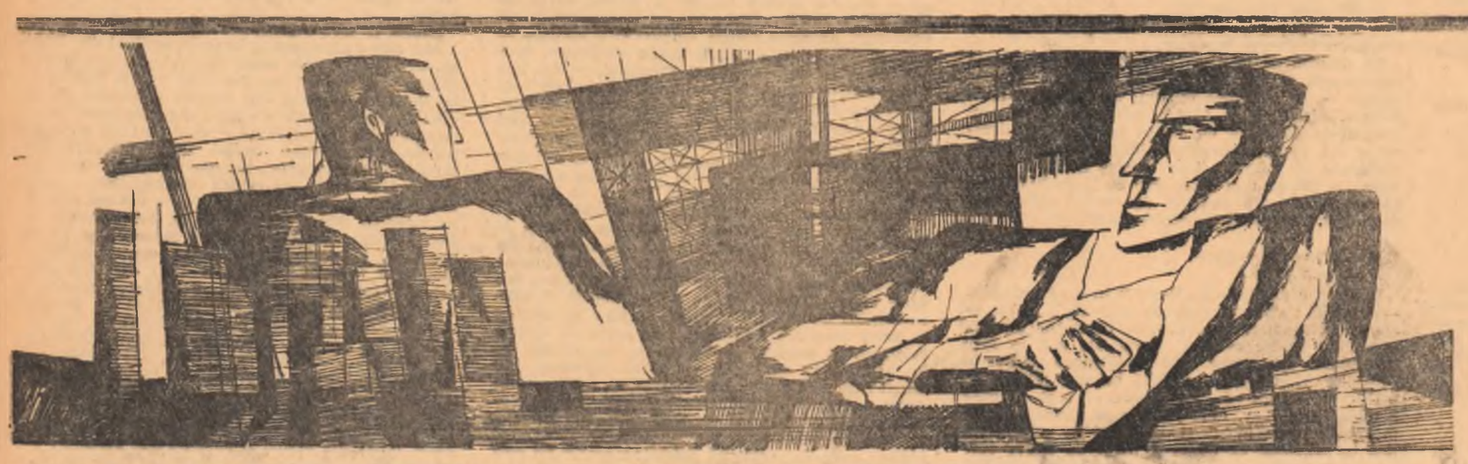

NICOLAE HOLBAN

DUPĂ AMIAZĂ LIBERĂ

De cum îl văzu că se apropie de bancul unde lucra, c-un zîmbet în colțul gurii, știa că-l va trimite din nou la montaj. Continuă să ajusteze cu o atenție exagerată. „Te duci în hală... Vezi că Victor e acolo, nea Mihai l-a ajutat să bage scaunele în autobuz..." Dan desfăcu piesa din menghină și o aruncă pe banc. „Bine, nea Valentine, la ora asta ? Cînd o s-o terminăm ?" Își dădu seama, vorbea fără rost... o dispoziție trebuie dusă la îndeplinire întotdeauna, în uzină nu e nici timp — și nici loc — de tocmeală. „Îți mai dau un băiat... și piesa pune-o la locul ei !"

Dan aproape că smulse din dulap lădița de scule și plecă din atelier. Îi strigă din mers unui băiețandru ocheș : „Radule, ia bormașina și vino după mine..." Păși grăbit printre rîndurile de autobuze și-l căuta din ochi pe Victor : unde dracu s-a băgat ? Hala de montaj vuia. Șuerau bormașinile cu aer comprimat și, pe un ton mai jos, dar într-un ritm mai alert, le acompaniau cele electrice.

Îl găsi pe Victor, trasa găurile unde aveau să fie prinse scaunele. Nu-i adresă nici un cuvînt și asta nu din pricina indispoziției pe care-o simțea clocotind în el, ci, pur și simplu, fiindcă ei doi, lucrînd de multă vreme împreună, știau ceea ce trebuie să facă fiecare și se înțelegeau din priviri.

Veni și Radu, alergase probabil, și gîfîia ușor. Dan încercă bormașina, ea porni să șuere, toate erau în regulă și el începu să găurească. Victor, în urma lui, fileta găurile. Radu îi privi cîtva timp și văzînd că nu i se acordă nici o atenție, tuși, încercă să-și mute greutatea corpului de pe un picior pe altul. „Eu ce fac, nea Dane ?" întrebă cu timidate. Dan păru că nici nu l-a auzit, numai că după felul cum strînse fălcile, Victor pricepu cît l-a iritat întrebarea asta neghiobă. Pufni în rîs, dar văzînd cît de stingherit se simte bietul Radu, se înduioșă. „Uite ce-i bărbate, te apuci să montezi scaunele. Pentru asta ai fost trimis aici, nu ?" Radu se îmbujoră. I-a spus „bărbate" ! Terminase abia de cîteva luni școala profesională și abia aștepta prilejul să le arate tuturora ce poate. Și uite, acuma îl are. Cînd a ajuns nea Valentin la strîmtoare, a apelat la el...

Primul șurub merse repede. Nici al doilea nu dură prea mult. Lui Radu îi venea pur și simplu să cînte. Dar... Dar al doilea șurub de ce nu vrea să se strîngă ? Te pomenești că Victor n-a filetat gaura, a uitat pur și simplu, ce, nu se întîmplă ? Își drese glasul și, pe un ton mai scăzut ca să n-audă Dan (de ce să-l facă pe Victor de rîs ?) șopti : „Bărbate, mi se pare că gaura asta a rămas nefiletată !" Victor lăsă ventaisul din mînă și se apropie de el. Se vedea bine că-i vine să rîdă, dar că se abține din toate puterile. „Cum... cum ai spus ?" Radu se simțea în clipele acelea „bărbat", dar urechile lui probabil că nu aflaseră încă asta, fiindcă se roșiseră pînă în vîrf. „Vreau să spun... gaura asta..." Ochii lui Victor rîdeau „Lasă asta... cum m-ai strigat tu pe mine ?" Buzele lui Radu porniră să tremure. „Cum să vă strig ? Nea Victore !" Ei bine, asta era prea de tot. Victor izbucni într-un hohot de rîs și Radu, crezînd că așa se cuvine, începu și el să rîdă. Dan întoarse capul. „Ce se întîmplă acolo ?" Dan nu împlinise încă 20 de ani și Victor nu era mai tînăr decît el. Dar ei se respectau reciproc și, deși nimeni n-o stabilise în mod formal, Dan era socotit șeful echipei. Pînă azi Victor acceptase situația, convins că așa e bine. Dar acum, tonul lui Dan nu-i plăcuse. „Nimic... vezi-ți de treabă, că rezolv eu..." Și-i făcu cu ochiul lui Radu. Minune ! Din mîinile lui Victor, șurubul intră cuminte în gaură, iată deci că gaura fusese într-adevăr filetată.

Dan terminase găuritul, montase de-acum patru scaune și Radu încă se mai chinuia la scaunul acela blestemat. Nădușise tot și, de emoție sau de necaz sau poate din amîndouă pricinile, cheia îi scăpa din mînă. Dan aruncă o privire scurtă lui Victor și acesta înțelese. Se apropie de Radu. „Uite ce-i... lasă-mă pe mine... tu treci în locul meu". Radu nu răspunse nimic, dar îi dădură lacrămile.

Dar asta nu era totul. „Dă gevinborul încoace !" îl auzi pe Dan. Radu se trase mai la o parte și-și făcu de lucru pe lîngă Victor. Ce mai, n-avea stofă de bărbat, nu va ajunge montor în vecii vecilor ! Din cînd în cînd, trăgea cu coada ochiului la Dan. Ei, da, asta însemnă să filetezi. Dar... ce s-a întîmplat ? Nu cumva...

...Atunci cînd îl dăduse la o parte pe Radu și începuse să fileteze în locul lui, indispoziția lui Dan atinsese o asemenea treaptă încît nici el singur nu știa ce se întîmplă cu el. Dar nu se putea stăpîni și basta ! Poate pentru că era și obosit, în ultimile nopți nu dormise ca lumea. Era prea cald în cameră ori nopțile de mai prea scurte... Seară de seară, la liceu... Parcă în ceilalți ani învățase mai ușor. Sau poate că acum, fiind în ultima clasă, e materia mai grea... Îl doare capul, uneori simte o săgetare în ceafă. La cabinetul medical, doctorul l-a ascultat cu răbdare apoi a zîmbit... „E primăvară, flăcăule ! Mai plîmbă-te și tu, mai distrează-te..." Ușor de spus... Uite, azi e sîmbătă, nu se țin cursuri... și chiar dacă Doina e supărată pe el, zice că prea stă cu nasul în carte... Dar tocmai azi au primit mașina atît de tîrziu ! Nu termină ei montatul scaunelor pînă la 3, asta-i sigur... Eh, mai e gaura asta și gata ! Dar în clipa cînd începu să fileteze și simți gevinborul înțepenindu-se, Dan pricepu să acesta atinge o sudură și că, dacă nu va fi atent, îl va rupe. Nu-l dădu afară, încercă să forțeze trecerea, deși știa că nu trebuie s-o facă... Gevinborul se rupsese de-acum, dar Dan continua să învîrte ventaisul, nevenindu-i să creadă că ireparabilul se produsese. Asta însemna o întîrziere de cel puțin un sfert de oră ; să dai gevinborul afară, („Și n-am aici nici un dorn !"), să faci rost de un altul („De unde mai iau eu unul la ora asta ?")... Dar aruncă o privire rapidă în jur... Victor monta unul din ultimele scaune, se afla cu spatele la el... Radu stătea cu privirile plecate, roșu și nădușit. („Noi muncim și pușiul ăsta nădușește !") Ce-ar fi să lase gevinborul rupt în gaură ? („Nu se poate !" se revoltă cineva din Dan). Ba se poate foarte bine. Scaunul e lîngă mine... Îl iau, îl prind în șuruburi... („Dar n-ai să-l prinzi decît în trei șuruburi, cum se poate să faci așa ceva ?") N-o să se observe... („Dar nici n-o să reziste !") Ba da, al patrulea șurub e în plus, pentru o mai mare siguranță...

Cînd a terminat de prins scaunul ? Gata, se poate pleca... Victor îl întreabă : „Vii diseară la Casa de cultură ?" „Nu știu, să văd". „Hai, măi, vino... bem o bere, dansăm... Șoptit, ca să n-audă Radu : „Mi-a zis Mara să-ți spun din partea Doinei... că-i pare rău... Adică nu mi-a zis să-ți spun.. Înțelegi tu, treburi de-ale fetelor, secrete..."

...Radu evită să-l privească pe Dan, îi era rușine. Dan, Dan pe care-l admira atîta... Bărbatul ! Cel mai bărbat dintre toți bărbații de la montaj !... Să rupi un gevinbor, se întîmplă. Dar de ce l-a lăsat acolo ? De ce nu l-a dat afară, de ce n-a prins scaunul în toate patru șuruburi ?

...Victor îi face cu ochiul lui Dan... „E supărat, pușiul... Să vezi cum îl împac eu..." Îl apucă ușor pe Radu de ciufuf de păr de pe frunte : „Hai, nu mergi la spălat... bărbate ?" Radu se smucește. „Vă rog să nu mă trageți de păr. Și să nu-mi spuneți „bărbate"... N-are nici un rost vorba asta, să știți..." Și fuge. Victor dă din umeri. „I-ar trebui vreo două la fund... Atunci, diseară... te aștept-ăm, da ?"

E aproape patru. Dan urcă scările la vestiar și nu știe de ce, simte un fel de moleșeală în tot trupul. Aproape că-i e lehamite să se spele. Ce naiba-i cu el ? S-a grăbit tot timpul, și acum se mișcă de parcă s-ar fi sculat abia din somn. Cîte n-are de făcut ? Trebuie să se spele, să se bărbierească, să se tundă... apoi are de citit cîteva pagini. ...Nu, azi n-o să citească nimic... O să se plimbe pur și simplu...

Pe acasă n-a mai trecut... De fapt, ar fi dorit să-și pună costumul ăla nou, de culoare închisă... și cămașa albă, cu gulerul bine scrobit. Dar îi era lehamite. „Mare lucru, nu pot să mă plimb și în hainele astea ? Tot nu mă duc nicăieri..." Intră în parcul „Libertății" și se așeză pe o bancă. Un băiețel rotofei își împingea propriul cărucior (era un cărucior ușor, sport) și, din pricina efortului, nădușise, dar el nu se lăsa și-o dădea mereu pe maică-sa la o parte.

Ce-ar fi să treacă totuși pe la Casa de cultură ?... Victor îl zări primul și-l trase de-o parte. Era ușor cherchelit (din două pahare de bere, Victor se făcea praf) și-l sărută într-una. „Înțelegi... îmi pare bine c-ai venit... Noi doi, înțelegi... sîntem o echipă... ceas, înțelegi ? Uite, ni l-au trimis azi pe pușiul ăla... N-a mers, înțelegi ? Nu era în mecanism... înțelegi ?" Dan se încruntă : „Lasă, Victore, astea... nimeni nu se naște învățat... Parcă noi, cum eram la început ?" Victor dădu iar să-l sărute. „Tu ai întotdeauna dreptate... Așa e, înțelegi... așa e..." Dan se posomorî. („Cu ce drept dai lecții altora ? Tu... știi doar") „Ascultă, Victore... adică... la un scaun trebuiesc puse toate patru șuruburi"... Victor începu să rîdă. „Lasă-te, bărbate, nu ține... Ce tot dai zor cu șuruburile ? Înțelegi... parcă eu nu știu pentru ce-ai venit ?" Victor dispăru și, după cîteva minute, Dan se pomeni cu Doina lîngă el. Purta o rochie subțire, de nailon, părul îi era prins cu o agrafă mare. „Mai ești supărat pe mine ? Știi... m-am gîndit mult. N-am fost dreaptă"... Dan o prinse de mîini. Pe la 8, Victor îl zări într-un colț. „Pe cuvîntul meu dacă nu mă supăr pe voi... Ascultă, Doina... înțelegi ? Dan ăsta nu scoate un cuvînt toată ziua... Barem acum să stăm și noi de vorbă". Victor îi trase la masa lor. Se aflau acolo și Mara și încă doi tineri pe care Dan nu-i cunoștea. Mai era și Lupu. Dan se miră. „Ce caută ăsta aici ? El își strînge bani pentru motocicletă și n-ar ieși undeva să-l tai... Pesemne că l-a tras nevastă-sa, ea nu știe nimic de planurile lui. „Ascultă, Dane !" (Lupu era acela care-i vorbea) „Îmi trebuie o bătrînă și gata, o iau ! Nu mai am răbdare, zău așa... Nu poți tu să-mi dai la leafă vreo două sute... Îmi împrumută și Victor..." „Bine, Lupule, să văd..." Dan îi privea pe toți și nu înțelegea cum vine asta, parcă se privea și pe el în același timp... Cum s-a cherchelit Victor... și cum îi face Mara observație... Și cum Lupu o să-și ia motocicletă și o să-i facă o surpriză nevesti-si... Și cum Doina e atît de frumoasă în seara asta... și el, Dan, o iubește... și toate astea sînt atît de normale... și-i bine să fie așa... Și cum el, Dan, a înșelat azi încrederea lor, a tuturora...

Cum a ajuns acasă ? Cînd a plecat de acolo ?

Se perpelea în așternut, era cald, deși lăsase geamul deschis... Nimeni nu știe ce-a făcut el azi... Nimeni nu știe... dar știe el, Dan, și asta ajunge... Și cum mai miroseau teii... și cerul ăsta plin de stele... Și oamenii care zboară spre stele... Nu va mai adormi odată ? Ce-ar fi să-i ceară medicului să-i prescrie un somnifer ? Va trebui neapărat s-o facă... Insomniile astea sînt de nesuportat...

Și dintr-o dată totul deveni limpede, atît de limpede, încît Dan se miră : „Cum de nu m-am gîndit la asta pînă acum ?", deși tot timpul se gîndise numai la asta. Se îmbrăcă repede și plecă... Radu îi zări întrînd în uzină, el stătea la fereastră, la căminul fabricii, dar trase repede capul, nu cumva să-l vadă Dan. Dar Dan nu vedea acum pe nimeni...

...Ce număr avea autobuzul ? Da, se termina cu 93... În hală nu mai era... Dan simți că îngheață... Se poate să fi plecat ? Își aminti repede că autobuzele veneau din rodaj stau în vopsitorie. Era liniște, vopsitorii nu lucrau în schimbul III... Da, uite mașina... Dan aruncă o privire rapidă pe foaia de remedieri. Șurubul lui trecuse neobservat, autobuzul era bun de livrare. Își aruncă haina de pe el, desfăcu scaunul. Dar cum să dea afară gevinborul rupt ? O să bată în dorn, o să facă zgomot. Ei și ? Las' să afle toți, el nu poate lăsa autobuzul să plece așa...

Peste o oră ajunse din nou acasă. Își scoase pantofii, dar hainele nu mai apucă să le dea jos de pe el. Adormi așa, îmbrăcat. Dan nu mai avea insomnie.

★

Luni dimineața, Radu veni la uzină de la 6. Se hotărîse. Se va duce la Dan și-l va întreba : „Cum de puteți lăsa un scaun nestrîns în toate șuruburile ?" Ce-o să-i facă ? Nimic. Dan îi era rușinea pentru rușinea lui Dan. Și atunci se gîndi altfel : o să înlăture el defecțiunea și gata... Căută autobuzul, îl găsi repede. Da, ăsta e scaunul... Dar ce se întîmplase ? Toate șuruburile erau la locul lor... Poate a greșit mașina ? 93... asta era... și dintr-o dată, pricepu : Dan ! De aceea a intrat Dan în uzină sîmbătă seara...

Aproape de 7, cînd montorii se pregăteau să plece la lucru, Radu se apropie de Dan. Îi rîdeau ochii și, cu urechile ca o flacără, îl întrebă :

— Mă luați și pe mine la montaj, bărba... asta, nea bărbate ?

SEVER UTAN

LUMINA

Umblam către cabana Baleia, din munții Retezatului. M-a ajuns din urmă o motocicletă cu ataș. Călătorii, un bărbat și o femeie, s-au oprit și m-au întrebat dacă țin bine drumul către cabană. Am răspuns afirmativ. „Tot într-acolo mă duc și eu". Bărbatul mi-a zis :

— Dacă mergi acolo, hai cu noi. Urcă în ataș.

Așa am legat prietenie cu Sabin Ignat.

A doua zi urcam o cărare, printr-o pădure bătrînă. În jur, era multă liniște. Sabin Ignat, urca în fața mea. Era un om înalt, cu umerii largi, aplecați puțin în jos.

Am ajuns în vîrful muntelui. A răsărit soarele. În locul unde s-a arătat, ca dintr-un adînc de fîntînă, cerul s-a zbătut și s-a înroșit. Cerul parcă s-a dat înapoi și a vărsat o lacrimă mare, albă. Această lacrimă s-a rostogolit peste cer, ca un bulgăre de sare peste oglindă. Și a fost răsăritul soarelui.

Peste păduri s-au întins uliți largi de lumină. Pădurile s-au trezit aplecîndu-și ramuri în jos. Clipa aceea peste tot și în toate a fost în slava răsăritului de soare.

Sabin Ignat și-a scoborît pleoapele grele peste ochi. Ședea întins jos, pe pămînt, cu fața în sus. M-a întrebat :

— Hunedoara o cunoști ?

— O știu.

— Ai fost în oțelării ?

— Am fost la Ștefan Tripșa.

Se ridică de jos. Mă izbi cu ochii lui negri, ascunși sub sprîncene groase. Încreți fruntea. Mă întrebă pătimaș :

— Îți place meseria ta ?

— Eu, pe a mea, o iubesc !

Probabil, se gîndi să-mi spună și altceva despre această iubire a lui, despre meseria lui. Dar se răzgîndi. Își slobozi privirea în depărtări unde pădurile sprijineau oglinda albastră a mării cerești. Departe, se vedeau din furnalele Hunedoarei, fumurile, ce se zbăteau ca steagurile în vînt. Orașul nou se zărea în purpura zorilor.

Dintr-o dată, vesel, a murmurat :

— E bine așa, e bine...

Își aprinse o țigară.

— Ascultă, bădiță, și își frecă emoționat palmele mari, noduroase, muncite. Am să-ți spun povestea vieții mele. Uite, așa — și răsufla adînc, oarecum rușinat, — în ceasul ăsta mă gîndesc că mi-i tare bine... Mă înțelegi ? Îi scăpărau ochii. Îmi vine, cum să-ți zic, să cînt, aș dori o doină de la noi de pe apa Siretului. Și-apoi să arăt că dacă azi am motocicletă, ceas la mînă, copii sănătoși și clipa asta de față, apoi nu mi-o fost, bădiță, întotdeauna așa. Ci mi-a fost viața chinuită ca la un pui de vrabie fără mamă.

A început să-mi povestească. În lumina albă a soarelui am ascultat povestea lui Sabin Ignat, biografie care se aseamănă cu a multora.

★

În una mie nouă sute patruzeci și șapte, după un an secetos, foametea îi amenința rău casa. Văzînd că nu mai are ce vinde și de unde împrumuta, Sabin Ignat s-a hotărît să plece la Hunedoara. Se mai hotărîră să facă așa încă vreo zece bărbați dintr-un sat vecin, de peste apa Siretului. Pe oamenii aceștia, despărțirea de apa Siretului îi durea mult. Dar altceva nu aveau de ales dacă voiau să scape familiile lor de foamete.

Cu plecarea lui Sabin Ignat pe alte meleaguri, nu se învoia soția lui, Ana. Ea nu voia să se despartă de neamuri, de ogradă, de pămîntul ei, înfricoșîndu-se mult de locurile necunoscute.

Și neînțelegerea asta dintre soți a răbufnit într-o seară. Se găseau în casă, la gura cuptorului. Ana ședea pe o laviță. Sabin Ignat, lîngă ea.

Amîndoi se gîndeau la soarta lor. Pumnii Anei, mici, prea osoși pentru o femeie, se închideau, se desfăceau, se închideau, se desfăceau... Ei, cînd și cînd, se uita la ea și-i cîntărea sufletul. După socoteala lui, Ana avea sufletul amar. Se gîndeau amîndoi la o viață mai bună, mai luminoasă. Cît de mult aveau nevoie de lumină !

Ana i-a spus că-l socotește laș, dacă nu-i în stare să înfrunte necazul, aici, în satul lor. I-a spus că Hunedoara îi scorneală mincinoasă și, de acolo, n-or mai ajunge în veci înapoi să-și mai vadă neamurile. I-a spus că nu-l mai iubește că își va aduna lucrurile, va lua copiii, și-l va părăsi. O să se mute la părinții ei. Ana s-a dus în cealaltă cameră unde și-a auzit copilul plîngînd. Copilul avea trei luni. I-a dat să sugă, să-l liniștească. Atunci însă Ana s-a îngrozit deodată și a slobozit un țipăt. Nici o lacrimă de lapte nu avea ce suge, din sînul ei, copilul. Ana nu și-a dat seama că ajunsese slabă ca o păstaie uscată. Din ochii ei a căzut o lacrimă. Lacrima s-a prelins pe sînul ei sterp, pînă la buzele copilului care a gustat lacrima și cu atîta, s-a adormit apoi.

Asta a învins-o... Și s-a întors lîngă bărbat și i-a spus că se învoiește să-l însoțească la Hunedcara.

În aceeași noapte, Sabin Ignat a trecut pe malul celălalt, în satul vecin. I-a vestit pe oamenii de acolo, cu care era înțeles, că peste cîteva zile pleacă la Hunedoara.

Erau pe cer nori, iar la început de april, a turnat cu boabe mari de apă, care au umflat Siretul și l-au făcut năvalnic și furios. Doar în dimineața celei de a treia zi s-a oprit ploaia, și s-a arătat curcubeul. Ascunși în case, după ferestre, copiii zîmbiră curcubeului.

...Bătea vîntul, plesnind cu șuier ascuțit acoperișurile de șindrilă. Pe Siret pluteau case mici de lemn, smulse din temeliile lor. Sabin Ignat se grăbea, în acest timp, să se întoarcă la el acasă. Se îndrepta spre brudina ce avea să-l treacă apa dincolo. Aproape de mal se întîlni cu Simion, un om cunoscut. Simion mîna către pod cinci vaci slăbănoage. Le cumpărase ieftin de undeva, ca apoi să le vîndă scump, în vreun oraș. Simion i-a povestit lui Sabin Ignat că negustoria lui înflorește. Se caută multă carne pentru muncitorii din fabrici. I-a mai zis că, dacă îl ajută să treacă vacile pe malul celălalt, îi dă o pîine. Sabin Ignat s-a învoit să-l ajute. Întîi însă să-i dea pîinea.

Cînd au ajuns la podul plutitor, Sabin Ignat și Simion îl strigară pe brudinar :

— Bade Miroane ! Bade Miroane !

Frecîndu-și ochii la ușa unui bordei săpat între trei stejari, se ivi un bătrîn desculț. Era în izmene. Miron era tata chiaburului Alexe Răpan care, după ce a pus mîna pe avere, l-a fugărît apoi pe tată-său din casă. De atunci, de treizeci de ani, bătrînul făcea pe brudinarul la podul plutitor.

Sabin ocoli o băltoacă în care se oglindea soarele și se apropie de bătrîn.

— Bună ziua, ne poți trece ? Și arătă cu mîna dincolo de apă,

— Ha ? Miron își făcu palma dreaptă pîlnie la urechi. Ce-ai zis ?

— Să ne treci dincolo. Din nou arătă malul celălalt al apei.

Acum, brudinarul înțelesese. Uimit că Sabin și Simion doreau să treacă rîul pe un asemenea timp, întrebă bănuitor :

— Voi sînteți beți ?

Sabin făcu semn că nu.

La vederea banilor, bătrînul se învoi. Împinseră încet, încet, vacile pe podul plutitor. În același moment brudinarul strigă :

— Iotă-l, mă !

Mîna lui dreaptă însoți chiotul spre un acoperiș care plutea la vale. Pe acoperiș mieuna o mîță. Miron, milos, urmă : Săraca, mîța aiasta-i ca și moartă !

Povestirea lui Sabin Ignat se învioră. Își discreți fruntea, se uită vesel la mine. Buzele lui erau subțiri și, cînd a zîmbit, s-au ridicat în sus, lăsînd să i se vadă o dantură sănătoasă și albă.

Pe urmă, Miron i-a întrebat pe Sabin Ignat și pe Simion dacă mai doresc, cu tot dinadinsul, să treacă rîul. Ridică capul, așteptînd răspunsul de la Sabin și de la Simion. Ei însă rămaseră în hotărîrea luată „că da" — voiau să treacă rîul. Bătrînul Miron sculpă atunci de ciudă. Spuse cu părere de rău :

— Hei, n-avem noi un heroplan. Odat' v-eș duce cu el în sat la voi.

Ceilalți doi au răspuns :

— Trece-ne cu podul, că și așa va fi bine. Bătrînul Miron îl înțelese. Privind jalnic la vite, dădu amărît din cap. Îi întrebă din nou pe Sabin Ignat și pe Simion :

— Voi știți înota ?

— Știm.

Vacile erau legate pe pod. Le-au legat bine cu o funie de cînepă, una lîngă alta, să nu poată tropăi ori să se sperie cînd vor pluti pe ape. Apoi se desprinseră de la mal. Coarda podului gemu prelung sub greutate și plutiră...

Cîștigați de curent, plutiră iute. În urma podului rămînea o spumă cenușie, învolburată. Sus, soarele strălucea și prevestea o zi călduroasă.

În vreme ce se apropiau de celălalt mal, bătrînul Miron murmură cu frică :

— Numai puțin mai avem. Își făcu cruce și cercetă rîul. Dar ce văzu atunci îl înspăimîntă. Sudui și strigă ascuțit : Țineți-vă bine ! În clipa aceea un trunchi mare lovi podul plutitor.

Lui Sabin Ignat i se păru că vede malul cînd aproape, cînd departe. Alt bubuit scuturâ podul. Se făcu liniște. În ochii lui Sabin, malul spre care se îndreptau se vedea acum departe. Cînd un al treilea trunchi adus de ape izbi în pod, i se păru că malul se apropie de el. Coarda podului gemu. Podul plutitor se aplecă în jos. Vitele se zbateau. Întîi căzu în apă una și, după ea, trase de funie, celelalte.

Simion era galben la față, înfricoșat. În spaima aceasta, Sabin Ignat încercă să taie funia ce lega vitele între ele, cumva să le scape de la înec. Nu reuși și alunecă în rîu. Bătrînul Miron dezlegă o barcă și, cu greu, îl scoase de la înec pe Sabin Ignat care, în adevăr, nu știa să înoate.

Pe Siret în jos pluteau cinci vaci înecate, plutea norocul de negustor al lui Simion. Cînd s-a despărțit de Simion, acesta i-a cerut înapoi pîinea.

— Să mi-o dai înapoi, că nu m-ai ajutat să trec vacile vii, dincolo de apă. Și i-a înapoiat, lui Simion, pîinea.

Seara, Ana s-a speriat de el. Omul ei era prăpădit și cu hainele rupte. Muierea a pus pe foc o oală în care a fiert ceai de mentă. Apoi a ieșit afară și-a plîns. Afară era noapte. Ea era bucuroasă că Sabin al ei a scăpat de la moarte, că nu s-a prăpădit. Nevăzută de nimeni, plîngea și se bucura singură, zicîndu-și :

— Cînd s-o face sănătos, om pleca la Hunedoara...

★

Sabin Ignat s-a sculat în picioare. Se afla pe locul cel mai înalt al muntelui. Povestea lui s-a sfîrșit. Acum, avea fața senină, odihnită.

Cum ședea așa pe vîrful cel mai înalt al muntelui, mare și luminat de soare, mie mi s-a părut că umerii acestui oțelar sprijină însuși cerul.

Și în jurul nostru era toată țara trezită de dimineață. Iar Sabin Ignat privea lumina pe care atît de mult o iubea,

Ilustrație de NICA PETRE

O comedie de Nicuță Tănase

FRAGMENT

N-AVEM CENTRU ÎNAINTAȘ!

Ca să nu avem vorbe, acțiunea se petrece în orașul K.

O cameră. Locuința lui nea Fănică Dumbanul, zis Faptemari. Dumnealui, în afară de amploaiat, mai este și șeful secției de fotbal de la colectivul sportiv „Tendonul". Pentru noi este o surpriză faptul că la ridicarea cortinei îl găsim pe nea Jepică Faptemari acasă. E o surpriză pentru că astăzi e duminică și... auziți și dumneavoastră ce gălăgie vine de la fereastra din fundul scenei, adică de la stadion, că stadionul e chiar aici! Echipa „Tendonul" joacă azi un meci cheie. De ce nu s-a dus la meci? Păi, dacă se ducea toată povestea asta... hai să ridicăm cortina. Stați! În acest tablou avem nevoie și de două Elvire. Să fim înțeleși. Elvira I și, bineînțeles, Elvira II. (Cortina).

Nea Jenică ascultă încordat la fereastra care dă spre stadion. Elvira I, cînd e liniște, n-are voie nici să se miște. Camera începe să fie inundată de tumultul stadionului. El, nea Jenică Faptemari aleargă la fereastră. S-a aplecat în afară. Aici are voie. Nu scrie nicăieri că e „Pericoloso sporgersi". Strigă :

JENIC : Așa băiatule! Așa l... Nu ținea mingea, nu ținea mingea, mă, n-auzi! Voicule! Voicule, tată, ce faci? Tămîie! Murătură! Ce faci, mă?

ELVIRA I : Ce face?

JENICĂ : Tu nu vezi? Uite-l cum se învîrtește în loc cu mingea! Dar cui s-o paseze? Spune și tu! Acolo trebuie să stea centrul înaintaș? Unde stai, Virgileee?... Virgile, unde stai?

ELVIRA I : Păi nu stă la etajul V?

JENICĂ : (absent) La etajul V trebuie să stea un centru înaintaș?

ELVIRA : Dacă parterul a fost ocupat?

JENICĂ : Nu, domnule, trebuia să schimbe...

ELVIRA I : Cu cine? Care e prost să treacă de la parter la...?

JENICĂ : Să-l fi trecut înter, și în locul lui, pe centru, Filip... Doar i-am spus antrenorului. Și antrenorul ăsta a început să... Dar lasă că nici Filip nu merge pe centru. (Pe stadion se face liniște, semn că echipa lui e presată ; se retrage de la fereastră). Ne-au îngrămădit în careu. Așa ne trebuie! Nu, nu mai merge! M-am săturat pînă-aici! Îmi dau demisia din conducerea secției de fotbal. Auzi tu, Elviro, îmi dau demisia! De ce crezi tu că nu m-am dus pe stadion? Știi ce înseamnă să te duci pe stadion ca responsabil al echipei de fotbal, și echipa să meargă prost? Știi ce înseamnă? Care mai de care, mai ironic. Și p-ormă, în pauză, și la sfîrșit, să te ții, toți te critică. Nu, îmi dau demisia...

ELVIRA I : Dacă vrei tu...

JENICĂ : Fotbalul nu se poate juca fără fotbaliști.

ELVIRA I : Nu se poate? Ați încercat?

JENICĂ (înfuriat) : Ce să încerc?

ELVIRA I : Ce-ai zis tu.

JENICĂ : Să jucăm fotbal fără fotbaliști? Cu nasturi? Cu roboți? Cum adică, fotbal fără fotbaliști? (Mai înfuriat) : Cum, Elviro, cum?

ELVIRA I : Jenică, dragă, am zis și eu așa, nu te înfuria!...

JENICĂ : Pentru numele lui dumnezeu, să nu mai zici, te rog eu, dacă mă iubești!

ELVIRA I (vrînd să schimbe vorba) : Carnea care ai adus-o azi dimineață a fost groaznică. Șase ore am fiert-o și tot tare a rămas. Dar ce, aia a fost carne? Numai zbîrcituri și oase. Șase ore am fiert-o. Parcă a fost de bivol.

JENICĂ : Dacă n-avem centru înaintaș...

ELVIRA I : Dar ce legătura are carnea de vită cu...

JENICĂ : N-are legătură? Așa zici tu? Are! Prea are! Azi dimineață, Iorgu măcelarul, pe toți care au fost înaintea mea, i-a întrebat : „Asta vă place, să vă pun și un os cu măduvă? Ce ziceți de carnea asta?" La mine nici nu s-a uitat. Și cum am ieșit din măcelărie a și început să comenteze cu Pleșa, electricianul ăla care ne-a reparat frigiderul — parcă nu i-am auzit eu. Știi ce-au zis de mine? Că... Să le fie rușine! Vezi tu semnul ăsta? (îi arată obrazul). Tot de la centrul înaintaș mi se trage.

ELVIRA I : De la Virgil? Te-al bătut cu el?

JENICĂ : Ei, de la Virgil!...

ELVIRA I : Păi nu-i el centru înaintaș?

JENICĂ : Mi se trage de la centrul înaintaș pe care nu-l avem.

ELVIRA I : Cum, Jenică, cum? Fă-mă să înțeleg și eu!

JENICĂ : Dumnealor cred că eu sînt de vină că nu merge echipa. Eu sînt de vină că n-avem centru înaintaș. Înainte, cînd echipa mergea bine, Anghel frizerul o oră mă ținea pe scaun. Îmi făcea și frecție, și masaj d'ăla cu aburi. Acum, uite ce tăietură mi-a făcut. Nici sîngele n-a vrut să mi-l oprească. A dat o dată la vale, și gata : „să vă fie de bine". Ia uită-te, p-aici nici n-a dat cu briciul. De ce sînt eu de vină? De ce, Elviro? De unde să le aduc eu centru înaintaș? De unde? Alaltăieri am fost la farmacie să-mi iau niște alcaline...

ELVIRA I : Gastrita!

JENICĂ : Ce gastrită?... Da, gastrita... Mă supăra. L-am salutat pe farmacist și el nici nu mi-a răspuns. Am plătit la casă alcalinele, i-am dat bonul, și cînd eram la ușă, am auzit. Îi spunea casieriței : „Îl vezi? Ăsta e podoaba care conduce echipa de fotbal, nu i-ar muri mulți înainte!" Am vrut să mă întorc, să-i zic vreo două, dar tu mă știi cum sînt eu, nu-mi place scandalul. Știi ce mi-au dat în locul alcalinelor? Nu știi.

ELVIRA I : Ce ți-a dat?

JENICĂ : Sare amară (Vacarmul stadionului! Aleargă la fereastră). Driblează-l scurt, Panaite... Foarte bine! Foarte bine! Așa! Acum împinge mingea pe extremă... Foarte frumos! Foarte frumos! Halfia și extremele merg. Se înțeleg... Nu! Nu! N-o da lu' Virgil, c-o pierde!... Am spus eu? A pierdut-o... Putea să fie gol! Dar cu cine? Centrul înaintaș este coordonatorul unei echipe. Creierul echipei! Asta ne trebuie! Creier!

ELVIRA I : Dacă zici tu, așa-i, Jenică.

JENICĂ : Uite, și Filip II ăsta... Vezi cum aleargă brambura.

ELVIRA I : Aveți doi Filipi? Unul nu v-ajungea? (spre public) Lasă că sînt și lacomi... Auzi, Jenică, ieri...

JENICĂ : Trage pe poartă, Filip, trage mă, n-auzi?

ELVIRA I : Cum să te audă de aici?... Auzi, Jenică, ieri dimineață am scos pantofii de la pingelit. Ăia negri ai tăi, și sandalele alea decupate ale mele. Spre seară m-am încălțat cu sandalele. Trebuia să mă duc să plătesc telefonul. De la colțul străzii m-am întors înapoi...

JENICĂ : Nu! Nu înapoi!

ELVIRA I : Dar trebuia.

JENICĂ : Trebuia, pe dracu'! Cum trebuia? Tu nu vezi că înapoi nu-i nici unul de-al nostru?... Și?

ELVIRA I : Ce, și?

JENICĂ : De ce te-ai întors de la colț?

ELVIRA I : N-am putut să mai merg. Vreo zece cuie îmi lăsase zăpăcitul ăla de Nelu cizmarul în...

JENICĂ (disperat) : Și ție? Cu tine ce-au, Elviro? Ce vină ai tu că n-avem noi centru înaintaș?

ELVIRA I : Cum, Jenică, tot din cauza...?

JENICĂ : Dar din ce cauză? La mine toate le-a lăsat deodată. Le-am îndoit c-o piatră. Să mă fi văzut ce m-am chinuit! Se uita lumea la mine... Cînd mergea echipa, țîi minte? Îi făcea și cu cremă, le punea și șireturi noi. Acum... Te-ai uitat la pantofii mei, nici nu le-a ceruit ramele.

ELVIRA I : Să știi că așa e, Jenică. Acum îmi dau seama. Cînd am dus pantofii la reparat, responsabilul, zăpăcitul ăla de Nelu, m-a întrebat : „Ce face nea Jenică Faptemari cu echipa?" Eu ce era să-i răspund? Am tăcut. Să știi tu, Jenică, așa e cum zici tu. Da, zău, ar trebui să te duci, să le scrii ceva în condica aia de reclamații.

JENICĂ : Ah, dac-am avea un centru înaintaș! (gălăgie pe stadion. Jenică aleargă la fereastră. Urmărește cu interes faza. Se aude soneria. Elvira I se duce la ușă. Postașul. I-a înmînat o telegramă).

ELVIRA I : O telegramă (citește în gînd. Tresare. E descumpănită. Nu știe ce să facă. Jenică își încurajează echipa prin gesturi. Elvira I ia o hotărîre. Se duce la aparatul de radio și-i dă drumul).

VOCEA CRAINICULUI : Formidabil, dragi ascultători, formidabil! Paleu, centrul înaintaș al „Flacării" a făcut astăzi o partidă de zile mari. Acesta este al patrulea gol care l-a marcat din acțiuni personale. Mingea e la centru. Furdui a tras la... extraordinar! Paleu a intervenit în traiectoria mingiei, a pus stăpînire pe ea, l-a driblat pe Ionescu, a trecut și de Sîrbu, o pasează jucătorului cu nr. 7, acesta o împinge printr-un culoar lui Paleu, care între timp s-a demarcat... Paleu are în față doi apărători. A trecut de unul, formidabil, formidabil, ce-i asta? Fault în careu! Apărătorul văzînd că nu mai are ce face, pur și simplu, i-a pus piedică. Să vedem ce decizie dă arbitrul. Sigur, foarte bine. 11 metri! Careu! Cine execută? Paleu! Își ia elanul... Gol! Al cincilea gol pe care-l marchează centrul înaintaș Paleu... În sfîrșit, echipa noastră națională are centru înaintaș.

JENICĂ : Ce ți-am spus eu? Centrul înaintaș e coordonatorul echipei. Nu ai centru, nu ai echipă! (deodată tresare) Dar, de ce ai deschis aparatul de radio? De cînd ești tu amatoare de fotbal? Ce ți-a venit, Elviro? Și tu-ți bați joc de mine? Și tu?

ELVIRA I : Eu, nu. Am primit telegrama asta.

JENICĂ : Ce telegramă?

ELVIRA I : Uite asta.

JENICĂ : De la cine e?

ELVIRA I : De la Paleu.

JENICĂ : Paleu?! Care Paleu? Centrul înaintaș? Ia să văd. (ia telegrama și citește), „Dragă Elviro, dacă-ți este dor de mine, deschide astăzi, duminică, în jurul orei 17,30 aparatul de radio și ține pumnii strînși. Trebui să învingem. Al tău care te iubește mult, mult de tot, Paleu", Elviro, te iubește!

ELVIRA I : Eu... așa scrie!...

JENICĂ : (rătăcit) Extraordinar! Extraordinar! Sîntem salvați! (Se repede la fereastră.) Dragii mei sîntem salvați! Avem centru înaintaș! Echipa noastră o să cîștige campionatul. Echipa noastră să prospere. Anghel frizerul n-o să mă mai taie, o să-mi facă și masaj. Să vezi cum o să ne repare pantofii Nelu cizmarul, o să ni-i facă și cu cremă. Farmacistul o să-mi dea alcaline! Carne macră o să ne dea măcelarul. Nicu Șchiopu, debitantul, o să-mi țină iar lunea „Sportul popular". Sîntem salvați!

ELVIRA I : Cum, sîntem salvați, Jenică?

JENICĂ : Sîntem salvați! Știi ce-nseamnă ala salvați? Sîntem salvați!

ELVIRA I : Cum, Jenică, cum?

JENICĂ : Ia mai citește o dată telegrama. Nu, nu toată, sfîrșitul numai.

ELVIRA I : „Al tău care te iubește, mult, mult de tot, Paleu".

JENICĂ : Vezi?

ELVIRA I : Ce?

JENICĂ : Asta înseamnă salvați! Echipa noastră, la anul o să fie în „A". Să vezi tu acum meciuri. O să trebuiască să mărim stadionul, să facem cabină de transmisie. Numele echipei noastre, al orașului nostru va călători pe toate undele. Națională o să fie făcută pe scheletul echipei noastre. Te iubește Paleu! Te iubește mult, mult de tot. Te măriți cu el!

ELVIRA I : Ce să fac?

JENICĂ : Te măriți cu el și-l aduci aici. Tu știi ce înseamnă asta? Te iubește mult, nu accepți să te ia de aici, îl aduci aici, la noi.

ELVIRA I : Jenică, vino-ți în fire. Cum o să mă mărit cu el? Nu sînt măritată?

JENICĂ (absent) : Cu cine?

ELVIRA I : Jenică, păi nu sîntem căsătoriți de douăzeci de ani? Așa ții tu la mine?

JENICĂ : (schimbat) Așa e! Sîntem căsătoriți... Dar ce-i cu telegrama asta? Cine-i acest Paleu?

ELVIRA I : Centrul înaintaș de...

JENICĂ : Centru înaintaș, da, centru înaintaș? Dar, de ce te iubește? Elviro, Elviro, spune-mi unde l-ai cunoscut?

ELVIRA I : Nu l-am cunoscut.

JENICĂ : Elviro! (gălăgie pe stadion. Se duce la fereastră) Hai, Filipe, nu mai dribla. Trage, Filipe! Trage, Filipe! Ți-ai găsit! Ce ocazie a ratat!... Stai, Elviro, stai, unde pleci?

ELVIRA I : Telegrama nu e a mea.

JENICĂ : Dar a cui e?

ELVIRA I : A Elvirei Dunăreanu. Vecina! A greșit poștașul. Dunăreanu, Dumbanu. S-aseamănă numele. A greșit poștașul. (Iese. Jenică este distrus).

JENICĂ : Iar cuie în pantofi, Anghel iar o să mă taie. Lumea n-o să mă mai salute, tovarășul secretar iar o să mă critice, parcă-l aud : „Ce faci, tovarășe Faptemari, cum îți duci munca? De ce nu te ocupi de tineri? De ce nu promovezi cu curaj tineretul?" Să promovezi cu curaj tineretul! Ce știe dumnealui ce înseamnă la o echipă centrul înaintaș... Mîine o să aud telefonul : Vocea secretarei : „Vino pînă la tovarășul director". Directorul o să mă ia și el în primire : „Ce faci, tovarășe Faptemari? Duci de rîpă echipa! Jucați cu fosile? Am fost ieri la meci. Nu te-am văzut pe acolo. Echipa trebuie să facă o cotitură. De ce nu-l băgați pe Virlan. Și pe Iordache de la juniori? Și muncitorii sînt revoltați". O să-i spun: „Ne trebuie centru înaintaș și basta! Nu pot să fac experiențe cu juniorii". Auzi, Virlan și Iordache! Ce știe dumnealui? Dați-mi un centru înaintaș și bag echipa în „A". (Iar gălăgia stadionului. Aleargă la fereastră). Poftim, spuneți și dumneavoastră : Virgil, singur în fața porții, și trage la mălai, aiurea! Nu, nu, fără centru înaintaș nu se poate (Deodată, străfulgerat de o idee) Elviro! Elviro! Formidabil, avem centru înaintaș! Avem centru înaintaș!

Desen de N. ȘERBAN

Tabloul II

De fapt, nu e tabloul 2, ci o față de cortină. Într-un colț al scenei, o cabină telefonică, Stau la coadă doi cetățeni. Sînt agitați. Fac semn celei din cabină să termine. Unul din ei încărcat cu fel de fel de panouri, tablouri, pliante... În sfîrșit, femeia a terminat.

CETĂȚEANUL I : Aveți mult?

CETĂȚEANUL II : Un minut. Nici un minut. Două vorbe și atît.

CETĂȚEANUL I (uitîndu-se la ceas) : Mă rog, poftiți!

CETĂȚEANUL II (după ce a format numărul) : Tovarășa Elvira Dunăreanu? Vă sărut amîndouă mîinile!... Trebuie să vorbesc neapărat cu dumneavoastră... Nu... Nu, în legătură cu Paleu, în legătură cu dumneavoastră. (Îi face semn cetățeanului I). Cu dumneavoastră, în legătură cu dumneavoastră...

CETĂȚEANUL I : (Tresărind) Paleu? Și el tot pentru Paleu e? Vrea să mi-o ia înainte? Nu, Paleu la noi o să joace...

CETĂȚEANUL II : M-așteptați? Un moment să notez : blocul B, etajul II, apartamentul șase. În cinci minute sînt acolo.

CETĂȚEANUL I (după ce și-a notat și el adresa) : N-o să fii în cinci minute! Ce coincidență, domnule! Deschide ușa cabinei. Se uită în jur. Scoate o batistă din buzunar și-l spune cetățeanului II : Ia zii dumneata, a.

CETĂȚEANUL II : Ce să spun?

CETĂȚEANUL I : A.

CETĂȚEANUL II : De ce să spun a?

CETĂȚEANUL I : Divizia A. A! Așa! Gura mare... (Îi bagă batista în gură. Închide apoi ușa cabinei. O ține cu genunchiul, se apleacă, ia o piatră, scoate din buzunar niște cuie, le bate în ușă. Răstoarnă cabina cu ușa în jos și o împinge mai la întuneric). Paleu la noi o să joace!... Elvira Dunăreanu, blocul B, etajul II, apartamentul șase. (Își ia tablourile, pliantele și dispare în culise. Cortina se deschide).

Garsoniera Elvirei Dunăreanu. Pentru că este viitoare soție de fotbalist, interior adecvat. Patul este un fel de baldachin. E montat sub plasa unei porți de fotbal. Veioeuza are forma unei mingii de fotbal. Pe pereți, fotografiile marilor fotbaliști Pele, Didi, Vava, Di Stefano, Garincha, Ozon și Paleu. Cînd cortina se ridică, Elvira se repede ca un uliu la bărbatul care stă în picioare lîngă ușă.

ELVIRA II : Ieși! Ieși! Să ieși imediat! Dacă nu dispari imediat chem miliția! Ia-ți cadourile și pleacă, să nu te mai văd. Ieși!

BĂRBATUL : Ascultați ce vă spun eu : pînă la urmă Paleu tot la noi o să joace!

ELVIRA II : Afară! (Bărbatul iese). M-au înnebunit! E al treilea pe săptămîna asta... Că, dacă Paleu termină facultatea, ar fi bine să vină la ei, că au nevoie de ingineri. Că mie îmi dă un post de o mie cinci sute... Niște idioți! (Soneria) Altul! Or o fi tot... Nu, pe ăsta îl bat! (deschide ușa. Intră cetățeanul I, bineînțeles cu toate bagajele după el).

CETĂȚEANUL I : Primiți vă rog, tovarășă Elvira Dunăreanu, salutul celor peste o sută de mii de locuitori ai orașului nostru.

ELVIRA II (încurcată) : Mulțumesc.

CETĂȚEANUL I : Un moment! Cei o sută de mii de locuitori, dintre care 83,5 la sută spectatori și susținători ai echipei noastre de fotbal vă urează... Aveți un ciocan?

ELVIRA II : Un ciocan? (spre public) Ăsta-i nebun!

CETĂȚEANUL I : Da, un ciocan.

ELVIRA II : Topor nu-i bun?

CETĂȚEANUL I : Mă rog! (Elvira se duce după topor. Cetățeanul cercetează interiorul). Vă mulțumesc.

ELVIRA II : Lăsați, îl țin eu. (spre public) Sînt în legitimă apărare!

CETĂȚEANUL I : Vă rog foarte mult... mulțumesc... (scoate din buzunar un cui, îl bate în perete, îi dă toporul Elvirei, se apleacă, ia un panou din bagajul lui și-l agață de cui). Un moment! Aceasta este o vedere generală a orașului nostru. După cum vedeți, este tăiat în două de cel mai lung riu din grupa sudică. Are un curs cu multe cotituri și, pînă la vărsarea lui în Dunăre, trece prin mai multe defileuri. Practicăm și plutăritul. Primește și cîțiva afluenți. Începînd din luna iunie și pînă la începutul lui septembrie, în acest riu se poate face baie... Un moment! (pune alt panou). Acestea sînt cele două șranduri amenajate. Acesta este restaurantul clasa I-a. În timpul sezonului servesc ospătari de la București. Foarte respectuoși! Iată debarcaderul. Este dotat și cu ambarcațiuni...

ELVIRA II : Aveți și bărci cu motor?

CETĂȚEANUL I : Deocamdată, n-avem, dar facem noi rost la o adică.

ELVIRA II : Frumos oraș!

CETĂȚEANUL I : Un moment! (pune alt panou). Orașul nostru, pe lîngă că este un centru industrial, este un loc foarte căutat de excursioniști, datorită frumuseții munților care îl înconjoară. Aceasta este una dintre cabanele... Un moment! Este foarte aprovizionată. La orice oră găsești mîncăruri calde și reci... Un moment! (schimbă panoul). În timpul celui de-al doilea război mondial, orașul nostru a suferit multe distrugeri. A fost complet refăcut și, în plus, s-au construit și se construiesc noi și noi clădiri, fabrici, uzine, școli, cămine culturale... Acesta este teatrul nou. Aici avem actori care se pot măsura cu... Un moment (Scoate din buzunar o hîrtie). Iată lista spectacolelor care s-au dat și care urmează să se dea. Toate piesele au fost și vor fi interpretate cu mult, cu foarte mult succes. Toate revistele de specialitate au lăudat regia și interpretarea și o vor lăuda, pentru că echipa noastră de teatru este... Un moment! (alt panou). Priviți, vă rog, noul cartier, ridicat în anii puterii populare. 38 de blocuri. Blocul A 32, 28 de apartamente, la parter magazin de mobilă... Aici e Romarta. Aci e croitoria „Arta modei". Lucrează maistrul Calcan și Strîmbu. O tăietură impecabilă. Blocul A 28. 22 apartamente. La parter cofetărie, biroul de voiaj O.N.T. și debit special. Sportul popular se găsește în permanență.

ELVIRA II : Tovarășe dragă, ce vrei dumneata de la mine?

CETĂȚEANUL I : Un moment! Copii aveți?

ELVIRA II : O să avem!

CETĂȚEANUL I : (punînd al panou) Aici e casa pionierilor (alt panou). Școala elementară și școala medie.

ELVIRA II : Tovarășe...

CETĂȚEANUL I : Un moment! Aici, la parterul blocului E 3, cunoscutul restaurant „Zefirul". Cîntă cunoscuta dizeuză Marlen Pipetea... A cîntat și la radio. Localul este deschis pînă la ora două noaptea. Preparate culinare și băuturi dintre cele mai alese. Prețuri convenabile. Vinul de regiune, un deliciu! 14 lei butelia cu sifon cu tot! Ape minerale n-avem.

ELVIRA II : Domnule, ce vrei?

CETĂȚEANUL I : Un moment! Acesta este stadionul. Capacitate, deocamdată, 25 mii de locuri. Cu posibilitatea de a se mări. Cabinele jucătorilor au tot confortul. Duș cald și rece, la orice oră, maseur...

ELVIRA II : Ce vrei de la mine?

CETĂȚEANUL I : Un moment! (alt panou) La blocul B 4 avem un apartament liber. Blocul e chiar la centrul cartierului. Piața la doi pași. Aici, în spate. Trei minute. Piața bine aprovizionată. Nu vă convine blocul ăsta, facem schimb. Alegeți orice bloc sau apartament vă place. Garantez eu.

ELVIRA II : Ieși!

CETĂȚEANUL I : Un moment! Echipa noastră...

ELVIRA II : Ieși! (îl amenință cu toporul). (Cetățeanul, speriat, își strînge panourile. Se repede spre ușă) Ieși!

CETĂȚEANUL I : Un moment! Paleu tot la noi o să joace! (iese).

ELVIRA II : (se trîntește obosită pe fotoliu) Îngrozitor! Numai logodnică de fotbalist să nu fii. (la un antinevralgic) Ce tip! Ăstuia trebuia să-i dau vreo cîteva. (Își ia o carte și se trîntește pe pat. Soneria). A venit înapoi. Îi arăt eu lui! (deschide) Intră cetățeanul II).

CETĂȚEANUL II : Ce imbecil!

ELVIRA II : Cine e imbecil?

CETĂȚEANUL II : Un individ, duduie! Mi-a băgat batista asta în gură și m-a sechestrat într-o cabină telefonică. Ce imbecil! Îmi permiteți să iau loc?

ELVIRA II : Ce dorești?

CETĂȚEANUL II : Un pahar cu apă, dacă se poate.

ELVIRA II : Domnule, ce dorești? Aici nu e cofetărie sau chioșc de răcoritoare. Ce dorești?

CETĂȚEANUL II : Ce imbecil!

ELVIRA II : Ai dreptate, dar spune-mi ce dorești?

CETĂȚEANUL II : Sînteți Elvira Dunăreanu, nu?

ELVIRA II : Da!

CETĂȚEANUL II : Cu dumneavoastră am treabă. (studiază interiorul încăperii). Sînteți sportivă? Ce imbecil!

ELVIRA II : (Spre public) Face pe prostul (lui) Eu nu, o cunoștință a mea.

CETĂȚEANUL II : Ce imbecil! Da? Și ce sport practică? (Face cu ochiul la spectatori).

ELVIRA II : Fotbalul. Centru înaintaș Paleu. Cred că ați auzit de el

CETĂȚEANUL II : Paleu?! Habar n-am. (clipește la spectatori). Fotbalul e un sport care nu-l pot suferi. Mai repede pot să asist la o luptă cu tauri. La o bătaie între cocoși, decît la un meci de fotbal. Dacă ar fi după mine, fotbalul ar fi fost desființat.

ELVIRA II : Paleu Iulian nu este toreador și nici crescător de cocoși, înțelegi?

CETĂȚEANUL II : Ce imbecil?! Care Paleu?

ELVIRA II : O cunoștință a mea.

CETĂȚEANUL II : Și dece-mi spuneți mie? Pe mine nu mă interesează cunoștința dumitale... (uitîndu-se la batistă) Ce imbecil!

ELVIRA II : Cine e imbecil?

CETĂȚEANUL II : (arată afară) Persoana dumitale mă interesează.

ELVIRA II : Ai venit să-mi ceri mîna? (spre public) Ăsta de mîna mea moare.

CETĂȚEANUL II : Vai doamne, duduie, se poate? Am doi copii, să-mi trăiască. Le-am interzis să se joace cu mingea. Antipatic sport fotbalul. Am un nepot care a rămas șchiop de pe urma fotbalului. Eu i-am spus : „Învață o meserie, Radule, și lasă fotbalul!" L-au cotonogit și acum...

ELVIRA II : (spre public) : Ăsta joacă tare! (lui) Ce dorești, domnule?

CETĂȚEANUL II : Sînt Ionescu, de la „Electrozgomotul".

ELVIRA : Responsabilul secției de fotbal?

CETĂȚEANUL II : Duduie : m-ați speriat cu fotbalul ăsta. Dați-l încolo de fotbal! Vă rog, un pahar cu apă. Ce imbecil!

ELVIRA II : (publicului) Îi dau și apă.

CETĂȚEANUL II : (după ce bea) : Sînteți bobinatoare, nu? (scoate un ziar, citește) „Elvira Dunăreanu și brigada condusă de ea". Sînteți foarte fotogenică... Știți, eu vin acum de la București. Am vorbit și cu tovarășul adjunct Vasilescu.

ELVIRA II : Ce-ați vorbit?

CETĂȚEANUL II : Am obținut transferul.

ELVIRA II : Ce transfer? Care transfer?

CETĂȚEANUL II : Transferul dumitale! Avem nevoie de o bobinatoare pricepută ca dumneavoastră.

ELVIRA II : Transfer? Minister? Director adjunct? Dar de cînd am devenit eu specialistă atît de...

CETĂȚEANUL II : Avem nevoie de dumneavoastră. Seralul l-ați terminat? Ce imbecil!

ELVIRA II : Ce imbecil! Uite că m-am luat și eu după el... Nă, nu, pot veni. (spre public) Îa să-l încerc eu.

CETĂȚEANUL II : De ce nu puteți veni?

ELVIRA II : Imposibil! Am suferit o decepție. Logodnicul meu Paleu, centrul înaintaș, m-a părăsit. S-a căsătorit cu o colegă de a lui, de facultate. Ca să vedeți cum sînt bărbații!

CETĂȚEANUL II (disperat) : Cum? V-ați certat cu Paleu? Nu mai sînteți logodită cu el? S-a însurat? Formidabil! De ce nu mi-ați spus, duduie, de la început? Ce imbecil?! (Se ridică, pornește spre ușă) Și cît m-am zbătut la minister pentru transferul dumneaiei, cîtă muncă... (Iese).

ELVIRA II : (rîzînd) V-am spus eu? Mare smecher! Dar a scăpat ușor. O să-i povestesc lui Iulian și ce-o să mai rîdă. Am să scriu (soneria) Altul! Nu, nu se mai poate trăi. Dar nu mai deschid la nimeni... Mă doare și capul. (mai la un antinevralgic, udă o batistă și se leagă la cap. Soneria insistă) Sună, sună pînă nu vei mai putea. (Se trînește în pat. Își acoperă capul cu o pernă. Soneria nu încetează deloc. Elvira, după o bucată de vreme, se ridică nervoasă de pe pat. la toporul și se duce să deschidă. Apare nea Jenică Faptemari, și, bineînțeles, consoarta. Elvira ascunde toporul) Poftiți, poftiți! În sfîrșit, îmi vin și vecinii în vizită. Luați loc.

JENICĂ : Dar ce-ai pățit, te doare capul?

ELVIRA I : Să-ți aduc un antinevralgic?

ELVIRA II : Mulțumesc, am (ia antinevralgicele). Poftiți, serviți... Pardon, uite că m-au și zăpăcit nesuferiții ăia. O dulceață? Stați că am ceva mai bun. Niște rom cubanez, mi l-a adus Iulian.

JENICĂ : Care Iulian?

ELVIRA II : Logodnicul meu.

JENICĂ : (speriat) : Logodnic? Iulian? Nu sînteți...

ELVIRA II : Iulian Paleu... Mă scuzați un moment. (dispare din scenă).

JENICĂ (revenindu-și) : Ah!... Dar nu vă deranjați (arătîndu-i pozele Elvirei I) Să am eu jucătorii ăștia... Ăla e Pele...

ELVIRA I : Jenică, joacă la voi?

JENICĂ (supărat) : Da, l-am luat de la brazilieni pe două cutii de chibrituri. Schimb. Știi, ei n-au chibrituri.

ELVIRA II : (apare cu tava. Pune în pahare). Serviți! Dar cum v-ați îndurat să-mi treceți pragul?

JENICĂ : (după ce bea) Dragă vecină, de multă vreme vroiam să stăm de vorbă cu dumneata.

ELVIRA II : (spre public) : Tot, ăă... Și lui îi trebuie un centru înaintaș...

ELVIRA I : (înghiontită de Jenică). Da. De multă vreme. Știi, noi... eu cu Jenică... ne-am gîndit că-ar fi bine.. dumneata singură... noi am îmbătrînit... știți cum...

JENICĂ : Da, am îmbătrînit. Dumneata nu-ți dai seama ce înseamnă să îmbătrînești.

ELVIRA II : Dumnealor mă iau drept institutul Parhon.. (lor) Mă faceți să rîd : dumneavoastră bătrîni? Și chiar dacă ar fi așa, o să aveți o bătrînețe lipsită de grijă, o să aveți o pensie...

ELVIRA I : (oftînd) Asta așa e... Dar ce facem cu centrul... de... Jenică (cotind-o) E greu, vecină. Abia acum ne dăm noi seama la anii noștri, pensia bate la ușă... și noi să nu avem un copil?! Știi ce ne-am gîndit?

ELVIRA II : Ce v-ați gîndit?

JENICĂ : Să te înfiem!

ELVIRA I : Da, maică, să te înfiem.

ELVIRA II : Ce să faceți? Să mă înfiați? Pe mine? (aparte) Au dat în mintea copiilor? (lor) Cum să mă înfiați? Eu am părinți... Și, mă rog, să zicem că m-ați înfia. Dacă m-ați înfia, așa că nu mi-ați da voie să părăsesc acest orășel?

JENICĂ : Ești singurul nostru copil. Cum să ne părăsești? Să ne lași la bătrînețe?

ELVIRA I : Ce inimă? Să ne lase la bătrînețe? Ce inimă?

ELVIRA II : Și așa e că nu m-ați lăsa să mă căsătoresc cu Paleu?

JENICĂ : Ba da! Ba da! Cum să nu? Se poate?... Băiat bun...

ELVIRA II : Dar dacă m-ași căsători cu el, m-ați mai înfia? (amîndoi au amuțit) Știu, știu că nu. Aveți nevoie de centru înaintaș.

JENICĂ : Ah, dacă...

ELVIRA II : Îmi pare foarte rău, vă spun sincer că regret din toată inima. că trebuie să părăsesc acest orășel. Mă leagă atîtea de el. Aici am învățat meserie, aici am făcut liceul seral... În ruptul capului nu l-aș părăsi. Dar... dar trebuie să ne mutăm. El termină facultatea, și...

JENICĂ : Dar avem post de inginer.

ELVIRA II : Nu se poate.

JENICĂ : Nu-i place orășelul nostru?... Totul depinde de dumneata. Salvează-ne! Convinge-l!

ELVIRA II : El e convins.

JENICĂ : El? Convins? Serios? Atunci...

ELVIRA II : Ar veni cu dragă inimă aici. Îi place grozav de mult orășelul nostru. În anul întîi a făcut practică în uzina noastră. Atunci l-am cunoscut.

JENICĂ : Îi place orășelul nostru, ai zis? Îi place? Atunci...

ELVIRA II : Părinții...

JENICĂ : Părinții? Ce-i cu părinții?

ELVIRA II : De ei depinde. E singur la părinți. Și e iubit. A stat departe de ei tot timpul facultății. Acum vor să-l aibe lîngă ei.

JENICĂ : El vrea să vină aici?

ELVIRA II : Vrea.

JENICĂ : Și dumneata?

ELVIRA II : Și eu vreau să rămîn aici.

JENICĂ : Ura! Uraaa! Avem centru înaintaș! Uraaa! Totul este rezolvat! Îi aduc părinții aici... Un telefon ai? Lasă-mă să dau un telefon. (se duce la telefon, formează numărul).

ELVIRA I : (arătîndu-i fotografia Elvirei II) Ăla cică e „Piele".

ELVIRA II : Nu, celălalt, Pele.

ELVIRA I : E adevărat? Doar două cutii de chibrituri a dat pe el?...

JENICĂ : (în telefon) : Alo, tovarășul vicepreședinte? Aici e Jenică Faptemari... Șeful secției de fotbal... (se aude în receptor : „5—1? Aia e echipă?" Îi închide telefonul. Jenică îl formează iar. Ați văzut? Ce vină am eu că n-am centru înaintaș? Alo, tovarășul vice? Avem centru înaintaș! (Voce în receptor) : Cum ai spus, avem centru înaintaș? Avem centru înaintaș, tovarășe vice. Trebuie să plec imediat la București. Vorbiți dumneavoastră cu aeroportul să mă ducă cu sanitarul. Acum, în seara asta. (Voce în receptor) : „Care centru înaintaș? Paleu, tovarășe vice. Paleu. (Voce în receptor) : Du-te la aeroport, Elviro, fugi și pregătește-mi servieta!... Avem centru înaintaș. Îi aduc părinții aici. Am plecat. Toate neamurile i le aduc!

Foto : N. SĂNDULESCU : *Construcții*

„LUCEAFĂRUL“ ȘI CITITORII

La apariția celui de al 100-lea număr, gîndul nostru se îndreaptă, cum e și firesc, la unul dintre cei mai apropiați prieteni ai revistei, fără de care nu ar fi fost posibil să sărbătorim astăzi acest eveniment, — la cititor. Pornind la drum, noi am fost ferm convinși că în întreaga noastră activitate trebuie să ne călăuzim după cerințele acestui cititor care nu e altul decît constructorul activ al socialismului în patria noastră. De aceea, am și afirmat ca pe o profesiune de credință în „Prologul“ din primul număr : „Revista nu este a noastră. Noi doar o scriem. Revista este a cititorului : muncitor, profesor, ostaș, student, activist de partid, tînăr de pe șantiere și țarini. Sîntem pe deplin conștienți că fără adeziunea acestui cititor, scrisul nostru alunecă definitiv în tristul domeniu al inutilității“.

Iar pentru noi acest cititor nu a însemnat nici o clipă un simplu cumpărător al revistei, omul care se prezintă la chioșc la 1 și 15 ale lunii pentru a lua numărul proaspăt apărut. El a fost în permanență un sfătuitor și un colaborator apropiat al nostru, legătura aceasta strînsă realizîndu-se nu numai prin intermediul miilor de scrisori care au sosit pe adresa revistei în acest răstimp de peste 4 ani. Dacă ne-am referi chiar la acest mijloc de colaborare, am putea cita nenumărate fapte care dovedesc cît de profund interesat este cititorul în bunul mers al publicațiilor noastre, al literaturii noastre în genere.

A fost deajuns, de pildă, ca în urmă cu 3 luni să supunem discuției schița „În treacăt“ a lui Nicolae Velea, ca într-un interval scurt să ne sosească la redacție din Dobrogea sau din Oltenia, de la profesori sau agronomi, zeci de scrisori în care se exprimau păreri dintre cele mai prețioase nu numai cu privire la schița respectivă, ci la întreaga activitate literară a tinerilor noștri prozatori.

Dar cititorul nostru nu s-a mulțumit numai să-și spună părerea atunci cînd redacția a apelat la ajutorul său în dezbaterea și clarificarea unor probleme. Nu o dată discuțiile au pornit ca urmare a inițiativei ivite din rîndul cititorilor. Să ne amintim în acest sens de dezbaterile fructuoase cu privire la literatura romînă în școli, dezbateri cerute cu insistență atît prin scrisori cît și la șezătorilor noastre, de către numeroși elevi și profesori. Sînt multe asemenea exemple care ne-au demonstrat, nu o dată, cît de adînc înțelept este sfatul partidului nostru de a avea un contact strîns cu cititorul nostru, care e în același timp și eroul operelor noastre.

Contactul acesta l-am realizat și mai bine prin organizarea celor cîteva sute de întîlniri care au avut loc în această perioadă. Puține sînt regiunile țării unde revista noastră să nu fi organizat obișnuitele sale turnee literare cu prilejul cărora scriitori, redactori și colaboratori ai revistei să nu se fi întîlnit cu mii și mii de oameni.

Abia apăruse primul număr al revistei cînd în sala de festivități a uzinelor de utilaj petrolier și chimic, sute de muncitori aveau prima întîlnire cu reprezentanții noii reviste.

Emoția acelei prime întîlniri avea să ne încerce de sute de ori, fie la Grivița Roșie în Capitală, fie la Calafindești în nordul regiunii Suceava ori în punctul cel mai sudic al țării, la Zimnicea.

Numai în anul 1960, de pildă, au avut loc peste 50 asemenea șezători la care au participat în jurul a 25.000 de oameni și la care au citit din lucrările lor un număr de 40 poeți și prozatori.

Uneori, într-o singură regiune, în decurs de numai 6 zile, 2—3 grupuri de scriitori au avut cîteva zeci de întîlniri. Așa s-a întîmplat în luna februarie a acestui an, cînd datorită ajutorului Comitetului regional de partid, în regiunea București s-au ținut 31 de asemenea întîlniri cu cititorii. Ele au căpătat uneori forme de-a dreptul neobișnuite, ca în comuna Piatra din raionul Zimnicea, unde într-o seară de iarnă, la întîlnire au venit peste 2000 de oameni care s-au strîns în plină uliță, sală pentru un asemenea impresionabil auditoriu de poezie neexistînd încă în localitate.

Dar, cînd vorbim de aceste întîlniri, de aceste consfătuiri cu cititorii ne amintim nu numai aspectul lor sărbătoresc. Cititorul are bunul obicei ca atunci cînd te primește cu pîine și sare ca pe un prieten scump, tot ca unui prieten să-ți și ceară acele lucruri de care are nevoie. Iar cititorii, după cum bine știm, nu ne cer nouă scriitorilor și redactorilor decît să tipărim în revistele noastre acele opere în care să se regăsească cu tot ce au ei mai reprezentativ în viața și munca lor. Tocmai de aceea, nu o dată, cuvîntul cititorilor a fost pentru noi pildă strălucită de apreciere cu exigență artistică înaltă a operelor noastre. Parcă aud și acum cu cîtă perspicacitate vorbeau despre lipsurile unor versuri muncitorii de la Electroputere-Craiova, colectiviștii din Giulești-Sighet sau textiliștii de la Roșiorii de Vede.

Tocmai de aceea, în această zi de sărbătoare, gîndurile redactorilor și colaboratorilor „Luceafărului“ se îndreaptă pline de recunoștință către prietenii lor scumpi și apropiați, tinerii cititori ai revistei.

Fie ca această strînsă colaborare o dată cu numărul 100 să se însutească !

Niculae Stoian

ÎN LOC DE POȘTA REDACȚIEI

S-au împlinit, deci, o sută de numere, o sută de jumătăți de luni, de cînd chipul „necunoscutului nostru colaborator“, cum îl numeam pe atunci, la început, s-a conturat, din ce în ce mai stăruitor, în fața cititorilor și a noastră. S-a conturat în zeci și zeci de nume care, de aici, din această pagină, au trecut în celelalte pagini ale revistei, sau în alte reviste, lîngă poeme sau proze, mărturisind, și pe această cale, marea perioadă de înflorire a literaturii noastre. Trimise din toate colțurile țării, manuscrisele celor ce bat pentru prima oară, de multe ori chiar cu primele lor încercări, la poarta literelor, au destăinuit nume și nădejdi noi. Oficiul nostru de corespondent a fost acela de a semnala tot ceea ce ni se părea că mărturisește vitalitatea artistică incipientă, și acum, după o sută de numere de revistă, cînd privim vraturile de scrisori în lectura cărora am stăruit zile și nopți, nu putem să nu încercăm sentimentul unei responsabilități sporite. Numele celor care, debutînd prin simpla citare a unor versuri, la poșta redacției, au trecut mai departe, la debutul propriu-zis,nu ne oprește să nu ne punem întrebarea : oare nu am trecut uneori cu vederea peste promisiuni închise în manuscrise citite prea în grabă ? Oare fiecare scrisoare a primit răspunsul cel mai indicat, în termenii cei mai indicați ? Desigur, fără convingerea profundă că procedăm într-adevăr obiectiv nu se poate lua stiloul în mînă pentru a răspunde unui începător. Dar, revăzînd acum drumul parcurs, întrebările de mai sus se impun de la sine. Străduind să ajute la formarea schimbului de mîine al literaturii, revista noastră poate enumera, cu legitimă mîndrie, destule nume tinere care au depășit stadiul primelor promisiuni. În această privință, însă, niciodată, nu se poate spune că s-a făcut totul, sau măcar că s-a făcut prea mult. Gîndul că poți sluji nemijlocit afirmarea și îndrumarea, chiar în mică măsură, unor talente încă necunoscute este tonic numai în măsura în care între poșta redacției și celelalte pagini ale revistei pulsează mereu sînge proaspăt. Altfel, acest gînd poate deveni chinuitor. Nu este prea greu să dai sfaturi judicioase începătorilor : mai citește, exersează, fii atent la fiece cuvînt, etc. Nu este prea greu nici să dai note bune și proaste pe lucrările altora, mai ales cînd semnatarii sînt complet necunoscuți publicului. Greu este să nu pierzi din imensitatea corespondenței nici un cuvînt care sună a poezie sau proză autentică. Corespondența aceasta este formată, trebuie să o spunem, în cea mai mare parte din simple lucrări, într-o formă oarecum literară, dar fără legături directe cu literatura, cu fondul ei. Fără îndoială, faptul că sute și mii de tineri înțeleg să-și consacre timpul liber scriind versuri sau proză, și în primul rînd versuri, nu este lipsit de importanță. Revoluția noastră culturală a ridicat la lumina artei mase mari de oameni, ieri lipsiți de aceste bunuri majore ale vieții, și dorința de a-și exprima propriile gînduri pe calea imitării operelor citite și îndrăgite este un reflex firesc al setei de cultură. Dar, acordînd toată importanța cuvenită unor asemenea manifestări, nu le putem trece totuși în categoria creației literare. Tînărul care a primit un răspuns negativ referitor la versurile care își trădează singure cutare sursă clasică sau contemporană, se supără, trimite redacției o scrisoare nervoasă sau zeflemitoare, contestă competența celui ce i-a răspuns, etc. Oricine scrie, simte atît de imperios nevoia de a se vedea publicat, încît un refuz ia proporțiile unei crime de les-literatură. Înțelegînd perfect aceste stări sufletești, pe care fiecare poet le-a trăit la timpul potrivit, noi nu putem totuși accepta confuzia între creație și aparență literară. Dar, și de aici începe marea responsabilitate a poștei redacției, la începători, chiar dacă nu la toți, aceste două noțiuni fac deseori casă comună.

A descoperi trăsătura proprie printre imitații și locuri comune, a observa expresia nouă printre cuvinte uzate sau improprii, printre stîngăcii sau teribilisme, aceasta este una dintre laturile cele mai importante, dacă nu cea mai importantă, a rubricii de față. Am servit-o pe măsura posibilităților noastre. Răspunsurile, uneori prea laconice sau insuficient de clare sau fără exprimări concrete, ca și alte insuficiențe ale muncii desfășurate aici, ne-au apărut acum, după trecerea celor o sută de numere, mai evidente. În viitor ne vom strădui să le evităm. În același timp, îi rugăm pe corespondenții noștri să nu citească numai răspunsurile ce li se adresează personal, deoarece această rubrică, deși pare alcătuită din note disparate, alcătuiește un tot și ceea ce lipsește într-unul dintre răspunsuri poate fi găsit în coloana de alături. Cineva este nedumerit că nu i s-a răspuns la cutare întrebare în legătură cu sonetul. Dar în același număr, pentru a nu mai vorbi despre alte numere anterioare, se află un adevărat articol despre tema în cauză.

„— De acord, spune corespondentul, dar de ce nu mi se răspunde **mie** ?“ Pentru simplul motiv că asemenea răspunsuri se adresează tuturor, așa cum, de altfel, se adresează întreaga revistă. Rubrica noastră are, în primul rînd, rolul de a sublinia primele manifestări ale talentelor. De cîte ori deschidem un plic încercăm aceeași emoție : dacă aici, în aceste pagini scrise mărunt, este **el**, poetul sau prozatorul pe care îl așteptăm ? Îl așteptăm chiar după ce a venit, deoarece așteptăm mereu un altul, din șirul nesfîrșit al celor ce vor adăoga alte capitole în istoria literaturii romîne.

Dacă aici, în paginile acestea scrise mărunt, este certificatul de naștere al celui ce va cînta, mîine, biruința comunismului pe întreaga planetă sau va scrie primul roman, nu de anticipație, despre orașele selenare ? Tînărul miner, tractoristul, elevul, ostașul, toți cei care ne încredințează rodul trudei lor literare îl anunță, fiecare altfel, pe scriitorul încă necunoscut, poate chiar sieși, și de aceea numărul uneori copleșitor de scrisori nu ne sperie, ci, dimpotrivă, ne încredințează că din această mișcare generală către creația literară vor ieși noi și noi talente, mereu alte valori ale artei noastre realist-socialiste.

De aceea, la acest popas ce înscrie un centenar modest, nu ne-am adresat numai unor începători, ci, ca într-un mesaj solemn, „tuturor ! tuturor ! tuturor“ ; paginile revistei vă așteaptă pe voi, scriitori ai zilelor de mîine ! Vă așteaptă cu dragostea frățească a iubitorilor de frumos, pentru a cînta împreună măreția și profunzimea zilelor noastre, eroismul și puritatea sufletească a celor ce făuresc socialismul, pregătind de pe acum vîrsta de aur a comunismului.

Mihu Dragomir

Mic dicționar poetic

TOT DESPRE EXERCIȚII

Un prieten ne-a atras atenția că recomandarea unor exerciții pentru începători seamănă a dogmatizare. Depinde, fără îndoială, de înțelegere. Geniile își croiesc propriile lor măsuri, și cînd intrăm în laboratorul unui asemenea creator rămînem uimiți văzînd cîtă muncă și material s-au cheltuit pentru o singură operă, sau, dimpotrivă, nu mai găsim nimic. Poetul și-a elaborat opera fără consum exterior, țesînd mătasa din el însuși, ca viermele de mătasă. Dar, în definitiv, o literatură nu se face numai cu genii. Dacă ar fi așa, în mod fatal între genii tot s-ar stabili o ierarhie a valorilor, și rezultatul ar fi că nivelul general al literaturii ar avea de cîștigat, dar începătorii tot ar trebui să înceapă prin a învăța. Nu ne adresăm, deci, celor care se simt deasupra primelor lecții, ci acelor tineri care vor să cunoască meșteșugul poetic, poate chiar fără să viseze nemurirea.

„Cu ce să încep — ni se adresează un tînăr — pentru a-mi organiza imaginile ?“ Tînărul are simțul rimei, scrie poate prea ușor și de cum a pus condeiul pe hîrtie, versurile pornesc să se înșire grăbite, sporindu-și fără încetare numărul. Pentru a spune cît mai mult, tînărul scrie cît mai multe. Ce l-am putea sfătui ? Desigur, mai întîi revederea versurilor. Șlefuirea și reșlefuirea, vorba bătrînului Boileau, rămîne o sarcină poetică de prim rang. Dar pînă la șlefuire, versurile au fost scrise, și începătorul vrea ca, de la bun început, să-și organizeze gîndurile, dîndu-le un contur precis. Metode sînt destule, dar sîntem înclinați a-i recomanda vechiul, elegantul, nemuritorul sonet. De cum ai pus mîna pe condei știi că trebuie să te oprești la cel de-al patrusprezecelea vers. De la prima rimă, știi că va trebui să-i găsești încă trei surori și, dacă vrei cu adevărat să exersezi, nu te oprești la rima cea mai facilă, ci cauți înadins pe cea mai recalcitrantă. Două catrene — expunerea. O terțină, pregătirea concluziei. Ultima terțină — fiecare vers ca termenii unui silogism. Compară apoi primul vers cu ultimul, și vezi dacă imaginea este completă. Încearcă apoi să scrii, chiar în proză, ceea ce crezi că ai lăsat pe dinafară. Dacă ai lăsat ceva important, reia sonetul de la capăt. Și așa de cîteva ori, pînă cînd socotești că ai cuprins în cele patrusprezece versuri esențialul. Apoi închide caietul și nu te gîndi să publici sonetul. Lasă-l pentru a-l reciti mai tîrziu, cînd vei fi un poet cunoscut. Atunci reia-l, pentru că abea atunci îi vei vedea defectele.

Repetăm, nu este un sfat pentru poeți. Numai pentru cei ce se socotesc, ei înșiși, începători.

Două schițe de Tudor Ursu

Amintire

Văzută de aici din vale, brigada răsfirată pe coastă, la prășit, semăna cu un pieptene colorat, ținut puțin într-o parte, care smulge buruiana dintre firele de porumb, lăsînd în urmă locul negru, dungat de verdele foilor abia înălțate.

Mai aveau puțin și terminau al patrulea rînd, în drumul dealului, la nucul lui Oarcă. Și-i dădeau zor. Din cînd în cînd, fierul unei sape lucea în soare.

Din cînd în cînd glasurile lor subțiri se amestecau cu cîte-un fir de cîntec și uneori rîsul începea în capătul de sus, cu Lia lui Dangă și străbătea tot șirul pînă la ultima, la Florea Vetii.

Au ajuns și s-au așezat sub roata de umbră a nucului, să se odihnească, să mănînce — și mai aveau ceva de făcut : s-o necăjească pe Floarea că rămîne în urmă.

Erau în toi și cu una și cu cealaltă, cînd au auzit sus în drum, o căruță oprindu-se și pe Neculai ăla mic, strigînd cît îl ținea gura :

— Băăăi ! Veniți să vă arăt ceva ? !

— Dă-l tu încolo ! Ne minte ! măcar de-ar fi singur, să-l scărmănăm un pic !

S-au aplecat să-l vadă pe sub crengile nucului. Stătea proțăpit în picioare, pe leagăn și vîntura o mînă, în care ținea ceva.

— Hai băăă ! urniți-vă de la umbră, să v-o arăt pe Lia despuiată, băă !

S-au uitat una la alta, toate la Lia și Lia la ele, apoi într-o secundă locul a rămas gol.

Au năvălit pe căruță și cît ai clipi, din nefericitul de Neculai nu se mai vedea decît o mînă, ținînd cît putea mai sus, o fotografie. L-au răsturnat cu leagăn cu tot și i-au smuls-o. O apucase Lia și se strînseseră toate în jurul ei, căutînd cu ochii minunea.

În poza cam ștearsă și îngălbenită se vedea într-o parte, în stînga, primăria cu notarul și plutonierul pe prispa de ciment în poziție de drepți, iar în cealaltă, oamenii adunați în jurul ciurdei lui Dangă țiganul : Dangă cu doaga lui de vioară, nevasta cu fustele atîrnînd și cu desaga de strîns mălaiul pe umăr și în fața lor, puradeii. Lia și ăi trei frați mai mici țineau paporudele goi pușcă. Băieții cît o șchioapă, aplecați puțin în jurul ei și ea înălțată pe vîrfuri, frîntă din șolduri, se învîrtea amețită...

...Și toate se învîrteau o dată cu dînsa, acoperișul primăriei, crucea din vîrful bisericii, vîrfurile plopilor și soarele care o ardea în creștet și pămîntul sub tălpile lipăind în colb. Simți gustul amar în gura cleioasă de sete și buzele tremurînd începură să se miște fără sunet :

Paparuda-ruda,
Dă-i doamne cu uda !
Paparuda-ruda...
— Joacă Lio, joacă ! ne dă mălai, fă !
Paparuda-ruda ! făcea vioara lu'tat-su...
Paparuda-ruda, scînceau ăia mici...

O clipă Lia se îngălbeni ca șofranul. Aștepta parcă să simtă în obraz, snopul apă rece cu iz de mîl, din găleată...

Dar fetele rîdeau de Neculai, care se sbătea să scape din mîinile lor.

— Ce-aveți mă, cu mine ? Ce-aveți ? Am găsit-o-n pod la sfatu' vechi !

— Îți trebuie poză, ai ?

Și-au dat să se repeadă iar, dar s-au speriat caii și-au luat drumul în galop.

Fetele rîdeau, rîdea acum și Lia, uitîndu-se la poză... și ele... nu vedeau că Lia rîde cu lacrimi.

Somn

Mai erau cîteva minute pînă la plecarea forestierului. Vagoanele acoperite erau pline, așa că ne-am urcat împreună cu alte grupuri pe un vagon platformă.

Avusesem o zi frumoasă. Eram veseli și gălăgioși.

Locomotiva a șuierat scurt, a smucit șirul de vagoane și am început să alunecăm încet, abia simțit. Dar ce să faci ? Trenul nu era numai al nostru — și din dreptul peronului, unde stătuse de vorbă cu șeful stației, o matahală de om se agățâ de scara vagonului și se săltă pe platformă. Am procedat toți ca o clasă de elevi în recreație, în care intră un profesor morăcănos.

Ne-a salutat scurt, cu mîna la pălărie și s-a uitat semnificativ în jur, căutînd un loc. Ne-am înghesuit cum am putut și el s-a așezat privindu-ne pe sub borurile cam pleoștite ale pălăriei.

Nu-mi plăcea de loc. Salutul scurt, așa, doar ca să fie, privirea insistentă cînd a vrut să se așeze, felul cum ne cerceta cu ochii micșorați de parcă ar fi vrut să ne cîntărească. Avea un obraz colțuros și neras de nu știu cîte zile, ceea ce-i dădea un aer aspru, morăcănos.

Într-un tîrziu adormi și, încet, începu să se întindă. Pusese capul pe un rucsac și cu picioarele în niște bocanci mari și noroiți, împinsese hainele noastre de ploaie, pînă aproape de marginea platformei. S-a mai mișcat o dată și a pus un bocanc peste un bidon. Am tras bidonul, dar nu s-a trezit. Dormea mai departe, cu pălăria căzută puțin pe față și cu mîinile adunate pe o desagă mai mult goală.

L-am lăsat și m-am întors să mai văd munții rămași în urmă, dar nu-i mai zăream. Ziua se strica, acum la sfîrșit. Din susul văii cobora pîcla, ca o cortină, între două coame împădurite. Se întunecase — și un curent rece și umed împingea parcă și trenul mai repede.

Ne-am oprit, cu toate frînele scrîșnind, într-o stație. Un bătrîn cu o șapcă verzuie de pădurar pe cap, striga pe cineva pe lîngă vagoane.

Ajuns în dreptul nostru, se opri și se ridică pe vîrfuri :

— Măi Gheorghe ! Gheorghe ! Ce faci, mă ? Ia zgîlțîie-l puțin taică ! Îmi făcu semn să-l trezesc pe omul adormit. Auzi, măi Gheorghe, a zis cumnată-tu, să treci pe la maică-sa, să-i ceri niște schimburi curate să i le aduci mîine cînd treci înapoi. Te-a căutat aseară la ăla de șapte.

— Bine, trec, mormăi Gheorghe încă pe jumătate adormit. Da' el nu s-a dus acasă ?

— E ! parcă tu nu știi, adăugă rizînd bătrînul, tot dă tîrcoale pe la fierăstraie, la „a mare“, la fină-mea. I s-o fi făcut și lui de însurat...

— I s-o fi făcut, spuse și Gheorghe, luînd puțin din rîsul bătrînului.

— Da'... ia spune ! întrebă pădurarul cu ochii în lungul trenului, ați terminat ? le-ați dat gata ?

— Păi... ieri am trimes patru și azi patru...

— Le-ați făcut, mă?? În trei zile?!? Opt vagoane în trei zile !!? Voi sînteți... sînteți... și nu găsi cuvîntul. Așa ceva n-a văzut valea asta de cînd e ea ! Auzi... opt vagoane, în trei zile !

Își freca ceafa cu palma și se uita la buștenii lungi din vagoanele care începuseră să treacă pe lîngă el.

— Nea Pavele, strigă Gheorghe ridicat în picioare, spune-i lu' ăla să nu mai bată drumu' pînă la gară ! Să stea la potecă, la pod. Le leg bine și i le arunc !

Apoi s-a așezat și după puțin a adormit din nou, întins peste lucrurile noastre.

Trenul cobora mai departe în ocoluri largi. Uneori pe sub norii groși și obosiți de frămîntare, soarele prindea loc între creste și ne arăta valea pînă departe, și lumina fața omului adormit, care-mi părea acum cunoscută, apropiată.

ENESCU
DESPRE MARI MUZICIENI ŞI INTERPREŢI

Călăuziţi de ideea îmbogăţirii patrimoniului de cercetare cunoscut şi considerînd că putem aduce o contribuţie la cunoaşterea lui George Enescu, ne îndreptăm atenţia asupra unei colecţii particulare inedite [1]), care cuprinde o importantă corespondenţă, programe ale marilor manifestări muzicale din ţară şi străinătate, critici purtînd semnături competente, fotografii şi care, în ansamblu, se completează cu mărturisiri ale marelui muzician ce mai dăinuiesc în memoria celor care i-au fost aproape.

O parte din piesele ce alcătuiesc această colecţie au fost strînse de George Enescu şi trimise din străinătate, cu recomandări repetate de a fi păstrate. Enescu însuşi avea o asemenea colecţie, care din păcate a fost distrusă în bombardamentele din 1944.

★

Din scrisori, din destăinuirile sale cît şi din „Amintiri" reiese că, în general, Enescu nu s-a călăuzit de ideea întocmirii unor clasificări rigide pentru stabilirea unei ierarhii a marilor muzicieni, ci s-a limitat doar la sublinierea acelor nuanţe care îi deosebeau.

Amintindu-şi şi de Jacques Thibaud, fostul său coleg de la Conservatorul din Paris, care l-a precedat în clasa lui Marsick, Enescu a renunţat la acest principiu, mărturisind în „Amintiri" : „...Da, dar Thibaud este rivalul meu. Am oare eu dreptul să scriu acest cuvînt ? Thibaud care era mai în vîrstă decît mine cu un an, n-a avut niciodată rivali... (era) unic în lume",

Aceste cuvinte au fost scrise după moartea lui Thibaud.

Violonistul francez a fost un mare prieten al ţării noastre, concertînd de multe ori, în decursul lungii sale cariere artistice, în faţa publicului bucureştean.

Prima sa manifestare artistică în Bucureşti [2]) a însemnat un insucces.

După aproape trei ani, venind din nou la Bucureşti, Thibaud a dat două recitaluri cu concursul pianistului David Blitz, la 3 şi 5 decembrie 1907, în sala Ateneului.

Enescu care era în Franţa, aflînd de succesul „rivalului", mărturisea într-o scrisoare din 2 ianuarie 1908 :

„Acuma să vorbim despre Jacques : sînt atît de fericit să constat, în sfîrşit, bunul gust dezvoltat în masă [3] la compatrioţii mei ! Îţi aminteşti de primirea proastă ce i s-a făcut cu trei ani în urmă... şi a luat o frumoasă revanşă, spre onoarea întregei noastre ţări",

Enescu a dorit şi s-a străduit toată viaţa, ca publicul nostru să ajungă la nivelul artei adevărate. Era fericit cînd constata un progres sau orice fapt care putea să însemne premiza unei pregătiri muzicale colective.

Se ştie că Jacques Thibaud şi-a făurit un strălucit renume şi în domeniul muzicii de cameră. Împreună cu Pablo Casals şi cu Alfred Cortot alcătuise celebrul „trio", ale cărui înregistrări i-au purtat faima pînă astăzi.

La primele concerte, acest trio s-a lovit de indiferenţa publicului parizian, considerat „evoluat". George Enescu, iubitor pasionat al muzicii de cameră şi-a exprimat toată dezamăgirea faţă de incapacitatea publicului din capitala Franţei de a înţelege şi simţi geniul artei interpretative a acestor trei prieteni ai săi, pe care în „Amintiri", îi numea cu glumeaţă dar caldă simpatie „cei trei muşchetari".

În noiembrie 1907 scrie din Vaux-le-Perul :

„Am ascultat „divinul trio" la Gaveau [4]) ; o execuţie minunată, dar un public stupid de rece şi prost. Noi înşine nu înţelegeam aceasta, dar totuşi nu îndrăzneam şi nu puteam face nimic împotriva răcelii generale".

„Exaltarea" [5]) lui Enescu se manifesta pentru Thibaud, atît ca solist cît şi ca interpret de muzică de cameră, resfrîngîndu-se, în acest ultim caz, asupra celor trei artişti.

Prietenia între Enescu şi Thibaud a luat forma unei comuniuni artistice în concertul de sonate dat la Lyon la 13 mai 1949. Enescu la pian, Thibaud la vioară, au interpretat Mozart şi Beethoven. A fost poate ultimul lor concert împreună, concertul celor „doi complici", cum se intitulează ei, prin condeiul lui Enescu, pe programul de sală al concertului.

★

Unul din violoniştii pentru care Enescu a avut o deosebită admiraţie şi afecţiune a fost Carl Flesch.

Elev al lui Marsick, ca şi Enescu şi Thibaud, Flesch a făcut o strălucită carieră de violonist, concertist şi de profesor. A fost considerat drept unul din cei mai de seamă interpreţi ai lui Bach, Beethoven, Brahms. În muzica de cameră şi-a asociat numele la cel al lui Arthur Schnabel şi al lui Hugo Becker. Cariera de violonist nu l-a împiedicat să activeze intens în dificilul domeniu al pedagogiei. A ocupat cîţiva ani catedra de vioară de la Conservatorul din Bucureşti, ţinîndu-şi în continuare cursurile la Conservatorul din Amsterdam, la Curtis-Institute din Philadelphia, la Hochscule din Berlin iar mai tîrziu la Paris.

Într-o scrisoare, trimisă din Olanda, în Octombrie 1907, Enescu scria :

„Bimbi [6]) este un om adorabil şi împreună cu Thibaud sînt singurii care au interpretat bine sonata mea [7]) A fost şi mai bine redată la Berlin decît la Amsterdam [8]) dar nu ştiu încă dacă critica a comentat-o şi o va comenta vreodată ; cea din Amsterdam mi-a fost în mare parte favorabilă, mult mai mult decît m-aş fi aşteptat pentru această aiurită compoziţie proprie, care totuşi a avut privilegiul de a fi apreciată de Flesch, care dealtminteri, i-a înţeles minunat caracterul sumbru şi pasionat. El a făcut progrese enorme din punct de vedere muzical ca şi în privinţa sonorităţii şi este un om de o inteligenţă şi de o cultură puţin obişnuită, de o educaţie desăvîrşită, gentil şi afabil la maximum, în sfîrşit demn de admiraţie şi de simpatie din toate punctele de vedere".

Relaţiile între Flesch şi Enescu s-au sprijinit totdeauna pe o admiraţie reciprocă Ne-am depărta de subiectul acestui articol dacă am arăta şi felul în care Flesch îl aprecia pe marele nostru artist.

★

În cuprinsul articolului am amintit de Marsick, fostul profesor de vioară al lui Enescu, Thibaud şi Flesch.

În 1933, la Liege, a avut loc comemorarea acestui strălucit pedagog, la care au participat printre alţii şi foştii săi elevi.

O carte poştală ilustrată, evocatoare şi plină de farmec (vezi reproducerea), subliniază legătura de prietenie între aceşti trei mari artişti :

„După o comemorare Marsick, cei trei elevi care au participat, vă trimit amintirile lor cele mai bune".

Urmează semnăturile Flesch, Thibaud, Enescu, cu încă alte cîteva cuvinte avînd înţelesul celor de mai sus.

★

În orice prezentare biografică a lui George Enescu — cît de succintă ar fi — numele lui Eduard Colonne va fi întîlnit foarte des. Vom aminti doar cîteva date :

În februarie 1898, Ed. Colonne dirija în primă audiţie Poema Română. Un an mai tîrziu aceeaşi baghetă prezenta în primă audiţie Fantezia Pastorală. În 1906 sub conducerea aceluiaşi Colonne a avut loc prima audiţie a Simfoniei I-a.

Încheiem scurta evocare a lui Colonne, amintind cuvintele spuse de Enescu, nu o singură dată, destinatarei scrisorilor :

„...dacă nu era Colonne poate că nu aş fi reuşit..."

★

Din „Amintiri" reiese că George Enescu a fost un mare admirator al compozitorului Camille Saint-Saens, de al cărui sprijin şi afecţiune s-a bucurat totdeauna [9]).

Enescu calitica drept pigmei şi invidioşi pe detractorii acestui mare compozitor. Îl considera pe Saint-Saens drept unul din cei mai mari orchestratori din lume, alături de Berlioz, Dvorak, Rimsky Korsakov şi Mahler.

Enescu îşi manifestă rezerva numai în privinţa lucrărilor pentru vioară. Îi plăcea foarte mult concertul în „Si minor", cu al cărui „Alegro" a obţinut în 1899 Marele premiu de vioară al Conservatorului din Paris, dar nu-şi ascundea nemulţumirea pentru un pasagiu din final.

Completăm şi întărim caracterul acestor păreri exprimate în „Amintiri" prin cuvintele din scrisoarea din Angers (1907) compusă cu prilejul unui concert al său :

„Poimîine în program, Concerto în la minor de Bach şi Rondo Capricioso de Saint-Saëns, nu sînt eu acela care să îi cerui să cînt pe aceşta din urmă, ţi-o jur" [10]).

Şi totuşi... „Rondo" de Saint-Saëns a fost inclus de multe ori de Enescu în programele sale de concert.

Cităm fragmente dintr-o critică — apărută în revista Le Monde Musical, critică pe care se află însemnarea făcută de Enescu : „Decembrie 1922" :

„Enescu ! Unul din cele mai mari nume ale viorii şi ale Muzicii. Mulţimea l-a transformat într-unul din zeii săi favoriţi. Compozitor prodigios, dirijor fulgurant, pianist remarcabil, Enescu este un fel de atlet complet al Muzicii.

...Avem impresia că în mîna sa, vioara este un instrument prea mic, o jucărie şi că nu-i ajunge pentru a reda toate gîndurile sale, toată strălucirea vieţii sale interioare. Este evident că prin aceasta se deosebeşte de violoniştii exclusivi, un Thibaud, un Kreisler şi că pentru acest motiv interpretările sale par a depăşi uneori posibilităţile viorii..."

★

„Slavă Domnului, scenele sălilor de concert nu au fost construite numai pentru virtuoşi. Ele sînt ocupate uneori de o orchestră şi de dirijorul ei...

...Îmi place foarte mult să dirijez...

...Oh ! Minunata senzaţie, mi-o închipui asemănătoare cu aceea a organistului atît de mic, care stăpîneşte un instrument atît de puternic ! Te afli acolo, minuscul, şi dezlănţui furtuni"...[11]).

Enescu mărturisea că nu avea 15 ani împliniţi cînd a dirijat o mică orchestră din Paris şi... pînă în ultimii ani ai vieţii „a dezlănţuit furtuni" cu orchestrele cele mai mari din lume.

Înainte de primul război mondial s-a gîndit la posibilitatea de a alcătui o orchestră proprie, însă realizarea acestui proiect era legată de mari sume de bani. „Daţi-mi un milion şi voi avea orchestra mea. Ce vis nebunesc !" spunea el unor prieteni.

Nu avem intenţia de a vorbi despre Enescu dirijor, deşi tema ar dezvălui şi actualiza multe aspecte şi date interesante, dar a trebuit să evocăm şi această „meserie" a sa, pentru a ajunge la orchestrele pe care le-a dirijat, acei interpreţi de ansamblu, pe care îi preţuia atît de mult.

În această privinţă „Amintirile" sînt mai sărace.

În lumina unor scrisori inedite, ne vom referi la două orchestre şi în primul rînd la orchestra Colonne.

„Orchestra Concertelor Colonne", era, cum ne dovedeşte un program din 1905, în al 34-lea an de activitate artistică, întemeiată de Colonne din fosta orchestră a Concertelor Teatrului Châtelet, şi-a cîştigat o reputaţie universală.

La începutul anului 1923 a avut loc primul turneu al lui Enescu în America.

Acest turneu i-a prilejuit să apară sub trei înfăţişări : de compozitor, dirijor, violonist. La reîntoarcerea sa în Franţa, Enescu a apărut în faţa publicului parizian, într-o singură seară de concert, sub aceleaşi trei aspecte ale vieţii sale muzicale.

Cu această ocazie, într-o scrisoare din 11 martie 1923, el mărturiseşte :

„Chou [12]) a avut bucuria de a concerta cu Orchestra Colonne, două zile în şir, ceea ce a făcut şi în America : a cîntat la vioară şi a dirijat după aceea din lucrările sale. Ieri, concertul de Brahms şi I-a Rapsodie Română, astăzi concertul în „la minor" de Bach şi Rapsodia pentru vioară de Lazzari şi prima mea suită pentru orchestră (cu preludiul la unison, etc.). Orchestra este minunată şi binevoitoare la maximum..."

În martie 1924, la reîntoarcerea sa din cel de al doilea turneu în America, se prezintă în faţa publicului parizian, într-o manifestaţie muzicală de un interes sporit pentru noi, ţinînd seama că aceasta a fost consacrată în parte muzicii româneşti.

Concertul a avut loc la 29 martie în Sala Châtelet, avînd concursul orchestrei Colonne condusă de Gabriel Pierne.

Programul cuprindea „Acteon" de Alfred Alessandrescu, dirijat de autor (lucrare pe care publicul din Paris o mai ascultase în 1920), Concertul în mi major de Bach şi Poemul de Chausson, în interpretările lui Enescu, Dansurile din „Oedip" în primă audiţie, dirijate de Enescu şi în încheere, Rapsodia Română de Stan Golestan, cu Pierne la pupitru.

Înaintea acestui concert [13]), la 27 martie, Enescu scria :

„Sîmbăta ce vine cînt cu Orchestra Colonne şi dirijez scurtele mele dansuri din Oedip. Nu voi avea la dispoziţie decît o scurtă oră pentru repetiţii, dar totuşi sper că totul va merge bine, avînd în vedere marea îndeminare a orchestrei".

Criticile acestui concert, pe care autorul lui Oedip le-a trimis în ţară, exprimă sub semnăturile lui Robert Dezarnaux, Alfred Bruneau, Robert Brussel şi alţii, înalta lor apreciere pentru muzica românească.

Citäm scurte fragmente din critica lui Robert Brussel din „Le Figaro" apărut la 31 martie 1924.

„...Confruntarea celor trei creaţii româneşti ne oferă posibilitatea de a ne lămuri asupra evoluţiei unei şcoli, care, prin legăturile ei cu arta noastră, ne este foarte dragă".

„...Interesul pentru Simfonii, pentru muzica de cameră, pentru „Oedip"-ul lui Enescu, nu poate fi limitat la fruntariile ţării sale. Noi am căutat şi altceva decît specificul românesc şi am găsit : este însăşi muzica..."

„...Savoarea acestei muzici rustice (a lui Stan Golestan n.a.) ne-a făcut să iubim frumosul chip al Rominiei".

„...(Alfred Alessandrescu N.A.) ...cunoaşte toate tainele necesare pentru construcţia unei opere somptuoase..."

Robert Brussel încheie critica sa cu aceste cuvinte :

„Şcoala Românească are de aci înainte o soartă precisă. Are un maestru care se numără printre primii ai epocii. Discipolii săi vor căpăta o personalitate proprie...

Viitorul ne va spune ce vom căpăta de la un Jora, un Cuclin, un Mihalovici, un Brăiloiu, un Ottescu..."

★

„Acest colos al lumii muzicale moderne, George Enescu, contribuţia Rominiei la geniul muzicii contemporane, a apărut ieri pentru prima oară aci, ca oaspe dirijor al orchestrei din Philadelphia".

Cu aceste cuvinte începe criticul muzical al ziarului Philadelphia Record comentariul primului concert al turneului lui George Enescu în America [14]).

Amintim că Enescu a preluat bagheta lui Stokowski, conducătorul permanent al orchestrei, în lipsa acestuia [15]).

În 5 ianuarie 1923, Enescu scria :

„Pînă în prezent au avut loc două concerte cu Philadelphia Orchestra" (admiraaaabilă)".

Programul primului concert, care a avut loc la New York, a cuprins Rapsodia a II-a a lui Enescu şi Simfonia Patetica de Ceaikovski, care încadrau Concertul pentru vioară de Brahms (avînd la pupitru pe Taddeus Rich care conducea acompaniamentul de orchestră). Al doilea concert cuprindea acelaş program, cu singura schimbare că în locul Simfoniei Patetice, Enescu dirija Simfonia I-a în „mi bemol".

În aceeaşi scrisoare citim :

„Mîine seară se repetă concertul.

Execuţii splendide [16]) şi constat o cordialitate a muzicienilor faţă de mine, aş putea spune o **înduioşare** [17]) într-adevăr mişcătoare".

În 20 ianuarie, Enescu scrie din Boston :

„Chou duce o viaţă de cîine, dar a avut clipe de incintare artistică cu „Philadelphia Orchestra"...

Enescu încheie aceste rînduri, anunţînd că turneul cu orchestra din Philadelphia s-a terminat, dar că îşi continuă concertele cu cea din Boston, avînd la pupitru pe P. Monteux.

Un an mai tîrziu, avea să se întîlnească din nou cu muzicienii cu care a avut timp de trei săptămîni o colaborare, în urma căreia, criticul Somers de la „The Washington Herald" scria :

„Foarte rar ai impresia că un dirijor se identifică cu orchestra, că face un tot cu ea ; chiar răspunsul fizic al orchestrei a fost tot atît de perfect, asemănător cu cel al unui corp de balet, foarte bine instruit" Iar criticul William Moore afirma în Washington Times :

.....Sîntem convinşi că dacă Stokowski ar fi fost în sală, ar fi spus cu entuziasm : Eu nu aş fi putut dirija mai bine..."

★

Relevînd aspectul „Enescu despre mari muzicieni şi interpreţi", am evocat şi cîteva personalităţi de mare reputaţie artistică, care prin manifestarea talentului lor, au adus o contribuţie de seamă la evoluţia, consacrarea şi împlinirea geniului de interpret şi compozitor al marelui nostru muzician.

Aceşti artişti au făcut parte din şirul marilor nume ale muzicii din epoca lui Enescu. Către ei s-au îndreptat gîndul său de respect, admiraţie şi recunoştinţă.

Ilie Kogălniceanu

---

1) Colecţia aparţine unei vechi prietene a lui George Enescu, N.D.K.
2) Într-o scrisoare inedită a lui Enescu din ianuarie 1908 reiese că acest concert a avut loc în anul 1905.
3) Sublinierea în textul scrisorii.
4) Sală de concert din Paris.
5) Termen întrebuinţat de Enescu în „Amintiri".
6) Nume familiar dat de Enescu lui Flesch.
7) Cîtînd pe Thibaud, Enescu se refera la concertul de sonate dat de fraţii Joseph şi Jacques Thibaud din 7 februarie 1907, care a avut loc în sala Pleyel (Paris). Sonata amintită este sonata pentru pian şi vioară, în „la minor" op. 6, compusă în 1899, dedicată fraţilor Thibaud, care au prezentat-o în primă audiţie în 1900. Această sonată a figurat în programul concertului din 7 febr. 1907, alături de sonatele lui Mozart (la major), Faure, Frank.
8) La Amsterdam şi Berlin, sonata a fost interpretată de Enescu şi Flesch. Aceasta rezultă dintr-o scrisoare din 8 octombrie 1907 scrisă la Dorohoi : „Bimbi mă cheamă şi el... trebuie să fiu la Amsterdam de simbătă în opt, chiar cu o zi înainte, pentru a putea face repetiţii.
9) Enescu a dedicat lui Saint-Saens Suita sa pentru orchestră, op. 9, compusă în 1903.
10) Sublinierea în text.
11) Citate din „Amintiri".
12) Nume familiar al lui George Enescu.
13) Concertul a avut loc la 29 martie 1924.
14) Critică apărută în ziarul Philadelphia Record din 8 ianuarie 1928.
15) Leopold Stokowski se afla în Europa.
16) Sublinierea în text.
17) Idem.

EXPOZIŢIA TINERILOR ARTIŞTI

Anatole France punea cîndva în gura unuia din personajele sale următorul paradox : „Ah, tinereţea ! Vîrsta promisiunilor de maturitate, care se prelungeşte adesea de-a lungul întregii vieţi !". Expoziţia recentă a tinerilor artişti bucureşteni dă, într-o largă măsură, o replică adagiului lui France. Tinereţea îşi dovedeşte de pe acum maturizarea, există cîteva personalităţi conturate care depun lăudabile eforturi de a exprima realitatea într-un limbaj propriu, subordonat conţinutului. Concluzia expoziţiei e optimistă : tinerii artişti au descoperit, în marea majoritate, izvoarele frumosului oferit de viaţa contemporană.

Regretăm că tinerii artişti, mai cu seamă pictorii, nu au prezentat decît extrem de puţine compoziţii tematice. Dar chiar şi aşa, în împrejurarea în care dominanta expoziţiei o constituie portretul şi peisajul, se poate urmări tendinţa organizării arhitectonice a tabloului, de subliniere a elementului caracteristic cu ajutorul mijloacelor de expresie plastică. Un portret ca acela al lui Ion Voicu, semnat de Petre Achiţenie, sau al ţesătoarei de covoare, realizat de Gabriela Pătulea-Drăguţ, dovedesc o reală forţă de sugestie, datorată unei înţelegeri exacte a psihologiei personajelor. Folosind cu măsură elementul decorativ, Traian Brădeanu realizează şi el un portret interesant ; gama cromatică ni se pare, însă, întrucîtva prea redusă pentru exprimarea sentimentului dominant, de optimism, de încredere în viaţă, pe care-l sugerează trăsăturile bine conturate ale modelului. O construcţie mai solidă se relevă în tabloul „Portretul de zidărită" al lui Vasile Celmare, tînăr înzestrat cu un simţ matur al culorii. Poate că un efort în plus spre reprezentarea mai nuanţată a psihologiei personajului ar elimina impresia de hieratism pe care o comunică tabloul. Portretele lui Constantin Blendea, realizate într-o prelucrare proprie a elementelor artei populare, păstrează încă o înclinare prea evidentă spre decorativ. Semnalăm şi portretul ţăranului din Gura Teghii, semnat de Dan Cristian. Sobru, expresiv, într-o cromatică expresivă în care nuanţele sînt realizate prin suprapuneri tonale, tabloul constituie o frumoasă făgăduinţă din partea tînărului artist.

Prin Ion Nicodim, Vasile Celmare, Viorel Mărgineanu şi alţi pictori tineri, peisajul se afirmă din nou ca un gen apt să reflecte poezia şi dramatismul contemporaneităţii. Nu putem trece cu vederea nici delicateţea unui peisaj ca acela de la Bucium, semnat de Angela Popa-Brădeanu, nici grija pentru expresia dintr-un tablou ca peisajul lui Vasile Savonea, nici lirismul de bună factură, însoţit de o temeinică cunoaştere a construcţiei din lucrarea Sultanei Maitec sau a lui Mihai György. După cum ni se pare elocventă preocuparea, încununată de data aceasta de frumoase rezultate, de a găsi o modalitate personală, de exprimare profundă a realităţii, pe care o demonstrează Ion Sălişteanu. O frumoasă surpriză ne oferă Eugen Patraş, stăpîn pe mijloace viguroase de compoziţie, pe un registru coloristic plin de poezie.

Din păcate, spaţiul nu ne îngăduie să analizăm nici măcar în treacăt realizările unor artişti de încontestabil talent ca Marius Cilievici, Virgil Demetrescu, Gheorghe Freiberg sau Ion Gheorghiu, ale căror lucrări vorbesc cu limpezime de paşii pe care autorii lor i-au făcut spre dobîndirea unei expresii plastice mai sugestive, a unei pătrunderi mai adînci în miezul realităţii.

Şi sculptura prezintă cîteva personalităţi a căror formare a atins un grad destul de înalt. Ne referim aici la Mircea Ştefănescu, înzestrat cu simţul construcţiei dinamice, la Ioana Kassargian, talent viguros, înclinat spre reprezentarea monumentată (în ciuda unor neglijenţe evidente în redarea anatomiei), la Doina Lie, care posedă o ştiinţă reală a distribuirii volumelor. Alături de ei, unii artişti deşi expun pentru întîia dată, ca Ion Olteanu, se afirmă de la început ca individualităţi artistice. Am reproşa, în general, lucrărilor de sculptură o insuficientă pătrundere a universului lăuntric al personajelor, ceea ce duce la prezentarea unor „poze" premeditate, nu lipsite de o oarecare grandilocvenţă.

Am dori să relevăm, la grafică, progresul lui Traian Vasai care pare, în sfîrşit, să-şi fi depăşit vechiul stil care ameninţa să se transforme în manieră. De data aceasta, desenul său e adîncit, mai expresiv, mai nuanţat. De asemenea, Anamaria Smighelschi, artistă foarte tînără, merită să fie semnalată pentru delicateţea lirică a desenului ei, pentru dinamismul compoziţiei.

Din păcate, unii graficieni cunoscuţi, ca Marcel Chirnoagă, Vasile Celmare, Ion Nicodim, Cornelia Daneţ, nu prezintă lucrări noi ; gravurile expuse, fără îndoială valoroase, nu exprimă decît incomplet stadiul actual atins de arta lor. În schimb, putem aminti progresele în sensul realizării unui desen mai alert, mai dinamic, înregistrate de Nicolae Săftoiu în portretul muncitorului forestier. De asemenea, Eugen Mihăescu, mereu în căutarea unui stil care să exprime cît mai exact, prin prisma propriei personalităţi, realitatea contemporană, abordează o linie simplificată, sugestivă, ce subliniază valoarea simbolică a subiectului tratat.

Expoziţia organizată de tinerii artişti bucureşteni consacră, în pofida unor inevitabile carenţe („valoarea aşteaptă, totuşi, numărul anilor" !) un admirabil efort de reflectare complexă, entuziastă, a vieţii de astăzi a patriei.

Dan Grigorescu

Două recitaluri încheie activitatea estivală a Casei de discuri Electrecord, iniţiativă cu atît mai meritorie cu cît constituie una din puţinele manifestări de muzică cultă ale sezonului cald.

Discul E.C.D. — 1019 ne readuce în compania unuia din cei mai înzestraţi pianişti contemporani, Aldo Ciccolini. Sever cu sine, temperament, meditativ, apt să descopere, „viaţa spirituală care palpită în sunetele muzicii", viguros în expresie, pe cît de reţinut, Aldo Ciccolini ne dă măsura talentului său plin de putere şi inteligenţă, prin interpretarea de mare spontaneitate — dar nu şi de exagerată forţare a ritmului —a cinci sonate din uriaşul repertoriu al lui Scarlatti.

Aceste mici şi substanţiale piese de clavecin, transcrise pentru pian, caracterizează prospeţimea îmbietoare a preclasicismului italian, căruia Ciccolini îi dezvăluie graţia tinerească, vivacitatea, ca şi adîncimea interioară, într-o viziune proprie.

Romanticele impromptu-uri schubertiene (în si bemol major şi la bemol major, op. 90), de o construcţie sonoră mai amplă şi mai dramatică sînt interpretate de Ciccolini într-o notă de cald lirism, cu o dăruire sinceră.

Valsul capriciu nr. 6, de Liszt (după Schubert), exuberant, cu planuri sonore savante, completează recitalul. Bine realizat în privinţa calităţii sunetului, discul se prezintă într-o ingenioasă şi evocatoare înfăţişare grafică, datorită lui Vincenţiu Grigorescu.

Cele şapte piese muzicale din care este alcătuit recitalul violonistului Ion Voicu (disc de 30 cm.), interpret îndrăgit de publicul nostru, dar şi de cel de peste hotare, ne comunică preocuparea artistului matur de a îmbrăţişa domenii variate ale repertoriului universal. De la Bach la Locatelli, de la Ysaye la Paganini şi de la Sarasate la Kreisler, compozitori de facturi foarte deosebite, criteriul comun al întocmirii recitalului a fost alegerea unor reprezentative opere de virtuozitate.

Artist tumultuos, stăpîn pe o tehnică remarcabilă, Ion Voicu desluşeşte cu profunzime reliefuI dinamic al construcţiei suitelor lui Bach. Aria pentru coarda sol, din Suita a III-a în re major, a fost interpretată cu o sobră şi reală plasticitate. Apropiat, prin temperament, de compozitorii cu un suflu liric mai direct, Ion Voicu apare cu atît mai convingător în nostalgica Sonată în sol major de Pietro Locatelli sau în Sonata a VI-a de Eugène Ysaye.

Fantezia năvalnică a artistului, susţinută fără greş de expresivitatea arcuşului său acrobatic îşi găseşte însă utilizarea optimă în scrîşnirile lui Paganini şi Sarasate. Cu toţii ne reamintim, de altfel, că acestea sînt chiar piesele cu care îşi răsplăteşte auditoriul Ion Voicu, în bisările repetate. Melodiile lăutăreşti au mai fost imprimate, de curînd, în aceeaşi interpretare, dimpreună cu Balada lui Ciprian Porumbescu, pe un disc de 17 cm.

Cîteva noutăţi, acum, privind discurile din ţările frăţeşti : Preludii şi Fugi de I. S. Bach, interpretate la orgă de W. Schetelich (disc „Eterna") ; tot la orgă, Sonate de Bach, interpretate de Jiri Ropek (disc „Supraphon") ; Simfonia nr. 4 în mi minor de Johannes Brahms, dirijată de Antonio Pedrotti (disc „Supraphon"). Sau, tot pe disc „Supraphon", celebra „Muzică a apelor" de G. F. Händel, în versiune integrală.

Barbu Cioculescu

SPORT ● SPORT ● SPORT

„Viitorul"

Niciodată Federaţia de fotbal n-a primit atîtea laude ca în momentul în care a hotărît să includă în divizia A echipa de juniori a ţării, glorioasă în turneul U.E.F.A. Fotbalul nostru a trăit un real reviriment. Spectatorii au convenit să acorde toată încrederea iorurilor sportive care, preocupate de creşterea nivelului fotbalului românesc, au izbutit să trimită pe gazonul tuns Cicero al stadionului, un unsprezece de o valoare remarcabilă. Au lipsit declaraţiile stoarătoare, pozele protagoniştilor erau — încă — în proprietatea exclusivă a familiilor şi a... iubitelor, s-a lucrat cu modestie şi pricepere. Rezultatul ? Îmi fac o plăcere din a-l reaminti cititorului : am cîştigat categoric meciul cu juniorii iugoslavi şi pentru un an — poate pentru mai mult — cea mai bună echipă de juniori se află la Bucureşti. Campioni neîncoronaţi cu lauri, ai Europei, avem datoria să menţinem troteul U.E.F.A. în oraşul Cişmigiului şi al Căii Victoriei, să ne gîndim de pe acum (ori chiar de ieri, de se poate) la puştii care vor alcătui formaţiile viitoare. Pe actualii învingători, pe care i-am voi o naţională de nădejde, îi urmărim în campionat. Primele două apariţii ale „Viitorului" pe stadioane, au însemnat tot atîtea succese. Liceenii de la „Viitorul" setoşi de cifre mari au surclasat formaţia Minerul, înscriindu-i portarului Mihalache nu mai puţin de 7 goluri, în vreme ce Suciu a cam stat cu braţele încrucişate. În poarta prezumtivului urmaş al lui Voinescu n-a intrat nici un gol. O săptămînă mai tîrziu, jucînd în deplasare la Arad, în compania tinerilor de la U.T.A. antrenaţi — în sfîrşit ! — de Petschowski, puştii au obţinut un puţin sconlat rezultat de egalitate : 2—2.

Dar...

Dar, atenţie ! Se ridică, imperios, cîteva probleme. Ce aşteptăm de la „Viitorul" ? Să cîştige campionatul ? Să învingă mereu ? Vrem „boabe" cu orice preţ ? Formaţia juniorilor, în ciuda startului promiţător e totuşi insuficient pregătită pentru a face faţă totdeauna rigorilor categoriei A. Asta fiindcă îi lipseşte rutina unei competiţii îndelungate, fiindcă băieţii au jucat puţin — împreună — împotriva seniorilor şi rezistenţa lor fizică poate să scadă, de la un meci, dacă se vor suprasolicita pentru a învinge.

Desigur, îi vrem mereu printre fruntaşi. Totuşi, o spunem de pe acum, nu uităm că „Viitorul" a venit în divizia primă ca să înveţe, ca să se pregătească pentru viitoare evoluţii. Vrem ca fiecare jucător să-şi sporească bagajul de cunoştinţe, să devină un virtuos, justificînd încrederea publicului. Dacă juniorii au jucat frumos, îi vom aplauda în ciuda unor eşecuri. Nu trebuie să vedem în echipa nouă o grădină a fericiţilor în care nu se schimbă nimic. Probabil că, periodic, lotul „Viitorului" va fi îmbogăţit cu tineri care se vor remarca pe parcurs. Probabil că unii jucători care nu progresează ori manifestă vedetism vor fi înapoiaţi echipelor de unde au fost luaţi.

Moarte înfumurării băieţi ! Să fie o cinste să faci parte din echipa „Viitorul". Nu uitaţi : pe stadioanele pe care jucaţi voi i-am admirat pe Grosics, Hidegkutti, Ceaicovski II, Ockwink, Edwards, pe Greaves, Marian, Parling, Gogoberidze şi Apolzan !

Care rapidist, dinamovist, petrolist, stegar ori „armatist" va protesta cînd cel care semnează această cronică va striga, o dată cu sutele de mii de spectatori :

— Hai Viitorul !

G. T.

Victoria Ana Tăușan

CASA LINIȘTITĂ

Cadrul negru al ușii, așteptînd
lumina umerilor tăi să inunde.
Ca și cînd ieri ai trecut. Ca și cînd
pentru liniștea ta aș răspunde.

Paharul, din care amîndoi am băut,
pe masa rămasă plină de gînduri.
Cerul, pe tavan deslăcut
și revărsat jos, peste scînduri...

Și alintînd cu vorbele știute,
cînd mîna mi-o întind, parcă mai simt
cum umbra ta s-apleacă să-mi sărute,
suflat pe ochi, al mărilor argint.

Cristalizate-n toate sînt zbuciumele noastre.
E-o aparentă pace, înmiresmînd unghere.
În casa vîrstei, iată, în pragurile-albastre,
fruntea senină-a zilelor, mă cere.

Mă cheamă, citeodată, cascadele cu stele,
mirajele pe ape... Dar nu mai pot pleca —
în casa liniștită, a tinereții mele,
adînc mă înfioară, tot ce rămîne-n ea.

*

Gheorghe Tomozei

SONET

(la 26 de ani)

Închide-n sine încă un inel
copacul vîrstei. Zvîrcolit în seve,
ca un tipar de stea tresare-aeve,
ori e cu umbra păinilor la fel...

În carnea trupului și-a desenat
conturul cald, în clipe de amiază,
și chiar dacă-i îmbelșugat cu-o rază
pare un cer, de păsări devastat.

... Descumpănirea-i trecătoare. Lutul
cu alte seve, tinere, se-mbată.
Rotund, inelul scapără ca scutul.

Chiar dacă-ți pare ultimul, vreodată
el primul e oricînd, precum sărutul,
e, veșnic, o logodnă repetată...

Liviu Călin

ESTIVALE

I

Pașii rămîn ovale în nisipul fierbinte,
patru constelații fugare, cu luminî de sidef,
de alge sărate.
Glasul îți sună altfel, a șoaptă,
ca și cînd ar veni de departe
nu de lîngă umerii tăi.
Ascultă pașii, întîii pe plaje
și dacă obosești
privește cum seara în apele tăcute
aleargă două lebede lungi, necunoscute.

II

Drumul, hartă peste punți
Trece cîmpul cald ca pîinea serii,
Urcă piscurile săgetate de arbuști
Și se lasă dus în apa verii.
Cerul îl urmează pretutindeni
Cu lumina castă și domoală.

Lîngă noi un brusture întins
Pare să rivnească umbra-ți goală.

III

Seara e calmă, infuzie de albastru și verde,
îmbrățișarea azurului cu iarba curată.
Totul îmi amintește de ceaiul băut încet, în copilărie,
de lumina lui, pentru mine cîndată,
în care pluteau transparente lămîia,
convalescența tîrzie
în anotimpul fructelor pline,
al porumbului și mătăsii.
Totul îmi amintește aerul moale
alunecînd printre case,
atingerea lui de fecioară.
O, cît de bine, o, cît de rotunde
îmi sînteți în minte
cînd tu și copilul plecați din livadă de mînă !
Eu mai rămîn să veghez lucrurile
înînse pe umbra caldă a zilei
și fructele cad în iarba înaltă,
cad fără să știe că ecoul lor vine din
copilăria uitată,
ca pasul unei zîne viclene.

IV

Sub cerul de august
Semnul o limpedo și orizontul d p
Stelele pleacă și vin
cu lumina mai albă,
chemate de soare,
cum pleacă dimineața copiii
să caute nisipul pe plaje,
ceasul ca semnul,
melodios ca o rază fărîmițată în
pentru păsări.

DUNĂREA

ILIE PURCARU

Ridicată pe verticală, pînă la înălțimea de 2.850 de kilometri, deci pînă în stratosferă, pe acolo pe unde navele cosmice sovietice și-au înscris pirtiile de lumină, Dunărea ar părea ochilor noștri uimiți unul din grandioșii arbori de apă ai lumii.

Un copac gigant. Virful lui, cel care azi se află în Pădurea Neagră, s-ar ivi din vecinătatea stelelor, coborînd pe crăci și pe brațe toată lumina siderală a lunii, ca pe o rășină.

Trupul acestui arbore și rădăcinile lui pămintești se află aici, în patria noastră. Aici fluviul își desface trupul în trei gigantice brațe, apoi în altele și altele, unindu-se cu apele lumii și isprăvindu-se în ele. Isprăvindu-se ? Nu ! Acest arbore adună pe frunzele lui, răspîndite ca un umbrar sub stratosferă, toate boabele de apă de peste cerul Europei, le conduce prin sine — prin arterele și venele lui — pe tot continentul, adăpînd popoare, păduri, lanuri și dobitoace. Zămislindu-se acolo, sus, în nourii misterioși și fertili de deasupra Continentului, Dunărea se face germene, apoi mlădiță, apoi trunchi, ca să se dăruie pînă la urmă apelor lumii, mărilor și oceanelor, care o trimit înapoi, în frunzișul matrice. Pentru că Dunărea este arborele la umbra căruia s-au născut și au pierit civilizații, s-au ridicat în glorie popoare, pentru că Dunărea este cortul de umbră și fertilitate sub care se dezvoltă cîteva dintre cele mai de seamă neamuri ale bătrînei Europe.

Pentru că Dunărea este un fluviu prin excelență uman, uman în înțelesul integral al cuvîntului. Istoria ei începe o dată cu zorii umanității. Sfîrșitul terțiarului n-o află încă definită ca fluviu. Levantinul superior rupe abia o parte din albia ei de azi. Nu-i găsim urmele în dacian. Primul ei act de identitate — „Porțile de Fier" — se semnează abia la începutul umanității, iar trunchiul, brațele și izvoarele se definesc o dată cu primii pași ai omului sapiens în Europa. Fluviul crește și se dezvoltă — și devine fluviu — o dată cu primii pași ai omului, o dată cu ridicarea lui pe verticală, o dată cu prefacerea familiilor de antropoide în familii, triburi și ginți. Albiile mai vechi și mai recente, transgresiunile, revărsările, întoarcerile la matca dintîi, căile noi, se împletesc în timp cu zămislirile, desfacerile și creșterile societății umane, pînă la ce cunoaștem astăzi drept fluviu și drept umanitate. Ca un simbol al eternei geneze, și ca o anticipare a viitorului speței noastre, Dunărea repetă în România miraculoi neîntreruptei faceri, perpetuindu-și parcă nașterea, căutînd forme noi de viață — ca și omul, tovarășul și prietenul ei. Și poate că nu e lipsită de semnificație metaforică această eternă geneză a Dunării tocmai la noi, în mijlocul unui popor care-și creează acum cea mai tînără și mai înaintată expresie a existenței lui sociale.

Ce ne poate spune Dunărea, nouă ?

Ne-a legat cu omenirea din timpuri imemoriale. Intre arcul de piatră al Carpaților și arcul de apă al bătrînului Istros, am luat ființă, am privit cerul și lumea ; pe unda fluviului, ca pe niște strune, am trimis umanității suspinul, nădejdile și bucuriile noastre. Am stat cu mîinile pe acest trunchi de apă, rezemîndu-ne de trunchiul celălalt, de piatră — criterii geografice și reazim de-a lungul unei zbuciumate istorii. De fapt, Dunărea e artera aortă a întregului pămînt românesc. Ea adună, prin capilare și vene, tot ceea ce înseamnă sistemul hidrografic al țării, conducînd prin izvoare, piraie și rîuri, pînă în harpa profundă a albiei, toată mișcarea milenară a poporului nostru. Oltul, Siretul, Dîmbovița, Prahova, cu despicăturile și porțile în munți pe care le-au creat, au fost tot atîtea ferestre spre Dunăre și punți către lume. Dar un cîntec asemănător de mulțumire i-l vor ridica fluviului și ucrainienii, și bulgarii, și sîrbii, și ungurii, și slovacii, și austriecii, și germanii de la izvoare. Toți ne-am spălat și ne spălăm obrazurile în apa cea întunecată sau senină, în același răsărit de soare, migratoriu o dată cu întoarcerea spre astru a terrei. Este încă unul din temeiurile pentru care popoarele riverane s-au ostenit, prin vreme, să se înțeleagă unele pe altele și să clădească prietenia prin care Dunărea trece ca un fir roșu. (Ploaia de primăvară din Pădurea Neagră salută veselă Viena, întîlnindu-se cu zăpada lichidă din Alpii de cleștar, grăbindu-se apoi să zică „Bună dimineața" Bratislavei, să capete timbru de bas la Budapesta, să adune la Belgrad apele și cîntecele iugoslave, să intre tumultuoasă și măreață pe teritoriul român și bulgar, să mingîie înfloritele țărmuri ale Republicii Socialiste Moldovenești și să se verse în mare la Sulina — ultima adresă a mesajului. Telegrama undelor a străbătut 2.850 de kilometri în mai puțin de 15 zile, cu semnătura de recepție a celor opt popoare riverane).

În toate simbolurile popoarelor vechi, de la hindușii antici și pînă la asiro-chaldeeni și egipteni, arborele semnifică viața. Arborele este simbolul fertilității, al tinereții perpetue, de la sămînță, mugure și fruct, înapoi la sămînță, pe tot circuitul ce leagă pămîntul cu cerul și care include, de fapt, prefacerea eternă a materiei.

Dunărea este un astfel de arbore al vieții. Se desface din simburele de piatră al munților germanici, își împlinește trunchiul pe cei 2.850 de kilometri și dă fruct în Deltă, — unde începe, de fapt, noua ei zămislire, prin desfacerea în marea cea mare și prin ridicarea în pîntecele de nouri al Europei, care o retrimite continentului.

Ridicată pe verticală, pînă la înălțimea de 2.850 de kilometri, deci pînă în stratosferă, Dunărea ar părea ochilor noștri uimiți unul din grandioșii arbori de apă ai lumii.

Dar, ca să înțelegem Dunărea, ca să putem cuprinde din toate sunetele harpei de apă semnificațiile adînci și definitorii, trebuie să privim pe verticala istoriei, din adîncimile vremii către zilele noastre, măreața personalitate a fluviului ca arteră de foc în lupta popoarelor.

Fiindcă Dunărea e și un arbore de foc.

★

Fluviul a trezit popoare, și popoarele s-au ridicat la conștiință istorică pe malurile lui.

In 1444, spune legenda, otomanii ajunși la Cazane — acolo unde clocotul Dunării atinge demența, simbolizînd, pentru vremea tulhure de atunci, clocotul de ură al popoarelor de sub jugul robiei — otomanii ajunși la Cazane au cutezanța nebună de a încerca să înlănțuie Dunărea !

Xerxes bătuse marea cu vergile. Incercările de a înăbuși vulcani, de a opri cu mîinile cutremurul scoarței, de a astupa cu palma soarele, de a fura văzduhul cu ciurul sau de a stinge cu degetul stelele, ca pe niște luminări, s-au acoperit de rușine și au dat, din timp în timp, materie epică legendelor. Toate aceste isprăvi ale absurdului țin de copilăria omenirii. Dar otomanii, în 1444, încearcă să înlănțuie Dunărea la Cazane, petrecînd din stîncă în stîncă, peste fierberea valurilor, un gigantic otgon de fier. Lanțul trebuia să oprească năvala de talazuri a trupelor lui Ioan de Hunyade, pornite pe drumul lui Traian, și cu bărcile pe apele fluviului, ca să scoată din robia turcească popoarele.

Meșteri fauri din Asia Minoră, aducînd fierul scos cu unghiile, de către robi, din toate criptele de piatră ale munților asiați, au turnat verigile care să fercce brațele popoarelor pășnice, crescătoare de vite, știubeie și pîine, de pe malurile bătrînului fluviu. Poarta dinspre Cazane urma să fie înlănțuită cu fier. Și de atunci, spune legenda, porțile acestea s-au numit „Porți de Fier".

...Și din ele a mai rămas doar numele.

La început s-a dat bătălia cu valurile. Au căzut ocupanți, au venit alte valuri. Au căzut ocupanți... A căzut o verigă din lanț... Au venit alte valuri. A căzut o verigă din lanț. Au căzut ocupanți... Au venit alte valuri...

Și lanțul a căzut, iar porțile fluviului — porțile vieții — au rămas mai departe deschise.

Să încerce să le mai închidă cineva !

Și totuși, au mai încercat.

Castele de pe Rhin și Dunăre au stat ca o pavăză a morții, vrînd să stăvilească în gratii și piatră ideile de libertate ale revoluției de la 1848. Sub vastele grădini de leandri, cipreși și migdali din jurul palatului lui Pazvantoglu de la Vidin, erau săpate catacombe în care lanțurile sugrumau deținuții. La Vidin fac popas, înainte de întemnițarea la Șumla, emigranții unguri în frunte cu Kossuth. Tot aici petrec o vreme, după un scurt popas la Adakaleh, revoluționarii români în frunte cu Nicolae Bălcescu, porniți pe drumul exilului.

Aparîndu-și drepturile, popoarele se revarsă cu putere de talazuri dezlănțuite. Ideile revoluției de la 1848 (ca și cele ale primei revoluții moderne, din Franța anilor 1789, ca și ideile marilor revoluții de mai tîrziu) își au una din magistrale pe Dunăre. Caleștile, poștalioanele, mesagerii călări, se întretaie pe drumurile dintre capitalele dunărene, unind în același flux al luptei popoarele. Drumul Dunării l-au făcut și Bălcescu, și Kogălniceanu, și Magheru, și Goleștii, și ceilalți. Același drum al Dunării l-a făcut Domnul Tudor din Vladimiri, care privea torentul înspumat din cula lui de pe dîmbul Cernetilor. Mai înainte de el, același drum, drumul Beciului, l-au făcut și răsculații ardeleni îndelungul istoriei, pînă la Horia, Cloșca și Crișan, și înainte de dînșii. Pe malurile fluviului se aprind mereu incendiile revoluției. Lucrătorii, studenții, impiegații Vienei, adunați în demonstrații revoluționare, își unesc parcă glasurile cu poporul Budapestei, ieșit în stradă, cu conjurații pașoptiști de la Belgrad, cu oastea de țărani și tîrgoveți valahi năpădind cîmpia Izlazului.

...A mai căzut o verigă, întregul lanț al robiei se clatină.

După Mircea și după Mihai Viteazu, românii trec iarăși Dunărea, în 1877, ca să-și dobîndească neatîrnarea, avînd în frunte oștile viteze ale poporului rus. S-au deșteptat, cu mîinile pe arme, și bulgarii, și sîrbii, și muntenegrenii, și dalmații. Dar după lanțul robiei feudale, sfărîmat atunci, Dunărea primește alte cătușe. Cătușe de aur, cătușe de sînge. Fluviul devine cea mai importantă arteră comercială a lumii capitaliste, fluviul înrobirii economice, politice și morale a popoarelor, sub efigia vițelului de aur. Acum exodul ocupanților vine de la vest către est, de la izvoare spre mare ; noii ocupanți coboară vertiginos spre statele tinere, cu o independență atît de precară, transformîndu-le în hinterland agrar și debușee manoase. Prin absurd, Franța și Anglia devin peste noapte puteri riverane. In secolul V, veniți de la mii de kilometri de țărmul Dunării, Attila și ambasadorii lui Teodosiu al II-lea al Romei își revendicaseră fluviul ca pe un drept aprioric al semințiilor lor. După huni, după romani și turci, înlocuindu-i, capitaliștii englezi, francezi și yankei, acaparează Dunărea cu pretenții de riverani, inaugurînd o nouă epocă, poate cea mai sumbră, de subjugare a noroadelor de pe țărmul acesta.

Privind această epocă din perspectiva zilelor noastre, ți se pare că fluviul, prin toți afluenții, prin toate apele lui, a erodat, a pustiit, a sleit, a secat, a istovit continentul ca o putere a prăpădului și a morții. Iată, munții Dalmației au rămas goi de arbori. Arborii au luat drumul lumii și s-au transformat în hîrtie igienică sau fitnică de ziar la Chicago, Londra sau Amsterdam. Au rămas goi și Balcanii. Și munții Rila. Și munții Stara-zagora. Au rămas aride platourile de piatră din Tatra Cehoslovacă. Au rămas goale de arbori și de oameni țara Vrancei, țara Dornelor, țara Maramureșului. Cununa Carpaților s-a desfrunzit și s-a ofilit, roasă parcă de o chelie. Arborii noștri au devenit hîrtie igienică la Chicago, Londra sau Amsterdam...

Capitalismul a însemnat pentru popoarele dunărene un monstruos asasinat. S-au deschis, printr-o incizie brutală, venele și arterele acestor țări, iar prin ele au curs pe Dunăre și sîngele cel negru al petrolului, și aurul grînelor, și vinul, și mierea. Și Dunărea s-a înroșit toată de sînge.

Dar popoarele s-au apărat cu strășnicie !

Acolo, în centrul Europei, unde se naște Dunărea, acolo unde Alpii se văd dincolo de nori, ridicîndu-și în lumină frunțile albe, de gheață, acolo unde pădurile continentului făcuseră loc pădurilor de coșuri ale industriei moderne, acolo, în țara unde se naște Dunărea, s-a născut și omul care a dat soluția eliberării ei, soluția eliberării tuturor bogățiilor și frumuseților lumii.

Dunărea devine rîu și devine fluviu abia după ce Alpii de cleștar, gîndind, în liniștea solară a continentului, miracolul mișcărilor geologiei și căpătînd de acolo, de sus, perspectiva tectonică a întregii Europe, trimit pe pantele lor de piatră cristalul lichid al apelor, ca pe o binecuvîntare.

Atunci cînd fruntea de gheață a Alpilor se înfierbîntă, parcă sub tumultul unor combustii interioare care ar scoate din încremenire seninătatea unei frunți de savant — atunci cînd fruntea de gheață a Alpilor se înfierbîntă, apele pornesc vijelioase, dau naștere Dunării și creează peste continent spectacolul de geneză al revărsărilor, pe toată lungimea fluviului pînă la mare.

In țara de unde izvorăște Dunărea, în țara unde arborii pădurilor făcuseră loc pădurilor de coșuri ale industriei moderne, s-a născut Karl Marx, creatorul filozofiei revoluționare a proletariatului, omul care, drenînd revoltele spontane ale omului împotriva exploatării de veacuri, pe albia legilor științifice ale luptei de clasă, a făcut din aceste revărsări și explozii un fluviu mai puternic chiar decît Dunărea, capabil să miște și să modifice istoria.

Și Dunărea a devenit astfel una dintre magistralele marxismului.

Dacă Dunărea s-ar ridica pe o verticală imaginară, ca un măreț arbore de apă, pînă la înălțimea de 2.850 kilometri, vecină cu stelele, și ar privi de sus spectacolul zbuciumului ei, epopeea luptei de piatră, succesiva frîngere a cătușelor muntoase de pe continent, tumultul revărsărilor — adevărate explozii de minie, ca niște metafore ale luptei popoarelor de pe țărmuri — dacă Dunărea s-ar ridica la o asemenea perspectivă a priveliștii ei, ea ar putea, într-adevăr, să fie mulțumită de sine.

Dunărea a creat în Romînia Porțile de Fier. Este cea mai mare ispravă geologică a ei. În 1917, la Petrograd, proletariatul rus, înfruntînd împietrirea geologică a exploatării, a sfărîmat istoria în două, eliberînd forțele omenirii către un tip superior de societate umană, către comunism. Ecourile acestei explozii — geologice ca putere — ajung și pe Dunăre. Se mișcă Viena, se mișcă Budapesta, se mișcă Belgradul. Sovietele de muncitori și soldați ale acestor capitale dunărene pun mîinile pe putere, solidare cu Sovietele roșii ale Rusiei, și încercînd să traducă și aici, pe Dunăre, mesajul lui Lenin.

Muncitorii romîni de pe Dunăre, docherii, marinarii, făuritorii de nave, se ridică eroic în apărarea Marii Revoluții Socialiste.

1919. La Turnu Severin, lucrătorii Șantierelor Navale declară grevă în sprijinul Comunei roșii de la Budapesta.

Februarie 1920. Peste 10.000 de muncitori brăileni organizează o grandioasă manifestație de stradă, sub lozinciile : „Trăiască Revoluția Socialistă !" — „Trăiască Internaționala a III-a !".

Greva generală din 1920 paralizează toate porturile românești. Fluviul trece sumbru și solemn prin cetăți ce par pustuite. O mărturie de epocă, despre Galați : „Nici tramvaie, nici trăsuri, nici căruțe în port, nici frizerii deschise, nici restaurante, totul a amuțit, totul e în inactivitate. De Șantierele „Fernic" (Șantierele navale, n.n.), ateliere, căi ferate, nu mai vorbim".

Cîțiva ani mai tîrziu, în ianuarie 1932, la Galați, Șantierul Naval și Atelierele C.F.R. clocotesc de revoltă.

Ați văzut vreodată Dunărea înminiată ?

Ați văzut vreodată exploziile de ghețuri de la Cazane, taurii de gheață izbindu-se de taurii de stînci, mușcînd și sfărîmînd roci și falii granitice, revărsîndu-se la vale cu putere de diluviu ?

... 1944... Pe Dunăre curg epave... Pe Dunăre curg sicrie și cad la fund cătușii. Și mîinile Dunării încă mai aruncă la mal leșurile ocupanților fasciști, căștile cu cruci încîrligate, rinocerii de oțel ai navelor blindate, minele și torpilele ruginite. Douăzeci de șiepuri germane, burdușite cu petrol, sar în aer la Cazane, incendiate de partizani, iar stîncile granitice ale Balcanilor și Carpaților se luminează, în văpăi uriașă a torțelor, pînă la cer. Incendiul durează zile și nopți. Spectacolul e sumbru și măreț în același timp. Forțînd bariera Porților de Fier, dîndu-le parcă în lături, trupele sovietice, trupele noastre, detașamentele de revoluționari bulgari și sîrbi, urmăresc năvălitorul în susul Dunării, pînă-n bîrlogul lui. Ceața brună se retrage.

Cătușele au căzut pentru totdeauna la fund, dar apele încă mai bolborosesc, miniate.

Ați văzut vreodată spectacolul Dunării eliberate de ghețuri, vastul teritoriu înundat de apă, bușteni și epave, ca un vast cîmp de luptă în amurg ? Așa arăta Dunărea atunci, în 1944, în plină toamnă de aur, comițind spectacolul revărsării miniilor mai devreme cu un anotimp, — ceea ce nu se mai întîmplase niciînd în cariera ei geologică. Această revărsare pretimpurie avea să aibă consecințe de fertilitate nebănuite. S-au trezit la o viață nouă majoritatea popoarelor de pe fluviu, au intrat într-o altă eră a lumii, măsurabilă, prin urmări, cu un nou ciclu în istoria pămîntului.

Și Dunărea a slăvit și slăvește această sărbătoare a popoarelor riverane cu fiecare nouă imprimăvărare a malurilor și apelor ei.

A început un nou ciclu și în istoria fluviului. Arborele de apă, arborele de foc, a devenit acum, de la trunchi și pînă jos, în rădăcinile cu care atinge apele lumii, un arbore de floare și de lumină.

★

Cu nouă sute de ani înainte de era noastră, bătrînul Hesiod numea Dunărea „fluviul cu unde frumoase". Măreția Dunării au slăvit-o succesiv, în timp, cîntăreții cu flautul, cu lira, cu verbul și culoarea, imortalizînd în versuri, imnuri, cantate și pînze, ipostazele de frumusețe ale acestei ape.

Am realizat peisajul melodicei închinate Dunării ascultînd, într-o bibliotecă folclorică, cîntecele despre fluviu ale diferitelor neamuri. În culcarea fiecărui cîntec, corclar al gîndirii și sensibilității specifice fiecărui neam riveran, intră, prin consecință, și ceva din personalitatea Dunării care străbătea acele meleaguri.

Am ascultat un cîntec vechi din Schwarzwald. Îl cîntau doi tineri dintr-o formație de amatori din Donaueschingen, de acolo de unde cele două izvoare matrice se unesc, dînd naștere toponimiei : Donau. E un cîntec de dragoste. Un duet pe un text vechi, fără autor, în care vocile se caută, se ceartă, se întretaie, se cheamă și se unesc pînă la urmă într-o fericită cascadă melodică, așa cum Brege și Brigach, cele două izvoare din Pădurea Neagră, născute sub nori, dincolo de 1.1000 metri altitudine, se ceartă, se caută, își răspund din ecouri, pînă cînd se întîlnesc la Donaueschingen sub numele Dunării... Deodată, însă, vocea fetei se oprește, iar vocea tînărului o caută mirată, ca la un de-a v'ați-ascunselea. Este porțiunea de cîntec și de spațiu geografic în care Dunărea se ascunde, alergînd cîțiva kilometri pe sub pămînt, ca să iasă la lumină printr-un chiot albastru.

Sîntem acum la Ulm, Dunărea salută somptuoasă catedrala gotică — unul din cele mai vechi monumente de artă ale Europei medievale — îndreptîndu-se apoi spre Regensburg, în Bavaria superioară, acolo unde apele au spălat călciiul rănit al lui Napoleon, în 1809. Împăratul zdrobise armatele austriece în acel april geros, primise o rană de la un ulan îndrăzneț (pare-se provenit din Carpați) și căpătase, în seara aceleași zile, un guturai. Evenimentul, mîhnind profund comandamentul imperial, a fost viu comentat în capitalele europene, deși Dunărea a trecut impasibilă pe lîngă el, mai departe, ca totdeauna.

În această parte a fluviului, și fluviul este o glumă.

Dunărea intră pe teritoriul austriac nu mai mare ca Mureșul nostru, și podgorenii de pe pantele domoale o trec vara cu picioarele goale, organizînd pe maluri vesele kermese, ca în pînzele lui Breugel. Pe aici Dunărea încă se poate bea. Și-a păstrat intactă prospețimea ei de apă de munte și candoarea de izvor. Așa sînt și cîntecele pe care le-am ascultat și care o slăvesc.

Viena primește Dunărea aducîndu-i cel mai romantic, mai parfumat și poate mai frivol elogiu, în rumoarea izvoarelor coborîte din Alpi, care par că aplaudă fluviul de la galerie, ca într-o gală la Konzerthause. Și totuși, Viena este unul din primele orașe ale lumii pe străzile căruia a răsunat „Internaționala". Pe Prater au trecut nu numai cupeuri capitonate sau domnișoare în crinoline, seduse de faima barzilor pletoși și fizici, ci și pașii grei ai proletariatului vienez, ieșit din timp în timp să facă dreptate. O părăsim totuși, fără să-i putem uita farmecul de clișeu, stereotipia zîmbetului, aroma cîntecelor ei mai vechi sau mai noi.

... Ne întîmpină acum un cîntec slovac. E un cîntec al muncii libere, fericite, e vuietul de atelier, șantier și cetate universitară al Bratislavei socialiste. Am și găsit prieteni. Jiri Slavko, pilot pe remorcherul „Karl Marx", s-a întors recent de la Sulina, aducînd, odată cu prietenia matrozilor de acolo, și cîteva microsioane cu cîntece românești. Începînd de la Bratislava, numele poporului nostru se împletește strîns cu destinele dunărenilor. Împrejurimile orașului sînt semănate cu morminte de ostași romîni. La temelia noilor blocuri de pe artera Lenin, au fost găsite cîteva tăblițe de aluminiu, numere matricole ale unor flăcăi de pe Ialomița și Arges, căzuți pe aici. S-au găsit multe, foarte multe tăblițe. Au fost adunate ca un tezaur, așa cum sînt adunate monezile romane, eline sau bizantine răspîndite prin aceleași locuri ; au fost adunate în urne și înconjurate cu pietate și recunoștință.

Cîntecul „Internaționalei" se unește acum, mai departe, cu cîntecul de luptă și de bucurie al unui alt popor eliberat. În Budapesta, Dunărea ne-ar fi primit, acum 17 ani, fără nici un pod, fără nici o punte de cîntec de la un mal la celălalt. Fasciștii aruncaseră în aer totul. Un oraș al ruinelor, un oraș al morții. Un oraș cu 32.753 imobile și 79.000 de locuințe distruse sau avariate grav. Un imens cimitir, o necropolă. Ce cîntece se mai puteau naște în ruine ?

Dar a răbufnit peste fluviu hohotul catiușelor. Au răpăit și mitralierele românești. Se scrie o nouă pagină a prieteniei sovieto-marghiare, începută atunci, în zilele Comunei din Budapesta. Se scrie o nouă pagină a prieteniei romîno-maghiare, cimentată acum, în zilele eroice ale Eliberării. Orfanii, bătrînii, sinistrații Budapestei sînt hrăniți, pansați, îngrijiți, ocrotiți, în spitalele de campanie sovietice și românești, improvizate la răspîntiile bulevardelor în ruină. Muncitorimea e ajutată să redea respirație orașului agonic, să-i normalizeze treptat bătăile inimii. Se face lumină, prin conducte gîlgîie iarăși apa, se aprind văpăile în cuptoare, curge din nou oțelul, se rumenește pîinea. Se redeschid promenadele pe marile bulevarde și weekend-ul pe insula Margareta. Peste fluviu se arcuiesc din nou mîndrele poduri, podoabă a Europei centrale, reocupîndu-și locul în pliantele turistice, alături de străvechile catedrale în stil baroc și gotic, de edificiul Muzeului și al Teatrului Național, de clădirea Operei. Cîndva, Parlamentul din Budapesta era socotit drept cea mai mare clădire din lume. Astăzi se înalță, covîrșidu-l, alte și alte palate, închinate celor ce muncesc. Budapesta salută Dunărea în acordurile lui Liszt și Bartok, iar fluviul, trecînd pe sub podurile ei, capătă unde simfonice.

... Fluviu de șes, fluviu de munte, fluviu de șes, această alternanță a Dunării între cîmpie și stîncă, între torent sălbatec și apă somnoroasă, între furtună și cîntec de leagăn, această reîntinerire permanentă, acest perpetuu examen al energiilor creatoare, îi dau Dunării personalitate aparte între fluviile lumii, asemănînd-o unui ins de geniu într-o eternă dilemă a zămislirii. Dunărea își caută mereu personalitatea. E altfel în fiecare ceas al zilei și în fiecare anotimp. O revărsare nu seamănă cu alta, deși au fost și vor mai fi revărsări istorice ca dezlănțuire de energii. Parafrazîndu-l pe Heraclit, vom spune că fiecare neam riveran are o altă Dunăre, cu altfel de frumusețe în fiecare clipă.

La Belgrad, apele fluviului lovesc stîncile Kalimegdanului, vechea cetate scăldată, în cursul timpului, de atîtea valuri de sînge, încît și asprele ziduri par roșii. Popoarele iugoslaviei au trimis și ele Dunării o cascadă de sînge. Mărturiile ultimului torent se află sus, pe cetățuie, în Muzeul luptei pentru Eliberare, și nu numai acolo. Sub paravanul de zid al Kalimegdanului nu se poate vedea, de pe Dunăre, Belgradul modern. De sus, de pe muntele Avala, partizanul de bronz al lui Mestrovici, ridicat în cinstea jertfelor poporului pentru libertate, ne urmărește încă pe fluviu ca un memento.

... Și din nou, clocotul de talaze al Dunării la Cazane și la Porțile de Fier... Toată orga de apă a fluviului, pe toate tuburile ei fluide, și toată corala valurilor, înalță un cîntec neasemuit de măreție și de putere. Din cei 2.850 de kilometri de apă, peste 1.100 scaldă pămînturile țării noastre. Aproape jumătate din Dunăre e a noastră.

... 1.100 kilometri de măreție, de miracol, farmec și frumusețe. Fiindcă aici, pe Dunărea românească, se află și Porțile de Fier, și somnul fertil printre holdele cîmpiei române, și miracolul Deltei. Fiindcă aici Dunărea devine una dintre cele mai importante artere de apă ale Europei, aglomerată de nave sub toate pavilioanele, fiindcă aici, de fapt, Dunărea își dă întreaga ei măsură.

Și fiindcă întîlnind poporul nostru liber, se lasă împodobită cu cîntecele cele mai meșteșugite și cu minuni ale mîinilor și istețimii în stare să echivaleze, ba poate chiar să covîrșească măreția ei...

I. MICLE

Reflexe în amurg

TEATRUL NAȚIONAL
ÎN FAȚA NOII STAGIUNI

S-au împlinit acum două luni — la 1 iulie — 110 ani de cînd, luînd ca **Contract**", Direcția Teatrului Național, Costache Caragiale semna, de fapt, actul de naștere al mișcării teatrale românești organizate.

Întîmplare a făcut ca acest istoric eveniment să fie legat de numele unui Caragiale, după cum, peste decenii, același nume avea să dăruiască teatrului nostru gloria și recunoașterea sa mondială.

Intrupare a **„unui ideal dospit vreme de trei sferturi de veac"** — cum spunea Boliac consemnînd, la începutul lui 1853, în **„Trompeta Carpaților"** prima reprezentație, — crearea Teatrului Național, a **„teatrului serios, cu tendințe"**, venea să se constituie ca un moment hotărîtor în lupta pentru cultura națională, progresistă, pusă în slujba poporului, a idealurilor sale democratice.

Cei 110 ani care s-au scurs de atunci au justificat, în ciuda unor nenumărate greutăți întîmpinate, pînă la Eliberare, din partea cercurilor guvernamentale ale regimurilor burghezo-moșierești, antipatriotice și reacționare, ideea de tribună, și prima scenă a țării s-a transformat în leagănul artei noastre teatrale realiste, încununată astăzi prin succese răsunătoare, confirmate de aplauzele entuziaste cucerite la Veneția, la Moscova, la Paris.

De la Costache Caragiale și pînă azi, de activitatea creatoare a acestui teatru — centru al mișcării artistice românești — de lupta desfășurată, sub imperativul realismului în interpretare, pentru un repertoriu avînd menirea să sprijine și să promoveze dramaturgia națională și tot ceea ce constituie mîndria literaturii dramatice universale, se află strîns legate, cu unele, din păcate nu rare, dar mai ales triste excepții, străduințele unora din cei mai de seamă reprezentanți ai culturii noastre înaintate, scriitori și artiști de prestigiu, care n-au pregetat a-și cheltui eforturile, talentul și dragostea pentru artă, în dorința de a contribui la progresul teatrului românesc.

Astfel de la Costache Caragiale și pînă azi, de-a lungul celor 11 decenii pe care Teatrul Național le aniversează anul acesta, în fruntea sa s-au aflat asemenea ilustre nume ca acelea ale lui Matei Millo și Mihail Pascali, Ion Ghica, Ion Luca Caragiale, Alexandru Davilla, Pompiliu Eliade, apoi, în anii dintre cele două războaie mondiale, prestigiul Teatrului Național a fost menținut sub direcția unor Victor Eftimiu, Liviu Rebreanu, Ion Marin Sadoveanu, Camil Petrescu; în sfîrșit, anii de după Eliberarea patriei noastre consemnează activitatea desfășurată în fruntea Teatrului Național de scriitorii Tudor Vianu, Ion Pas și Zaharia Stancu.

Meritul lor în opera de creare și consolidare a primei noastre scene, de transformare a acesteia într-o înaltă tribună de luptă pentru afirmarea năzuințelor progresiste ale poporului pe plan politic și artistic, a fost în repetate și diverse prilejuri consemnat și subliniat. În rîndurile care urmează ne vom mărgini doar la a scoate din nou în lumină cîteva din trăsăturile care au făcut încă inegalabilă, prin pasiunea, ardoarea, dăruirea care au caracterizat-o, direcția marelui Ion Luca Caragiale.

Direcția lui Caragiale a durat mai puțin de un an, 11 luni: 1888—1889, dar ecoul ei s-a făcut simțit multă vreme ca un aer proaspăt, răcoritor, de munte, menit să purifice atmosfera întunecată și lîncedă, de interese politice meschine și murdare afaceri bănești, instaurată în teatru o dată cu aducerea la cîrma înaltei instituții artistice, de către oficialitatea reacționară a unor jalnice slugi. Pe aceștia avea Caragiale să-i denunțe mai tîrziu, într-un acid articol publicat sub titlul **Un teatru nou în Noua revistă română** din 28 iunie 1909.

„S-au perindat la conducerea Teatrului Național, afară de rare excepții mai mult sau mai puțin onorabile, fel de fel de boieri, unii mai nepricepuți și prin urmare mai îngîmfați decît alții: vanitoși de titluri; pasionați bolnavi de atmosfera rîncedă a cabinelor; sinceri iubitori de artă, lipsiți din nenorocire de cel mai elementar simț artistic, maniaci obsedați de o închipuită vocațiune; ba chiar amatori de încă un mic cîștig material (nu strică!) facil oricînd într-o afacere unde nu-ți viri vreun alt capital decît obrazul... Fel de fel de motive au îndemnat pe unii și pe alții să pună mîna pe Teatrul Național. Intriga, lingușirea, favorurile mai mult sau mai puțin secrete au dat azi unora, mîine altora, putere nemărginită asupra mersului afacerii — repertoriu, distribuție de roluri, punere în scenă — toate potrivite după scopuri, interese și ambiții personale..."

Împotriva tuturor acestor abuzuri, încetățenite, ca, de altfel, **în întregul edificiu statal burghezo-moșieresc, și în viața Teatrului Național — Caragiale a înțeles să lupte din toate puterile,** în ciuda faptului că, nefiind boier, și nefăcînd deci parte, prin nimic, din lumea celor sus puși, dar mai ales puși pe chiverniseală, numirea lui ca director a întîmpinat atîtea rezerve și categorice opoziții, ca și scurta lui prezență activă în fruntea instituției.

Încă înainte de a deveni director, într-o „scrisoare deschisă" adresată „domnilor redactori ai ziarelor din București" — el demască „patenta incapacitate" a vechilor direcții, „absurda organizare administrativă" și „și mai absurda conducere artistică" pentru ca în lunile în care se află la conducerea teatrului să pună în aplicare, sub ploaia de invective din partea presei guvernamentale a vremii, măsuri care pînă astăzi, rămîn un model de pasiune pentru buna gospodărire a teatrului, pentru prestigiul lui în fața spectatorilor, pentru înalta ținută artistică a spectacolelor. Desființează biletele de favoare, impune începerea spectacolelor la ore fixe, renovează tot ceea ce solicita acest lucru în clădirea teatrului, merge cu grija și preocuparea pentru bunul mers al teatrului pînă la asemenea amănunte administrative ca acelea care priveau cumpărarea măturilor, repararea mobilelor, a scenei, etc., apoi diversele probleme ale scenografiei, costumelor, în sfîrșit stabilirea orelor fixe pentru repetiții, ceea ce face pe un cunoscut cronicar al vremii să exclame:

„În fine e bine, e corect, e administrațiune; actualul director împinge scrupulozitatea pînă a vedea tot cu ochii lui. Simbătă la actul furtunei în pădurea lui Lear, d-nul Caragiale era în loggia electricianului pentru a-i da indicațiunile necesare unei oribile nopți".

Și nu s-ar putea spune despre Caragiale că în tot acest timp nu mai avea și alte preocupări: în primul rînd scria. Și niciodată nu s-a plîns de faptul că această perioadă din viața lui l-ar fi împiedicat de la scris, i-ar fi răpit timpul de scris. Și totuși, „aproape la toate repetițiile, își amintește Nottara, lua parte și Iancu".

Caragiale se preocupa direct de educarea artistică a actorilor, de crearea unei atmosfere sănătoase, creatoare în teatru, de alcătuirea distribuțiilor, în sfîrșit de regie, și nu există martor al acestei perioade care să nu consemneze în amintirile lui prezența vie a marelui scriitor în teatru, faptul că tot, dar absolut tot ce ținea de viața teatrului, în cele mai diverse aspecte ale ei, făcea parte din însăși viața acestui inegalat director, fiind străluminat de incandescența sufletului său pasionat.

Direcția lui Caragiale rămîne pînă astăzi, repetăm, un model strălucit de ceea ce înseamnă dăruire și pasiune puse în slujba ideii de teatru militant. Să adăugăm la acestea rîndurile scrise de Camil Petrescu în 1957: „aici ar trebui să vorbim și despre acela care, fără să fie director de scenă, nominal, a fost, desigur, cel mai mare om al scenei pe care l-a avut teatrul românesc.

Se numea Ion Luca Caragiale și regia lui, cît a putut să se transmită și să se păstreze, deși anonimă, a ajuns în 1954 pînă la Paris o dată cu **Scrisoarea pierdută.** Ne-am arătat de nenumărate ori dorința ca un editor critic să facă o culegere din tot ceea ce a scris Caragiale cu privire la regie și spectacol. S-ar putea vedea atunci că el a fost un uimitor precursor al marilor regizori europeni de mai tîrziu".

O asemenea înaltă concepție despre menirea teatrului național **și rosturile lui în viața culturală a țării,** caracterizează — fără a mai vorbi de Al. Davilla, de pildă, și fără a fi în intenția noastră citușide puțin dorința de a încerca vreo ierarhizare în contribuția diverșilor directori ai Teatrului Național, scurta direcție a lui Camil Petrescu. Aceeași preocupare pentru îmbunătățirea atmosferei în teatru, pentru educarea actorilor, pentru a statornici, în concepția despre spectacol, ideea primatului textului, a unei înțelegeri superioare, științifice, a fenomenului artistic teatral în ansamblul lui.

Vorbind despre direcțiile Teatrului Național, despre contribuția lor la promovarea unei linii realiste în repertoriu și interpretare, nu putem să nu amintim memoria unor asemenea înaintași ai primei noastre scene cum au fost regizorii Al. Davilla, Paul Gusti și Soare Z. Soare sau pleiada de actori care împreună cu aceștia au dăruit strălucire artei noastre teatrale: Nottara, Iancu Brezeanu, etc., apoi, generația lui Davilla căruia îi datorează succesul — Tony Bulandra, Lucia Sturza Bulandra, Marioara Voiculescu, Ion Manolescu, Gh. Storin, etc.

Spectacolele de mare prestigiu ca acelea puse în scenă de Al. Davilla, Nottara, Paul Gusti, Soare Z. Soare, au păstrat și au continuat, de-a lungul unui timp în care sacrificiile și rezistența la presiunile murdare izvorîte din interesele și mai murdare ale oficialității burgheze cereau eforturi de neînchipuit astăzi — o înaltă tradiție realistă care s-a impus și pe care noi, cei de astăzi, o preluăm, cinstind-o.

Multe din succesele noastre de azi își au izvorul și în străduința acestor înaintași, în opera lor care nu poate fi uitată și care niciodată, pînă în zilele noastre, nu s-a bucurat de adevărata și meritata ei prețuire.

★

Eliberarea a însemnat și pentru teatrul nostru, un moment de cotitură.

Profilul Teatrului Național, ca focar de cultură progresist, viciat sub acțiunea destructivă a regimurilor burghezo-moșierești, a cunoscut și el în acești ani binefăcătoarea influență a transformărilor structurale, revoluționare, care au schimbat fața întregii noastre țări.

Repertoriu, concepție artistică, regie, interpreți, spectatori, tot acest ansamblu de factori care contribuie la realizarea fenomenului artistic teatral a trăit modificări de substanță, menite să ducă la un avînt nemaicunoscut al mișcării noastre teatrale.

În acești ani, Teatrul Național s-a impus atenției generale, ca un exemplu de teatru realist socialist, prin spectacolele care vor continua să trăiască multă vreme în memoria noastră. Influența pozitivă a experienței teatrale sovietice înaintate, a sistemului lui Stanislavski despre care vorbea cu respect Paul Gusti, primul care, se pare, l-a aplicat la noi în teatru, influența pozitivă a dramaturgiei sovietice revoluționare au creat în teatrul nostru în general, un climat viu, sănătos, capabil să dea naștere la creații durabile, a căror ținută artistică rămîne pînă astăzi un exemplu viu, demn de urmat.

În acești ani au fost create marile spectacole cu **Othello** de Shakespeare, **Egor Bulikov și alții**, de Gorki, **Trei surori** de Cehov, **Revizorul** de Gogol, **Trenul blindat** de Vs. Ivanov, apoi spectacolele cu piese afirmînd cu succes primii pași ai dramaturgiei noastre noi, realist-socialiste, **Minerii și Cetatea de foc** de Davidoglu, **Bălcescu** de Camil Petrescu, **Pentru fericirea poporului** de Aurel Baranga și Nicolae Moraru, **Mielul turbat** de Aurel Baranga, **Matei Millo** de Mircea Ștefănescu, **Cîtadela sfărîmată** de Horia Lovinescu, etc. În sfîrșit, în acești ani, sub direcția de scenă a artistului poporului Sică Alexandrescu, a fost reconsiderată întreaga operă a lui Caragiale, odată cu care s-a impus atenției excepționala trupă de comedie a Teatrului Național, în frunte cu Birlic, Beligan, Giugaru, Marcel Anghelescu, Niki Atanasiu, Fintești eanu, etc.

Ce poate fi mai edificator decît succesul comediilor lui Caragiale la Paris și Moscova, sau succesul spectacolului cu capodopera lui Gogol, **Revizorul**, la Moscova, succesul comediei lui Goldoni, **Bădăranii**, la Veneția? Cum pot fi apoi, uitate, mari spectacole ca acelea cu **Trei surori** de Cehov sau, mai de curînd, **Poveste din Irkuțk** — ilustrînd, de asemenea, strălucita capacitate actoricească a Naționalului pe linia dramei?

N-am făcut nici o selecție ierarhizantă; am amintit, fără vreo ordine anume, doar cîteva din acele memorabile realizări ale Teatrului Național avînd darul să ne îndreptățească pe noi, spectatorii, să cerem în continuare din partea acestui colectiv artistic creații, care să-i justifice și mai departe încrederea noastră.

★

Ultimele stagiuni ale Naționalului bucureștean ne obligă însă să reamintim, subliniindu-le cu toată tăria, aceste cerințe. Ne aflăm acum în pragul unui nou an de activitate teatrală și un asemenea prilej este bine venit chiar și pentru un sumar bilanț din care să descifrăm cîteva concluzii folositoare. Tocmai aceasta ne și propunem în cele ce urmează.

A avut loc, la București — Al doilea seminar republican al regizorilor. Făcînd o paralelă între două spectacole Shakespeare montate pe scenele teatrelor Municipal și Național, criticul Andrei Băleanu spunea: „Colectivul Teatrului Național are deci motive să se alarmeze, să se gîndească la măsurile pe care ar trebui să le ia pentru a nu mai rămîne în urmă". Nu putem să nu subscriem acestei concluzii. În ultima vreme activitatea creatoare a Naționalului nu ne-a dat satisfacțiile la care eram îndreptățiți să ne așteptăm. Se face evident simțită o serioasă batere pe loc a pasului și, implicit, o serioasă rămînere în urmă față de marile exigențe care se impun primei noastre scene. E vorba, parcă, de o oboseală manifestată în alcătuirea repertoriului, în regie, scenografie, interpretare. De la **„Poveste din Irkuțk"** de Arbuzov, a cărei premieră a avut loc în urmă cu trei ani și **„Bădăranii"** de Goldoni, spectacole care de fapt nu se mai joacă, sau se joacă prea rar, rare au fost spectacolele Naționalului care să fi cunoscut succese într-adevăr demne de prestigiul său.

Mulți ani la rînd, de pildă, s-a jucat, într-o concepție regizorală confuză, un spectacol greoi, obositor, șters, fără nici un pic de strălucire, cu ampulări masive în text, și totuși interminabil ca durată: **Regele Lear** de Shakespeare. Faptul că spectacolul a rezistat atîta timp datorită afluenței publicului dornic să vadă capodopera marelui Will, nu justifică lipsa de exigență care a stat la baza lui. Mai recent a avut loc premiera unui alt spectacol Shakespeare: **Makbeth**, asupra căruia critica și-a spus cuvîntul și de loc favorabil. Ori este de necrezut, că pe scena Naționalului bucureștean nu poate fi, totuși, văzut, un spectacol Shakespeare de înaltă, superioară ținută artistică. Unde dacă nu pe această scenă am putea vedea, în primul rînd, jucată cu strălucire, opera lui Shakespeare? Există doar aici atîtea forțe actoricești a căror capacitate artistică a fost verificată ani de-a rîndul, în nenumărate spectacole, care confirmă încrederea noastră, a tuturor, că pe scena Teatrului Național din București se poate juca Shakespeare!

Din același repertoriu clasic, de aur cum se spune, au mai fost abordate; printre altele, piesele: **Tartuffe** și **Bolnavul închipuit** de Molière, **Hangița** de Goldoni. Nu stă în intenția noastră de a diminua cumva eforturile reale depuse pentru realizarea acestor spectacole; nici unul dintre ele n-a depășit, totuși, o anume corectitudine, au fost lipsite, deci, de fiorul marilor creații la care ne-am fi așteptat. Nu avem oare o excelentă trupă de comedie care ar putea să dea strălucire, într-o concepție regizorală modernă, contemporană, acestor opere? Atunci? Iată întrebări cărora li se cuvine un răspuns plauzibil.

Nu vom nega și nici nu putem nega valoarea unor spectacole ca acelea cu **„Apus de soare"** de Barbu Delavrancea, în care maestrul Calboreanu realizează una din marile creații ale carierii sale și despre care, la premieră, am avut prilejul să vorbim cu entuziasm, după cum nu putem să nu subliniem ținuta unor spectacole ca **„Surorile Boga"**, sau **„Tragedie optimistă"**. Acestea s-au jucat în ultima vreme foarte rar, sau nu s-au mai jucat de loc, cum este cazul **„Tragediei optimiste"**. De ce oare nu se poate relua un spectacol ca **„Tragedia optimistă"**?

Într-o notă de corectitudine mai mult sau mai puțin rece, cu excepția unor creații actoricești care s-au detașat net din restul distribuției, s-au înfățișat spectatorilor în ultima vreme înscenările pieselor **„Dezertorul"** de Mihail Sorbul, **„Titanic Vals"** de Tudor Mușatescu. Către sfîrșitul ultimei stagiuni au avut loc premierele pieselor **Orfeu în Infern** și **Bulevardul Durand**, în interpretări care s-au apropiat mult de exigențele spectatorilor. Dar nici chiar cu două rîndunici nu se face primăvară.

Mari actori ai primei noastre scene, maeștri ai artei noastre actoricești, nu și-au aflat o bună bucată de vreme, în repertoriul Naționalului, roluri corespunzătoare, n-au jucat. Astfel încît nu se poate să nu ne întrebăm și noi, așa cum făcea Andrei Băleanu în amintitul cuvînt la seminarul regizorilor: „Lumea se întreabă, de asemenea, ce joacă Aura Buzescu? Sau Calboreanu? Sau Marcel Anghelescu?", la care adăugăm: Ion Manu și chiar Costache Antoniu, Dina Cocea, Irina Răchițeanu (abia acum distribuită într-un rol în care izbutește, din nou, să ne cucerească, fiind, pe departe, cea mai bună din întregul spectacol **Orfeu în Iniern**) etc.

Dar iată că acestora li se adaugă și actori tineri: Elena Sereda, remarcabilă în spectacolul **Învierea** dar foarte rar distribuită, Eva Pătrășcanu, Cosma Brașoveanu, Matei Alexandru, Damian Crîșmaru etc.

Grija față de tînăra generație, de promovarea ei curajoasă, s-a făcut și ea palid simțită la Teatrul Național, cu excepția recentei întîmpinări a distribuției Caragiale. Nu e vorba doar de a da tinerei generații prilejul să joace cu orice chip, respectiv de a încredința reprezentanților ei cîte un rolișor obscur într-o distribuție imensă, ca în **Bulevardul Durand**. Această formulă nu rezolvă decît în parte problema. Este necesară promovarea cu judiciozitate, cu grija și atenția cuvenită, a tinerelor talente în roluri de prim plan. Nu putem decît să ne bucurăm, de pildă, de faptul că în tînărul actor Dem. Rădulescu vedem un viitor Giugaru, după cum n-am avea decît de cîștigat dacă întreaga trupă de comedie a Naționalului și-ar afla, în viitor, un valoros schimb care să fie încă de pe acum sprijinit și educat cu cea mai mare atenție.

Probleme deosebite ridică și felul cum a fost „promovată" tînăra generație de regizori la Teatrul Național. Miron Niculescu așteaptă de ani de zile să „prindă" cîte un spectacol și cam la înghesuială, deși să nu uităm: și lui i se datorește succesul **„Năpastei"**. Cît despre Vlad Mugur și Dinu Cernescu lucrurile „au fost rezolvate" mai simplu. După un spectacol valoros, care nici nu se mai joacă, Vlad Mugur, unul din cei mai înzestrați regizori ai generației tinere, a plecat. Naționalul, se pare, n-a făcut prea multe eforturi să-l rețină. Același lucru s-a întîmplat și cu Dinu Cernescu care semnează, în schimb, succese regizorale pe scena Teatrului Tineretului sau a Teatrului Regional București. Nu sînt, oare, și acestea, întrebări destul de serioase, pe care, alături de noi, și le poate pune și conducerea teatrului? Oare, alături de Sică Alexandrescu, Moni Ghellerter, Al. Finți, n-ar fi putut să se dezvolte, învățînd din experiența lor creatoare valoroasă, și regizorii amintiți, sau alții, de pildă, Cojar?

Atunci, nu se poate pune oare, în discuție, un anume dezinteres față de sarcinile mari care stau în fața Teatrului Național, o anume oboseală în realizarea acestor sarcini?

Colectivul Teatrului Național I. L. Caragiale reunește astăzi un minunat buchet actoricesc, alcătuit din proeminente personalități ale vieții noastre teatrale, mari tragedieni și comedieni, regizori de prestigiu, iar tînăra generație, în cea mai mare parte a ei ne-a oferit în diferite prilejuri, certitudinea unor foarte frumoase perspective.

Avem astfel toate motivele să fim îndreptățiți, atunci cînd ne exprimăm convingerea că sînt în mod imperios necesare măsuri care să ducă la îmbunătățirea activității desfășurate de prima scenă a țării.

Sîntem astfel îndreptățiți să cerem ca pe această scenă, în primul rînd, să vadă lumina rampei cele mai izbutite opere ale dramaturgiei originale, realist-socialiste, inspirate din eforturile întregului nostru popor pentru clădirea edificiului socialist.

Marele repertoriu universal poate și trebuie să-și afle pe scena Teatrului Național, întruchiparea artistică care să reediteze succesele remarcabile cu care ne-a obișnuit colectivul acestui teatru.

Ar trebui ca spectacolele Teatrului Național să devină, pentru întreaga noastră mișcare teatrală o adevărată școală a interpretării artistice realiste, de înaltă ținută artistică.

Teatrul Național din București are datoria, prin repertoriul pe care-l promovează, prin întreaga ținută artistică a spectacolelor sale să fie un exemplu pentru colectivele teatrale din întreaga țară. N-ar constitui, oare, un punct de mîndrie pentru acest teatru, și pentru noi toți, faptul — dacă s-ar petrece, bine înțeles! — ca periodic, reprezentanți ai unor colective teatrale din alte orașe să vină la București să vizioneze, ca pe adevărate lecții de măestrie artistică, spectacolele Teatrului Național?

Peste puțină vreme noua stagiune ne va chema în lojile sălilor de teatru. Să ne gîndim cu cîtă emoție cu cît nemărginit respect, vine la teatru astăzi, cel mai minunat public spectator pe care l-a cunoscut vreodată actorul romîn, masele de oameni ai muncii. Emoția și respectul nostru pentru acest public trebuie să se afle cel puțin la înălțimea tensiunii sentimentelor lui de prețuire și dragoste pentru Teatrul Național și pentru arta noastră teatrală în ansamblul ei.

Dinu Săraru

VASILE ALECSANDRI
renunță la domnie

În alăturata scrisoare inedită, Vasile Alecsandri povestește fratelui său Ion, aflat atunci la Paris, frămîntările ce împărțeau în timpul evenimentelor istorice dintre 3—5 ianuarie 1859, partida unioniștilor și riposta deschisă dată de patriotismul său candidaților Sturdzești și marei moșierimi, reprezentanți ai regimului reacționar feudal.

Iași, 20 ianuarie 1859

Scumpul meu Ion,

Iată povestirea ultimelor evenimente; tu vei vedea din ea cum am fost pe punctul să devin prinț domnitor și cum am făcut un frumos act de abnegație în favoarea cauzei drepte. Îmi dă mîna să vorbesc pentru că este poate tot ce-am făcut eu mai vrednic în viața mea.

Cum se știe, alegerile de deputați erau terminate. Trei partide periculoase dispărute se găseau față în față. Partidul lui Mihail Sturdza compus din cîțiva vampiri bătrîni, acel al lui Iuț compus dintr-un număr destul de puternic de fanatici și partidul național care dispunea de majoritate, pentru că însuși cuprinsea mai mult de jumătatea deputaților. Noi începurăm prin a căuta un local pentru întrunirile noastre premergătoare și aleserăm apartamentul bietului nostru prieten Raicttl, la „Cabinetul de istorie naturală", ceea ce făcu să se dea grupării noastre numele de Societatea Elefantului. Odată instalați, am redactat o încheiere prin care ne luam angajamentul pe cuvînt de onoare să combatem cu înversunare candidaturile prinților Mihail și Grigore Sturdza și să votăm în Adunare pe acela dintre noi care ar întruni cel mai mare număr de voturi. Pînă aici totul a mers foarte bine; dar în curînd ambiția muscă din inima multora dintre noi. Mavrogheni, Lascăr Rosetti, Vasile Sturdza și Lascăr Catargi își organizară partidele lor și în curînd tabăra noastră se găsi împărțită în mai multe fracțiuni puternic dușmănite unele cu altele[...] În ast timp un nou partid luă ființă în mijlocul acestui vacarm de pasiuni prostești; era cel al deputaților de clasa a doua, care nemaivoind ca Ghica, Balș, Sturdza să fie pe tron, puseră ochii asupra mea. Acest partid era cel mai numeros, cel mai sfruntinclos și într-o bună zi mă găsii căpetenia majorității în partidul național. Candidatura mea prindea putere văzînd cu ochii, se vorbea de ea în oraș, în provincie și ea părea că satisface în general publicul. Abia atunci urile se dezlănțuiră, mergîndu-se pînă a se răspîndi tot felul de calomnii pe seama mea și mai multe persoane, pe care pînă atunci le socotisem drept prieteni, dovedirâ în atare împrejurare sărăcia lor de suflet. În timp ce adepții mei declarau că ar fi preferat mai degrabă pe Grigore Sturdza decît pe Vasile Sturdza, Lascăr Catargiu, Mavrogheni ș.a., unii dintre aceștii „Domni" spuneau: nu înmormîntă cine excepează pe Alecsandri; datoriță dezbinărilor noastre, Grigore Sturdza avea foarte frumoase sanse. Partidul său era întreg, în timp ce al nostru împărțit în mai multe fracțiuni putea de la o zi la alta să se destrame și să îngroașe rîndurile dușmanilor noștri. Spiritul de castă începea să înăbușe principiile salvatoare, care pînă atunci conduseseră partidul național și acesta degenerase într-un focar de intrigi și dușmănii personale, ce contribuiau puternic la țelurile urmărite de Grigore Sturdza. Trebuia să se lasă din astfel de situație și să fie salvată țara printr-un act de abnegație. Mă găsii cel dintîi să fac acest act, și cu o zi înainte de alegerea prințului, chemîndu-mă la sala noastră de întruniri, m-am adresat cam în acest limbaj:

Domnilor

„Împrejurările sînt mai grele decît oricînd; ambiția a mușcat din inima unora dintre noi și ne-a făcut să uităm interesele țării noastre în favoarea intereselor noastre personale. Vrem să pierdem sau să mîntuim țara? Vrem s-o lăsăm pradă dușmanilor noștri? Nu, veți spune. Ei bine, trebuie dar s-o dovedim și, cît mă privește, eu rog pe dumnezeu să mă trăsnească aici mai înainte de a contribui direct sau indirect la biruința lui Grigore sau a lui Mihail Sturdza. Am venit, deci, să vă declar răspicat că renunț la toate drepturile mele la tron, cu toate că partidul meu este cel mai puternic, și cer fiecăruia dintre noi să urmeze pilda mea în favoarea unui om care să întrunească toate simpatiile și să oprească toate partidele într-unul singur: ați ghicit că în favoarea lui Negri. Domnule Lascăr Rosetti, renunțați în favoarea lui Negri? (Răspuns: Da) Domnule Vasile Sturdza, renunțați în favoarea lui Negri? (Răspuns: Da) Domnule Mavrogheni, sînteți pentru candidatura lui Negri? (Da). Domnule Kogălniceanu veți sustine pe prietenul nostru Negri? (Da.) Și dumneavoastră, domnule Lascăr Catargi? (Răspuns negativ). Dumneavoastră deci, sînteți singurul care nu voiți să renunțați la pretențiile dumneavoastră? Ei bine, dară dușmanii noștri vor fi învingători, responsabilitatea să cadă asupra dumneavoastră și alor voștri!".

Era o scenă de mișcător efect dramatic. Am fost felicitat din toate părțile pentru conduita mea și partidul nostru național n-a mai fost împărțit decît în două tabere: tabăra Negri și tabăra L. Catargi.

Cu toate acestea, oamenii care mă alesesră să le fiu stegar fură nemulțumiți de renunțarea mea; ei nu-i voiau pe Negri din cauza firii sale slabe și a rubedeniei sale (cu Vogoridi), cei din tabăra lui Catargiu nu-i voiau nu mai puțin din cauza ideilor sale asupra împărțirii proprietății. Ei se constătuiră deci pentru a opune pe Cuza lui Negri și cînd noi procedarăm la despuierea scrutinului, în ajunul alegerii prințului, Cuza avu majoritatea voturilor. Mavrogheni, cu toate țițele oculte, nu întruni decît cinci voturi și Negri unsprezece. Într-un cuvînt, Cuza a profitat de toți sorții mei de izbîndă. El nu-și putea revenl de pe urma acestei încercări a norocului, el credea că-i o glumă. Cu toate acestea, el și-a dat seama de învederarea ei cînd a doua zi ne-am dus la Cameră cu nestrămutata hotărîre de a susține pe candidatul nostru și de a combate vehement pe prințul Grigore. Însemnez aici, spre onoarea țării noastre, că în noaptea care a premers alegerea prințului-domnitor, Mihail Sturdza deschisese casele sale de bani și pusese la dispoziția deputaților 300.000 de ducați pentru a susține partidul său. Dar nimeni nu s-a atins de aurul său blestemat. Și chiar a doua zi, el n-a întrunit nici un singur vot în Adunare. În schimb, i s-a luat singe de două ori ca să nu fie lovit de damblа. Cu cîteva zile înainte se făcuse pomănăgeală față de prințul Grigore, admițîndu-l pe lista deputaților, cu toate statele de serviciu în străinătate și poate se impingea această imprudență generozitate pînă la admiterea acestui „Domn" pe lista candidaților la tron, fără incidentul care a indignat Adunarea. În ajunul alegerii prințului-domnitor m-am ridicat la tribună ca să obligă pe prințul Grigore să-și moderеze ambiția sa și să ne facă dovada că el pune interesele țării sale deasupra propriilor sale interese:

„Doriți să deveniți prinț al Moldovei. Această ambiție este mare și nobilă, căci în ochii moldovenilor nu există coroană mai frumoasă decît coroana Moldovei. Dar ați făcut destule sacrificii pentru această țară, ca să meritați o asemenea cinste? Ați fost tovarășul nostru de muncă, ați fost simplu soldat în rîndurile noastre înainte de a nădăjdui să fiți comandantul nostru? Nu. Ați fost pînă mai an departe de noi. Nu ne sînteți destul de cunoscut. Lucrați deci mai întîi cu noi, făceți-vă apreciat, făceți-vă iubit și viitorul va putea să vă rezerve mare destin. Amintiți-vă despre cuvintele pe care le-ați pronunțat acum cîteva zile: „Nu este cinste mai mare decît aceea de a face parte dintr-o adunare așa politică precum e aceasta!" Dați-vă înlături de la această cinste; rolul dumneavoastră este indicat. Ocupați locul unui reprezentant al națiunii române și acest loc, trebuie s-o știți, este în multe împrejurări superior acelula pe care-l ocupă un prinț-domnitor, cu atît mai mult cu cît această tribună, acest tron sfințit al națiunii întregite este mai presus decît tronul unui singur om. Ei bine, dacă aveți o adevărată inimă de romîn, urcați-vă des la această tribună ca să apărați drepturile țării noastre, ridicați-vă aici în special într-un spirit de concilliere pentru a declara că renunțați la pretențiile damneavoastră la tron și țara va aplauda acest act de patriotică abnegație... etc". Se spune că am fost sublim în acest moment, dar elocvența mea nu produse nici un efect asupra prințului Grigore; satelitul său Hurmuzachi răspunse printr-un discurs stîngaci în care voi să susțină că nimeni n-ar fi făcut altfel pentru Moldova ca stăpînul său. La aceste cuvinte, Camera a izbucnit de indignare. S-au amintit acelе nele de la 1848 și s-a decis să se voteze contra admiterii prințului Grigore pe lista candidaților la tron. Ceea ce se petrecu și omul nostru a fost respins cu mare majoritate de voturi. Din acest moment partidul grigorian nemaiavînd șef a trecut de partea noastră. A doua zi, adică în a noua zi de la deschiderea Adunării, am procedat la alegerea prințului. Toți soldații erau sub arme și orașul întreg în picioare. Tribunele Camerei abia puteau să cuprindă lumea care se îngrămădea aici de la opt de dimineață. La ora douăsprezece fix a început operația. Fiecare deputat, la rîndul său, urcă la tribună pentru a depune jurămîntul obișnuit: cu mîna pe Evanghelie, fiecare trebuia să spună: „Jur și dumnezeu să-mi fie într-u ajutor", apoi cînd veni rîndul scrutinului, fiecare trebui să declare pe față numele candidatului său și să-l scrie pe o bucată de pergament pregătită special. Chemarea nominală fiind făcută în ordine alfabetică, fui primul care deschisei drumul. Eu declarai, așa dar, cu voce tare că votez pentru Alexandru Cuza... și toată lumea urmă exemplul meu. Grigorienii și Mihăilenii ne dădură mîna ca să proclamăm pe prințul domnitor în unanimitate.

Mi-e imposibil să-ți spun entuziasmul pe care l-a produs această alegere. Bucuria de a fi scăpat de cel doi Sturdza a fost atît de spontană, atît de mare, că timp de trei zile populația din Iași s-a dedat la scene de adevărat delir. Mase de oameni purtînd torțe și placarde alegorice parcurgeau străzile strigînd: „Trăiască Prințul! Trăiască deputații! Jos cu strigoii, moarte lui Mihalache Sturdza!..." Corpul de ofițeri fericit că are un prinț ieșit din rîndurile lor, veniră să ne întîlnească pe noi cellalți deputați la Cabinetul de științe naturale: ei ni se alăturară, ne purtară în triumf și ne vorbiră mai mult decît se poate spune în accesul lor de entuziasm. Eu le-am adresat o mică vorbire care puțin a lipsit să-mi devină fatală, atîtea probe de admirație mi s-au dat. A doua zi, ziua de Sf. Ion, mă duceam pe la orele nouă seara către Zuinia, cînd întîlnii o imensă mulțime de oameni din popor purtînd în mîini torțe, drapele, etc. Vrusei în bine să evit această întîlnire; am fost recunoscut în sania mea și cît ai clipi mă văzui înconjurat de mai bine de 3.000 de oameni care se puseră să strige salutîndu-mă: Trăiască Alecsandri! Trăiască deputatul nostru! Trăiască poetul nostru!" Au voit să mă smulgă din sanie ca să mă ducă în triumf. Doi comisari de poliție, care se găseau acolo, îmi luară apărarea, spunînd mulțimii că sînt bolnav. În fine, într cuvintul ca să spun: „Fraților, să trăiască steagul Moldovei! Steagul Romîniei pe care-l purtați cu atîta fală!" La aceste cuvinte era să fiu asurzit de urale. Era o scenă de noapte dintre cele mai fantastice. În mijlocul acestui tumult, auzii o voce de adevărat stentor strigînd: „Unde-i muzica!..." Taraful înaintă prin mulțimea înțesată care mă înconjura. Atunci aceeași voce reluă: Cîntați mă Hora Unirei, că Alecsandri au făcut-o!" Noi urale întovărășite de joc, de cîntec... Era nebun! Am fost astfel zăpăcit timp de o oră, după care mulțimea mă lăsă în pace ca să se ducă să sărbătorească pe Panu, Kogălniceanu și pe alții. Într-un cuvînt, toată lumea este mulțumită că avem un prinț nou și că a scăpat de primejdiile care amenințau țara. Bătrînii boieri mari sinouri nu știu unde să mai dea cu capul și ei nu înțeleg nimic. Cum!? spun ei, un Cuza prinț-domnitor!? E imposibil; e un vis rău! și cu toate acestea a doua zi după alegerea lui Cuza ei au mers cu toții să facă pe cătelî care se gudură. Pînă și Grigore Sturdza pînă și Mihalache Sturdza ei înșiși, cu toții au îngenunchiat umiliți în fața noului astru. O! lingușeală de ciocoi!

Adio, scumpe Ion, sînt fericit că am rămas cu independența mea scumpă și că am contribuit cu putere să salvez țara mea dintr-o nenorocire de neînlăturat.

Fratele tău
ALECSANDRI

Scrisoarea, redactată în limba franceză, aparține colecțiilor Bibliotecii Academiei R.P.R., sub cota Corespondență inventariată 27487.

Augustin Z. N. Pop

Sina Dănciulescu

Tînărul chimist

Acolo noi am fost pentru prima și singura dată
nedespărțiți.
Ne-înlănțuiau sălile, suspendate ca-n grădina
legendelor
Fiece tavan își cobora puntea, peste care
pașii noștri —
aruncau trandafiri urcători;
mîinile descriau săgeți
în inima tainelor.

Era copilăria noastră, venind
din arc de păduri, de curcubee, de victorie,
printre mașinile încărcate de flori,
sub avioanele cu faruri
multicolore noaptea, pe drumul de sus
al orașelor...
Alerga curioasă, plină de dorință, plăpîndă,
printre coloșii de metal, printre librele
abia perceptibile
prăvălindu-se-n fascicol de raze-n cilindri...

Și deodată —
mișcarea molatecă, dulce și clară...
ca dansatoarea-n fața mulțimilor
flutura printre noi
firele de relon...
Cu brațe și gînduri pline de calm — fetele
se-ntindeau și-nfășurau mătasă;
mîinile lor se mișcau abil, cu vibrări
de zăpadă și iarbă, peste visul alb al
petrolului...

**Ochii lor surprindeau și despicau

Cu Marcos Ana despre viață și poezie

Scriitorul spaniol Marcos Ana este un om tînăr deși a stat numai în închisoare douăzeci și trei de ani. Viața lui, ca și poezia s-au împletit între pereții închisorilor franchiste.

— Am trăit o viață grea, de revoluționar, ne spune Marcos Ana cu modestie. Din adolescență sînt un militant al Partidului Comunist din Spania. Pentru acest delict am stat aproape un sfert de veac în închisoare.

Aceasta a fost izvorul luminii și speranței poemelor mele.

— Ce-au însemnat pentru dvs. cei douăzeci și trei de ani de închisoare ca om și ca poet?

— Deși nu pot concepe separat cele două înfățișări, am să încerc totuși : Ca poet — totul ; de la debut pînă la consacrare. Ca om, cei douăzeci și trei de ani au însemnat pentru mine și pentru tovarășii mei înmormîntarea spirituală la care au fost condamnați, o continuă pregătire pentru întîlnirea cu lumina, de dincolo de gratiile închisorilor franchiste. Forța care m-a purtat spre această întîlnire se datorește ideilor în numele cărora am luptat. Sînt convins că orice comunist adevărat ar fi procedat ca și mine.

— V-aș ruga să ne vorbiți despre rolul intelectualității progresiste spaniole în lupta care se duce pentru eliberarea patriei lui FREDERICO GARCIA LORCA, din lanțurile robiei fasciste.

— Combativitatea oamenilor de idei ai Spaniei s-a reflectat nu numai în conținutul revoluționar al operelor lor literare, ci și în numeroase acțiuni de solidaritate cu clasa muncitoare.

Grevele universitare din Madrid și Barcelona, documentele pe care le-au adresat intelectualii spanioli guvernului, cerînd amnistia deținuților politici și dreptul la grevă al muncitorilor au prilejuit nenumărate dovezi ale luptei intelectualității spaniole împotriva dictaturii franchiste.

Vocea poeților cetățeni : BLAS DE OTERO, EUGENIO DE NORA, GABRIEL CELAYA, a fraților GOYTISOLO, a lui LOPEZ PACHECO și a nenumărați alți scriitori, a unei întregi generații, strigă : Libertate !

Această „voce" poetică se amplifică sub ochii noștri și ceea ce la început era un cuvînt șovăielnic, adesea rostit în șoaptă, devine un puternic și ferm cuvînt popular.

— Poezia națională spaniolă se dezvoltă pe un singur plan ?

— În general există trei drumuri ale poeziei naționale spaniole, toate trei însă fiind îndreptate în același sens și sînt animate de aceeași necesitate : libertate Spaniei.

Primul din drumuri este reprezentat de poeții amintiți deja. Al doilea este drumul „poeziei exilate" reprezentată de RAFAEL ALBERTI, LEON FELIPE, JUAN REJANO — una din cele mai sonore voci ale poeziei din exil.

Al treilea drum este acel al poeziei din închisoare, al „poeziei deținute" („encarcelada"). Numele care o reprezintă sînt cele ale lui MIQUEL HERNANDEZ — mort în 1942 — JOSE LUIS GALIEGO, care și-a scris poemele orb, după ce a fost orbit în închisoare și eu care mi-am scris întreaga operă acolo, după gratii.

— Care este cadrul politic în care se scrie poezia actuală din Spania ?

— În Spania s-a ivit și se amplifică în aceste zile o criză dublă : criza dictaturii și criza pozițiilor anticomuniste.

Partidul Comunist din Spania este cea mai influentă forță politică.

Soluția democratizării Spaniei ar avea, firesc, nu numai avantajul eliberării poporului spaniol, ci și pe acela al dezvoltării forțelor democratice în Europa acestor zile, în care sînt semnalate îngrijorătoare reacții fasciste în Germania și Franța.

— Prezența d-voastră la lucrările Congresului pentru dezarmare și pace de la Moscova a fost oare un prilej pentru a formula unele concluzii în această privință ?

— Concluzia e una singură, elementară : lupta pentru pace trebuie dusă cu tenacitate, zi de zi. Fiecare zi de pace este o zi cîștigată pentru socialism și o zi pierdută pentru imperialism, deoarece socialismul merge în sensul dezvoltării istoriei, cîtă vreme imperialismul merge împotriva ei.

— Vorbind la Moscova, ați afirmat că necesitatea luptei contra războiului rece și a cursei înarmărilor este o necesitate a apărării culturii.

— Îmi exprimam atunci, și îmi mențin acum, părerea că nu numai războiul înseamnă distrugerea lumii și ruptura ireparabilă în continuitatea culturii poporului. Cultura este în pericol și în condițiile războiului rece, deoarece atmosfera acestui război al nervilor se oglindește în cultură. În unele țări, de pildă, sînt interzise ideile păcii. Nimic mai convingător !

— Care sînt planurile dvs poetice ?

— Deocamdată a trebuit să plec din Spania pentru a face cunoscut lumii întregi mesajul de mulțumire al deținuților politici spanioli față de mișcarea de solidaritate mondială care ne-a eliberat pe unii. Am fost în acest scop în Anglia, Italia, Franța. Voi merge în Elveția, Belgia, Suedia și în țările Americii latine.

Pentru „poet" va rămîne astfel destul de puțin timp. Nădăjduiesc totuși să pregătesc mate-

rialul necesar unei ediții revăzute și cît mai complete. Pentru aceasta va trebui însă să pot scoate din închisoare ultimele mele poeme.

Pentru anul viitor am în plan o carte în proză : „Noaptea închisorilor" — care urmează să fie istoria celor 23 de ani petrecuți în închisorile franchiste.

— Poate este prematur să fiți întrebat în legătură cu primele impresii despre Romînia, totuși...

— Nu. Nu este prematur. Față de Romînia aveam o simpatie deosebită. Am aflat încă în închisoare că aici au fost publicate unele poeme de-ale mele. Apoi mai știam că R.P. Romînă este o țară care s-a dezvoltat de la Eliberare încoace uimitor de mult. Prima impresie vizuală a întărit vechea mea simpatie. Fiecare lucru are aici „atmosfera" lui. Totul degajă o precisă senzație de prospețime. M-a impresionat rapiditatea cu care se construiește. Am văzut contrastul între vechile clădiri — care mor și cele noi, care abia se nasc. E un ritm tineresc, viguros, vizibil la tot pasul. Din punct de vedere politic ideile romînilor sînt înaripate, așa cum cere construcția socialistă. E bine așa. Am să revin cu plăcere și nu numai pentru cîteva zile.

Teofil Bălașa

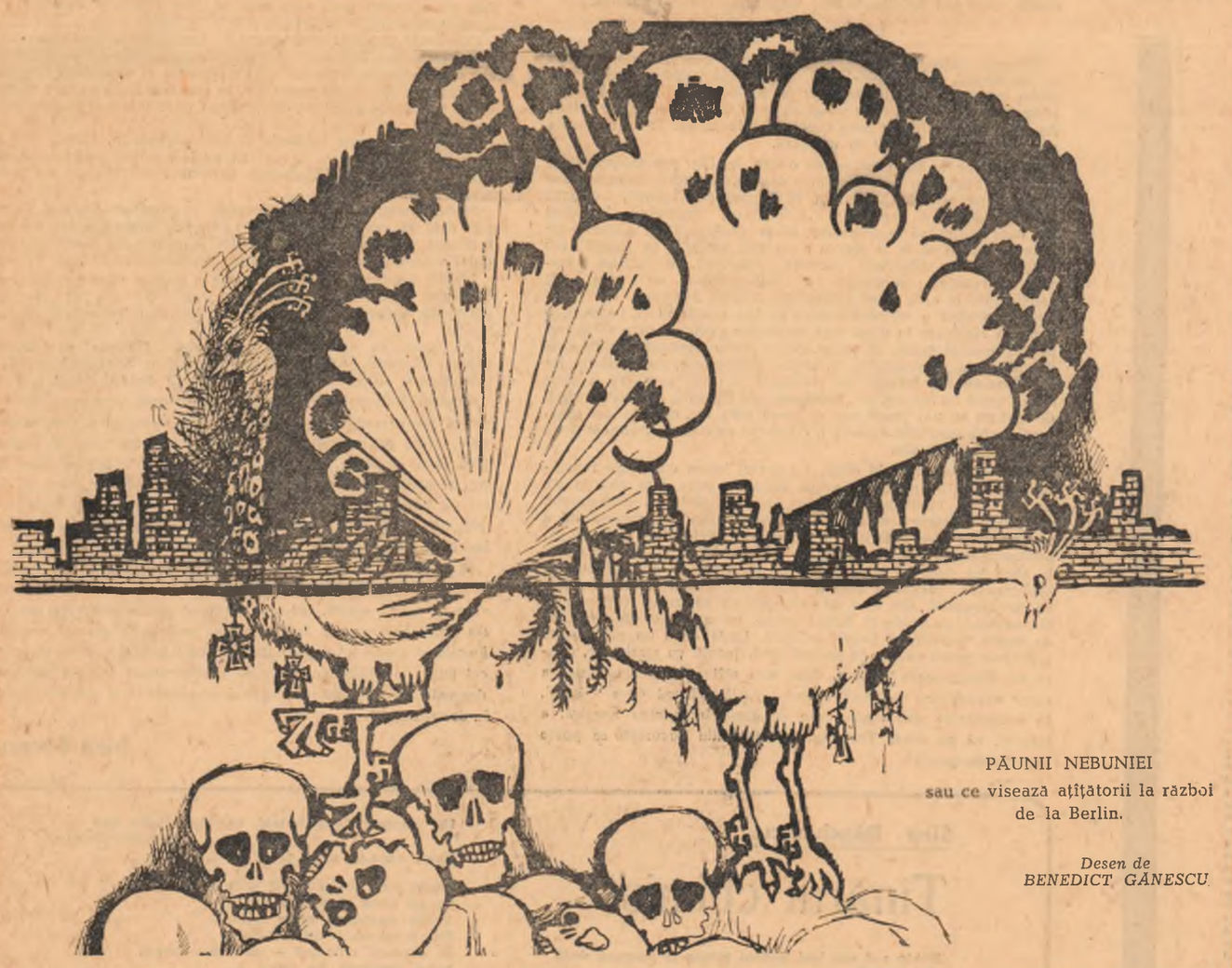

PĂUNII NEBUNIEI
sau ce visează ațițătorii la război de la Berlin.

Desen de BENEDICT GĂNESCU

REALITATEA ȘI LITERATURA VIITORULUI

Însemnări despre trei cărți de călătorii

Cîndva marile călătorii peste oceane aveau drept impuls aurul și mirodeniile și au aparținut celor două țări iberice. Au aparținut dar azi nu mai aparțin. Întîiile explorări ale polurilor pămîntului au ținut de scandinavi și de englezi, dar și asta ține de domeniul trecutului. A mai existat apoi o supremație mondială a tehnicii americane, un miracol al țifnosului unchi Sam, dar și această supremație a rămas o iluzie. De altfel, marele Maiakovski prevăzuse încă de mult această schimbare de accent, exclamînd :

Noi vom ajunge și vom chiar întrece
America cea iute la picior.

Și, într-adevăr, astăzi triumfurile științei și tehnicei s-au statornicit definitiv și irevocabil în țara comunismului. Cei ce pun semne de întrebare asupra cauzei care a determinat această schimbare, o vor găsi simplu și grăitor în superioritatea sistemului social. Pragmatismul lui James, ideologie mai mult de natură comercială, a determinat o evoluție strîmtă și strîmbă a economiei americane, pe cîtă vreme dincoace, în lagărul nostru, ideologia sănătoasă a marxism-leninismului dă aripi științei și o ridică pe culmi inaccesibile altor ideologii.

Ultimele evenimente științifice sovietice sînt atît de covîrșitoare încît pînă și cărțile lui Jules Verne și Herbert Wels rămîn în umbră. A crea mări artificiale, enorme centrale atomice, vapoare supraetajate, spărgătoare de gheață atomice și rachete cosmice înseamnează în fond a descoperi acea mașină a timpului pe care și-o imagina Wels. Mașina lui Wels urmărea să reîntoarcă pe pămînt razele de lumină răsfrînte în cosmos și deci să decalce măsura ornicelor și a calendarelor ; ori, în zborul său prin cosmos, Gherman Titov, subiectiv vorbind, a întinerit cu 17 zile în cele 17 mișcări de revoluție, pentru el o zi conținînd 89 de minute. Uimitor este și succesul exploratorilor sovietici din Antartica prin durarea stațiunii experimentale „Sovetskaia" tocmai la polul magnetic al extremului sud, (cu toate că ziarele americane proroceau că aceasta va fi o aventură în van, o utopie sovietică).

Uniunea Sovietică numără astăzi patru cosmonauți, toți patru neîntrecuți și teferi.

Putem descifra în aceste evenimente, încă de pe acum, viitoarele teme ale literaturii realist socialiste, viitoarea lectură a urmașilor noștri. E foarte adevărat că poezia de dragoste, pastelul, gazelul, balada își vor păstra nestingherite actualitatea. Dar e mult mai adevărat că temele de căpetenie ale literaturii viitorului vor avea dimensiunile comunismului și vor ține pas cu realitatea. Iată o dimensiune miraculoasă : dacă spărgătorul de gheață atomic „Lenin" ar constitui un punct în nord, stația „Sovetskaia" un punct în sud și apogeul zborului cosmonauților sovietici un punct în univers, unind aceste trei puncte vom primi un imens triughi de aur al puterii sovietice. Or, față de aceste miracole ale științei, literatura nu trebuie să facă gestul struțului, psalmodiind sentimente minore mai intime decît cravata sau decît gulerul de la cămașă. Astăzi, evazionismul e o caricatură și intimismul o tragi-comedie. Fără îndoială că în viitorul nu prea îndepărtat se vor naște un Maiakovski, un Gorki, un Solohov ai cosmosului. Deja primele cărți de pionerat ale literaturii viitorului s-au și înfățișat cititorului, scrise de către înșiși participanții la marile călătorii. E vorba de „Cartea Ghețurilor" a lui Iuhan Smuul, recent distins cu premiul Lenin și de cele două cărți ale eroilor cosmonauți Iuri Gagarin și Gherman Titov ; „Drumul spre Cosmos" și, respectiv, „700.000 km. în Cosmos". Ele sînt cele mai cuceritoare dar nu și unicele. S-ar mai putea vorbi de cele două romane ale lui A. Ceakovski „Un an de viață" și „Căile pe care le alegem", închinate unui șantier de dincolo de Cercul Polar, de poemul lui A. Tvardovski „Dincolo de zare", închinat muncii eroice de pe pămînturile Siberiei și de multe alte opere în care comunismul își oglindește măreția. Dar cum în cele trei cărți mai suspomenite, dimensiunile vizează mii, zeci de mii și sute de mii de kilometri, și cum faptele la care se referă ni se păreau, pînă la dezmeticire, fabuloase, considerăm că în ele trebuie căutat, în primul rînd, germenul viitoarei literaturi, uvertura marii lecturi a generațiilor de mîine. Într-o eventuală viitoare Istorie a literaturii a marilor călătorii, ele vor alcătui, neîndoios, capitolul deschizător.

★

Cititorul care se așteaptă ca în aceste trei cărți să stăpînească un stil exaltat romantic, cu exclamații și superlative aidoma pasagiilor despre Niagara din cartea lui Chateaubriand — va rămîne dezamăgit. O sobrietate și o armonie aș zice aspră, dau cărților un aer de document artistic firesc și fidel al evenimentelor. Realismul lor dens impresionează cu mult mai profund decît ar face-o un stil patetic. Căci patosul lor e reținut, în așa fel încît, dincolo de mîndria legitimă de-a fi comuniști și-a aduce o glorie în plus patriei sovietice și omenirii, autorii cărților își păstrează cu demnitate numai și numai meritul de a-și îndeplini o datorie. Expresia cea mai lapidară cu care-și definesc eroismul cei trei autori este sarcina de partid. Pentru noi faptele lor par ceva neobișnuit, dar pentru ei neobișnuitul a devenit deja obișnuit.

Un alt aspect comun al celor trei opere ar consta în elogiul adus eroismului colectiv. Căci, deși toate trei sînt jurnale de călătorie și sînt scrise la persoana întîia, ele nu au tonul intim și individualist al Jurnalelor lui Gide, de pildă (vezi „Călătorie în Congo" și altele), ci se referă la efortul comun al muncitorilor, tehnicienilor și savanților care au pus umărul la desfășurarea vastelor călătorii. „Despre ce îmi cînți tu, ortacul meu de drum, neastîmpăratul meu ? — se întreabă Smuul — Despre tovarășii mei care trăiesc pe ger în mijlocul ghețurilor". Iar Titov exclamă „Nu vedeam de la o înălțime atît de mare uzinele, dar știam că ele fumegă undeva, pe acolo, jos... unde lucrează marea armată a constructorilor comunismului. Și în nava cosmică „Vostok-2", așa cum se oglindește Soarele într-o picătură de rouă, se oglindește munca lor titanică".

Dar mai presus de orice, mulțumirea și slava sînt aduse gloriosului și încercatului Partid Comunist al Uniunii Sovietice, marelui arhitect al cuceririlor omenești și al zborurilor cosmice.

Eforturile eroilor exploratori sînt închinate patriei și omenirii.

Această trăsătură comună a eroismului colectiv se cere subliniată cu insistență, deoarece ea aduce un suflu nou în vechiul gen al jurnalelor de călătorie. De la Cartea despre Războiul galilor a lui Caesar, pînă astăzi s-au scris tone de literatură memorialistică și de călătorii. Dar ce era cartea lui Iuliu Caesar, dacă nu o încercare de-a justifica războiul de cotropire ?".

Individualismul și naționalismul dădeau mîna cu vandalismul în jurnalele de călătorii ale unor Pigafetta, Amundsen, Cook, Scott și recent ale americanului Evelyn Byrd, care studia posibilitatea de instalare a unor rampe de arme termonucleare în Antartica. Un exemplu de egoism și naționalism cras îl oferă Scott, care în drum spre polul sud, dînd peste rămășițele unui cort suedez s-a înfuriat și s-a căit cumplit că suedezii i-o luaseră înainte.

În sfîrșit este demnă de subliniat o altă trăsătură comună a celor trei cărți și anume patriotismul lor socialist. La distanțe ametitoare, autorii se simt necontenit legați de patrie. Pretutindenea ne urmărește, scrie Iuhan Smuul, „sentimentul mare și sfînt care se numește dragostea de patrie", iar Titov notează : „Încă vreo cîteva minute de zbor și mă aflu din nou deasupra pămîntului natal. El se deosebește de toate pămînturile din lume. Nu vei vedea nicăieri asemenea ogoare uriașe, asemenea masive forestiere, un număr atît de mare de puternice cursuri de apă, o paletă atît de bogată și de variată de culori, — de la coloarea de smarald a sudului, pînă la albul imaculat al vîrfurilor de munte, cu zăpezi veșnice".

Iubindu-și patria, fericiții călători își iubesc Pămîntul (pe care-l scriu cu majusculă). Cosmonauții salută din zbor pe frații lor din țările socialiste, popoarele dezrobite ale Africii, pe oamenii Asiei și Australiei. În cosmos, ei au nostalgia pămîntului.

Dincolo de aceste trăsături comune, datorate ideologiei unice de pe platforma cărora au fost scrise, cele trei cărți își au fiecare aparte autonomia ei, timbrul ei specific și deși cei doi cosmonauți nu sînt de profesie scriitori, cărțile lor sînt literatură.

Te întîmpină, la estonianul Iuhan Smuul, o mare putere de descriere, un talent robust de peisagist. Dar și un dotat psiholog. Ca într-o pictură de Piter Breughel bătrînul, ansamblul figurilor este surprins prin particular, prin individualizare pînă la gest. Bucătarul din stația experimentală „Komsomolskaia" seamănă cu Ghermănuță al lui Hogaș, la gesturi și la metehne. Degetul mare de la mîna stîngă, ridicîndu-se solemn, însemnează mîncare bună, cel de la dreapta — votcă. Descrierea în alb a ghețarilor aduce frig în mădularele cititorului, iar cabina caldă, cu ceai, a unui tractor, dă cititorului intimitate dulce. Eroismul colectiv al exploratorilor este presărat de scene de umor subțire, de cea mai bună calitate, deși a face haz de necaz pe o temperatură de minus 60—70 de grade nu e prea la îndemînă. Aș amuză că, pe un astfel de ger, în sala cinematografului se joacă filmul italian Ana Zacheo și că acolo, departe de plajă, deși ecranul atîrnă pe o banchiză. În sfîrșit impresionează frumos în cartea lui Smuul căldura cu care este prezentată cultura solidă a omului sovietic de rînd. În clipele de răgaz, exploratorii vorbesc despre mări și țări, despre Cehov și Gogol, Shakespeare și Thakery, despre matematici și sport. Însuși autorul dovedește o cultură demnă de invidiat. E greu de-a transcrie aici mulțimea de savanți, scriitori, pictori, muzicieni la care se referă autorul pe parcursul paginilor.

Cartea e un gen de reportaj cu interferență de eseu, scrisă într-o limbă savuroasă și prezentată într-o frumoasă traducere românească.

★

Despre „Drumul spre Cosmos" al lui Iuri Gagarin se poate spune că dincolo de caracterul ei autobiografic și de paginile de jurnal de bord, ea este și un veritabil manual de etică comunistă. Un mai mare spațiu este acordat pregătirii zborului în cosmos decît zborului însuși, — dar nu pregătirii tehnice propriu zise, ci acelei îndelungate faze a călirii caracterului care începe încă din anii copilăriei.

Autorul începe cu descrierea împrejurimii Smolenskului, deci a meleagurilor natale. Primele pagini sînt văzute ca în „David Cooperfield" cu ochii copilului, dar încetul cu încetul peripețiile pubertății și adolescenței lasă loc educației comuniste, călirii caracterului. Acasă, în școală, în armată, la școala de aviatori, pe cosmodrom și în cosmos este urmărită cu minuție, fază cu fază, creșterea conștiinței socialiste. Un accent puternic cade pe educarea voinței. Găsești în cartea lui Gagarin pagini care, aidoma celora din cartea lui Kalinin, folosesc eficace la desăvîrșirea eticii comuniste.

Stilul e ușor nostalgic. Gagarin e un visător. Dar nu se cade aici în sentimentalism dulceag, autorul păstrînd necontenit măsura sobrietății necesare. În cosmos se străduește să fie cît se poate de lucid, după ce privește aura albastră a pămîntului și după ce exclamă un „Ce frumos !" revine numaidecît la descrierea obiectivă a celor văzute, adică la sarcina sa primordială.

Pentru viitorii cosmonauți, călători spre alte planete, cartea lui Iuri Gagarin va fi o carte de căpătîi.

★

Gherman Titov e adeptul unui stil lapidar. Jurnalul său de bord e scurt și concis. Dar în cele cîteva pagini, emoția, discretă și controlată, lasă să se vadă un îndrăgostit pasionat al pămînturilor patriei și ale lumii. Titov e un om instruit. El distinge dintr-o simplă privire pe ce meridiane se află și se referă numaidecît la scriitori, la cărți, la evenimente internaționale.

Pătrunzătoare e observația făcută în ziua de 9 august, cînd trecea deasupra Japoniei. Tot într-o zi de 9 august, dar a anului 1945, colonelul american Lawrence trecuse de-asupra Hiroșimei, dînd drumul teribilei bombe atomice. Titov consemnează coincidența parcă numai într-o doară, cu o presupusă răceală, lăsînd cititorului să tragă concluziile necesare ; ori, tocmai aceasta impresionează mai adînc. Și, ca să facă un decalaj de atmosferă, autorul se referă numaidecît la cîntecul „Valurile Amurului", cîntecul său favorit, contrapunînd măcelului din 9 august 1945, pacea deplină, pacea plină de cîntec al orientului sovietic.

Frumusețile cosmosului îl îmbie la reflexii estetice : „Totul era neobișnuit, frumos, impresionant. Cosmosul își așteaptă pictorii, poeții și desigur oamenii de știință care să poată vedea totul cu ochii lor, să-i dea sens și să-l explice".

★

Așadar cosmosul își așteaptă pictorii și poeții. E aici o acoladă deschisă viitoarei literaturi, e un deziderat pe care eroul cosmonaut îl adresează în fond pictorilor și scriitorilor. Nu știu dacă unii pictori vor mai întîrzia sau nu, cu penelul, asupra așa zișelor naturi moarte, cu toate că nici acest gen de pictură nu e ilicit. Și nu știu dacă unii poeți își vor mai cînta sau nu fruntea și ochii, odaia cu gutui sau oleandri. Există, însă, un imperativ al epocii, sub semnul căruia va evolua, în viitor, literatura adevărată. Încă de pe acum pionierii cunosc parametrii zborurilor cosmice și frumusețea lor și este întru totul improbabil că mîine ei se vor mulțumi cu o literatură fadă, legată cu fire de mătasă de eul autorului. Literatura prezentului deja a jalonat liniile vaste și precise ale literaturii viitorului. Iar dacă nu se pot preciza subiectul viitoarelor romane și strofele viitoarelor poeme, se pot preciza cu certitudine viitoarele ei teme. Numitorul comun al acestor teme vor fi dimensiunile comunismului.

A nu ține cont de aceasta înseamnă a-ți condamna la moarte, încă de pe acum, toate operele viitoare.

T. Mureșan

MERIDIANELE TINERETII

O coincidență plăcută a făcut ca în zilele în care pregăteam pentru tipar cel de al 100-lea număr al revistei să ne sosească de la Paris colaborarea unui entuziast prieten al țării noastre, cunoștință veche a cititorilor „Luceafărului", remarcabilul poet Charles Dobzynski.

Cuvintele și versurile sale înflăcărate sînt atît pentru noi cît și pentru cititorii noștri un călduros prinos la apariția celui de al 100-lea număr :

„Dragi cititori ai „Luceafărului", e pentru mine emoționant de a trăi cu gîndul și cu inima, cu ocazia publicării versurilor mele, zilele de prietenie și soare pe care le-am trăit printre voi. Cred că Bucureștii nu se pot uita, că nu poți uita Romînia de n-ai fi văzut-o decît o singură dată, poporul ei muncind pentru construirea unei lumi noi, descătușîndu-se din lanțurile unei lumi nedrepte, căutînd drumul spre fericire și înfrățire. Este o experiență înălțătoare pentru un poet, o lumină inalterabilă pentru conștiința și sensibilitatea sa. Noi toți avem nevoie de pace, toți avem nevoie de visare, pentru că viața așteaptă să fie cucerită, cu bogățiile ei, cu făgăduințele ei. Fiecare om este o rachetă pentru a explora universul, pentru a pătrunde și mai adînc în viitor. Salut Romînia în marș și pe toți acei care construiesc pacea, cu o îndrăzneală cotidiană și cu credința înflăcărată în viitorul omenirii".

cu sentimente frățești
CHARLES DOBZYNSKI

Charles Dobzynski

DIALECTICA TERESTRĂ

(fragment)

Vrui să dezvălui totul ce este. Din cuvinte,
Pierdută-i poate, astăzi, precizia motrice
Spre-a zice primăvara, imensa mea motrice
Și-aș fi dorit ca totul să știu cu mult mai bine
De cît îmi știu viața, decît mă știu pe mine,
Căci e cu neputință să poți iubi vreodată
Cînd nu-ți trăiești iubirea și nu-i dai viața toată,
Îți trebuie logodna cu firea, cu natura,
Cu norii de polenuri să intri-n aventura
De înfloriri, combustii, de germeni, de curente,
Spre viitor dînd iureș ca marile torente.
. . . . . .
Cuvintele sînt totuși, doar niște madrepore,
Scăldate lung în soare cînd un poem apune.

Îmi trebuia o nouă fonetică din care
Să aflu dialectul substanțelor subtile
Care desfac viață, metale și pistile
Și fac să bată inimi în munții cristalini.
Îmi trebuia cîntarea, crescînd din rădăcini.
Cuvîntul din sămînță, un ritm din mineree,
Îmi trebuia creată materia-protee,
Nu știu ce aliaje din mitice gramatici
Și foșnetul de geme al munților sălbatici,
Din antice semantici să iau noi labiale,
În cîntu-mi semănate, cu sunet de cereale ; —
Ca să exprim ce geme în stîncă sau în floare
Îmi trebuia știința de-a căuta izvoare,
Îmi trebuia limbajul țărinii vehement
Și o sintaxă — fluviu de-oțel incandescent.

Aflăm în acțiune o cheie a frumuseții :
Vase comunicante ale realității
Și ale lumii-n mersul spre fericiri terestre.
Luptînd să construiască în sînul societății
Și-n inimi armonia înaltelor orchestre.
. . . . . .
Să recreăm viața noastră cotidiană,
Ea scapără-n lucire sumbră de-obsidiană,
Și nu-i vedem schimbarea ei tainică și trează,
În fiecare lucru, în ceea ce creează
Condițiile-ascunse ce se dezvoltă-n roză
Sau om. Și totul nu e decît metamorfoză ;
Natura nu rămîne aceeași niciodată,
Din crengi își face-o targă, apoi în plug se-crată
Și murmură-n tractorul cu oțelit brăzdar,
Ea simte fiecare progres ca necesar, —
Și telegrafu-i leagă inima-n mii de fire, —
Din somnul ei de veacuri trezind întreaga fire ;
Omul impune legea de planuri și motoare
Și-n fața lui stihia-și înclină-a ei spinare ;
Iată că poate-n lume dispare anarhia.
Junglă, deșert, și poate să moară sărăcia
Pămînturilor sterpe.

Iată că geologia
Se schimbă-n necesarul principiu social,
Și omu-n veci, natură, nu-ți va mai fi vasal
Iar tu vei fi de-a pururi frumoasa-i biruință.
Dar toate-acestea nu sînt desigur, cu putință
Decît cînd peste lume va fi desfășurată
Puterea populară, veridic democrată

În romînește de Tașcu GHEORGHIU

DELIRAȚI, VĂ ROG, DELIRAȚI

Paul Ableman este autorul romanului „Aud voci", apărut la Londra și tradus, cu o grabă suspectă, în mai multe limbi occidentale. Ce fel de „voci" se aud în cartea lui Paul Ableman ? „Protagonistul stă în pat, dar în același timp iese din casă, întîlnește lumea, întruntă experiențe și aventuri — totul, bineînțeles, filtrat și deformat prin mintea lui de infern, pentru care cuvintele au rezonanțe nepreVăzute și ilogice, istoria merge de-a-ndaratelea și interlocutorii pot fi în două sau trei locuri în același timp". Avem de-a face, așadar, cu o creație care se ambiționează să concureze producțiile suprarealiste.

În introducerea pe care o face la această operă, scriitorul englez mărturisește deschis că și-a propus ca prin literatura sa să promoveze „o identificare a cititorului cu un individ în prada delirului". Prin urmare, o inoculare a delirului... Bineînțeles, nu se urmărește prin aceasta vreun scop terapeutic, doamne ferește ! Departe de el asemenea intenții „utilitariste". Paul Ableman oferă drogul convulsionar al operei sale așa, ca pe o experiență totalmente gratuită. Ca și fotograful occidental, care, politicos dar insistent, cere clienților săi să zîmbească fotogenic (zîmbetul nu trebuie să lipsească de pe nici o fotografie occidentală), Paul Ableman cere și el cu aceeași politețe scrobită de gentlemen : „Deliriați, vă rog". Prin urmare, lasă să se înțeleagă autorul, dragi cititori din Anglia sau din celelalte țări apusene în care această „monumentală" operă literară a fost tradusă cu atîta grabă, deliriați ! Închipuiți-vă că suferiți de ceva foarte grav. De o boală cu nume lung, lung cît toate zilele voastre. Închipuiți-vă că sînteți nebuni, idioți, otticoși, canceroși, leproși sau... indiferent ce diagnostic vă convine, dar deliriați. Închipuiți-vă că ați înnebunit alaltăieri, cînd ieșeați de la Bursă pentru că ați băut o cană de lapte de la o vacă simfonică — și de fapt aceasta nu era chiar o vacă, ci un fînțar angrosist care viziona simultan șapte filme polițiste... Așa... Deliriați ! Și totul e bine, frumos, minunat.

E locul să spunem că nimeni nu-l oprește pe romancierul englez de la acest atentat împotriva sănătății psihice a cititorilor — în sprijinul căruia, dimpotrivă, are tot concursul publicității — întrucît sub jurisdicția intelectuală a societăților savante de medicină din apus nu intră și... elucubrațiile scriitorilor. Așa că Paul Ableman poate compensa în voie un eșec artistic, prin aberante teorii

Cazul lui Paul Ableman nu este de loc izolat. Sînt cunoscute operele asemănătoare ale lui John Custance și ale lui Robert Dahl. Toate aceste opere invită la un delir care sîntem siguri că nu va căpăta audiență la bunul simț și la mintea cititorilor sănătoși. După cum se vede, cei care delirează, de fapt, nu sînt decît acești autori. — Deliriați, vă rog...

Dragoș Vrînceanu

REDACȚIA : 8 dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51 ; ADMINISTRAȚIA : Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.63.99 ; Abonamente : 9 lei — 3 luni ; 18 lei — 6 luni ; 36 lei — un an ; Tiparul : Combinatul poligrafic Casa Scînteii